

MASTEROPPGAVE

Emnekode: SO330S

Navn: Karoline Nilsen

Kald fred i Arktis?

- Hvordan kan russiske responser på vestlig militær aktivitet i Arktis forstås?

Dato: 18. mai 2022

Totalt antall sider: 101

Forord

Jeg må først starte med å adressere elefanten i rommet, Russlands fullskala invasjon av Ukraina februar 2022. Det er ikke til å stikke under en stol at det har vært krevende å skrive om russisk bruk av militærmakt i en tid hvor det igjen er krig i Europa, og Russland er de som initierte kampene. Da arbeidet med oppgaven startet i april 2021 var sikkerhetsklima i Europa et helt annet, og skifte i russisk vilje til å projisere makt mot en suveren stat, har vært vanskelig å ta inn over seg. Det har i tillegg vært krevende å behandle caser, bare et par år til noen måneder bak i tid, og videre ikke la seg påvirke i analysene av det Russiske myndigheter valgte å gjøre i 2022 og i tiden etter. Det har igjen blitt dratt ett nytt skille i europeisk og russisk historie, og oppgaven fikk på mange måter en ny relevans.

Det å skrive en masteroppgave har både vært en spennende og lærerik reise, og jeg er så stolt over det produktet jeg nå leverer. Det oppsummerer på mange måter min akademiske utdanning, og jeg gleder meg til å kunne benytte alt jeg har lært gjennom disse årene i fremtiden.

Jeg må først og fremst rette en takk til min veileder, med stor V, Torbjørn Pedersen. Tusen takk for støtte og konstruktive tilbakemeldinger i prosessen med denne oppgaven. Videre vil jeg takke venner og familie for gode ord og oppmuntring, men også faglige samtaler og spennende diskusjoner. Jeg setter stor pris på dere alle, ingen nevnt, ingen glemt.

Til slutt må jeg takke mine to største støttespillere i livet. Først må jeg takke min andre halvdel i Team Fabulous, Margrete. Du er den sterkeste og dyktigste kvinnen jeg kjenner, og jeg vil takke deg for alle de gode og konstruktive samtalene vi har hatt opp igjennom mitt akademiske løp. Jeg vil for alltid være takknemlig for å ha en som deg som alltid har ryggen min uansett hva. Du er rett og slett en god makker. Helt til slutt må jeg takke min samboer Halvor. Takk for at du blir med på opp og nedturene i denne berg-og-dalbanen, og for at du holder ut at leiligheten på mange måter er blitt et bibliotek. Takk for all støtte og motivasjon, vi er verdens beste team.

Sammendrag

Denne oppgaven søker å forstå russiske responser på vestlig militær aktivitet i Arktis fra 2017 til 2021. Oppgaven tar utgangspunkt i den «nye normalen» med russisk militær aktivitet i Arktis og langs norskekysten, hvor Russland i større grad benytter militærmakten for å sende utenrikspolitiske signaler. Oppgaven er en dokument- og casestudie, med et stort datasett som empirisk grunnlag. Som teoretisk rammeverk benyttes klassisk realisme og sosialkonstruktivisme, med henholdsvis Hans Morgenthau og Alexander Wendt. Det blir gjort en grundig analyse av både vestlig og russisk militær aktivitet i regionen mellom 2017-2021. Russiske responser analyseres videre med utgangspunkt i to konsepter, sikkerhetsdilemma og endret trusselpersepsjon for å forsøke å forstå russisk

Innholdsfortegnelse

Forord	i
Sammendrag	ii
Forkortelser	iv
Oversikt over tabeller	v
Oversikt over figurer	v
Del I Innledning	1
1. Innledning.....	1
2. Metodisk rammeverk.....	7
3. Teoretisk rammeverk.....	15
Del II Samspillet mellom vestlig og russisk aktivitet	30
4. Analyse av aktørene.....	30
5. Militære hendelser 2017-2021.....	38
6. Vestlig militær aktivitet 2017-2021.....	54
7. Russisk aktivitet forstått som respons på vestlig militær aktivitet.....	61
Del III Russisk respons på vestlig aktivitet forklart	67
8. Diskusjon.....	67
Russisk respons forstått som sikkerhetsdilemma.....	67
Russisk respons forstått som endret trusselpersepsjon.....	72
9. Konklusjon.....	76
Referanser	78
Vedlegg	89

Forkortelser

ACE	Arctic Challenge Exercise
ASW	Anti-submarine warfare
AWACS	Airborne Warning And Control System
FOH	Forsvarets operative hovedkvarter
GIUK	Greenland-Iceland-United Kingdom
GIUK-N	Greenland-Iceland-United Kingdom- Norway
ICBM	Intercontinental Ballistic Missile
IGO	Intergovernmental organization
INCSEA	Incidents at Sea beyond the Territorial Sea
MPA	Maritime patrol aircraft
NAOC	National Air Operation center
NATO	North Atlantic Treaty Organization
NGO	non-governmental organization
NORDEFECO	Nordic Defence Cooperation
NOTAM	Notice to Air Missions
QRA	Quick Reaction Alert
SNMG1	Standing NATO Maritime Group One
SRBM	Short-Range Ballistic Missile
TJ18	Trident Juncture 18

Oversikt over tabeller

Tabell 1 Oversikt over antall scrambles og identifiseringer

Tabell 2 Oversikt over antall NOTAM-områder

Oversikt over figurer

Figur 1 Illustrasjon av studiens geografiske avgrensning

Figur 2 Grafisk fremstilling av valgt forskningsdesign

Figur 3 Illustrasjon av Bastionsforsvaret

Figur 4 Illustrasjon av flyrute mot NATO flåtegruppe

Figur 5 Illustrasjon av flyrute mot Bodø

Figur 6 Illustrasjon av øvelsesområde under TJ18

Figur 7 Illustrasjon av NOTAM-området nord av Finnmark TJ18

Figur 8 Illustrasjon av NOTAM-området Vest av Møre og Trøndelag TJ18

Figur 9 Illustrasjon av NOTAM-området vest og Nord av Andøya TJ18

Del I

1. Innledning

Under den kalde krigen var Arktis sentrum for den strategiske konkurransen mellom Øst og Vest. Etter den kalde krigen falt den strategiske interessen for området drastisk, men på grunn av både endrede klimatiske forutsetninger, og en oppblomstring av geopolitisk konkurranse, er Arktis igjen gjenstand for sikkerhetspolitisk interesse (Connolly, 2017). Politikere fra begge sider taler i to tunger. Hvor man på den ene siden fremhever samarbeidet, og på den andre siden kritiserer man andre staters adferd i regionen, og samtidig fremhever behovet for økt militært nærvær (Østhagen, 2020). Flere påpeker at det er liten sannsynlighet for konflikt i Arktis, men samtidig øker det militære trykket og en mer konfronterende retorikk. Befinner verden seg nå i et situasjon med kald fred i Arktis?

Russisk militær tilstedeværelse og aktivitet langs norskekysten og i arktisk har fått mye oppmerksomhet i vestlig media de siste årene. Adferden til Russland blir gjerne kategorisert som aggressiv og unødvendig, men det trengs to for å danse tango. Denne oppgaven vil derfor se på hvordan man kan forstå russiske responser på den vestlige militære aktiviteten i Arktis. Dermed blir den militære dynamikken, med Vesten på den ene siden og Russland på den andre gjenstand for undersøkelse i denne oppgaven.

1.1 Bakgrunn

I starten av 2000-tallet, lanserte både Norge og Russland sine første arktiske strategier (Pedersen T. , 2018). USA lanserte sin i 2013 (Connolly, 2017; Bye, 2022). Som Torbjørn Pedersen (2018) påpeker, var noen av de initielle driverne for interessen i regionen naturressursene hvor Arktis ble kalt «Europas viktigste petroleumsprovins». Samtidig som Norge lanserte sin arktiske strategi, adresserte Norge også bekymringen for NATOs utvikling i Arktis som over tid hadde nedtonet regionens militærstrategiske betydning. Uansett rakk aldri NATOs nordlige perifer å forsvinne bak i glemmeboka. Amerikanerne hadde frem til 2006 stasjonert det maritime patruljeflyet P-3 Orion på Island, Keflavik. Da de amerikanske styrkene forlot Island i 2006 uttalte en representant for det amerikanske forsvaret at; “in the height of the Cold War, this was the place to be to protect against Soviet submarines ... Now the world has

changed” (Pincus, 2020). Allerede året etter, under en tale i München, utalte President Vladimir Putin at NATOs utvidelse «represents a serious provocation» for Russland, og videre beskyldte han USA for å ha «overstepped its national borders in every way» (Pincus, 2020). Året etterpå, 2008, gikk russiske styrker inn i Georgia.

Med Russiske styrkers innmarsj i nabolandet i 2008, seilte NATOs kjerneoppgave, forsvar av eget territorium, til toppen av prioriteringslista. Det videre russiske inntoget på Krimhalvøya i 2014, forsterket spenningen mellom øst og vest (Pedersen T. , 2018). Langs NATOs østlige flanke ble det militære nærværet økt i 2016, med en fremskutt kollektiv kompanistridsgruppe, Enhanced Forward Presence (eFP), som hadde til hensikt å avskrekke Russland, og samtidig berolige alliansepartnerne Estland, Latvia, Litauen og Polen (Pedersen T. , 2018). Kristian Åtland (2014) fremhevet at russisk vilje og evne til å benytte militærmakt mot en annen suveren stat kunne bidra til å igjen aktualisere sikkerhetsdilemmaet i Arktis (Åtland, 2016).

1.2 Formål

Denne studien føyer seg inn i rekken over masteroppgaver som søker å sette ord på utviklingen man ser i Arktis, og hvordan stater benytter militærmakt som et virkemiddel for utenrikspolitisk kommunikasjon. Russisk bruk av militærmakt langs norskekysten og i Arktis blir ofte beskrevet som aggressivt og lite velkommen. På den andre siden blir vestlig bruk av militærmakt fremhevet som viktig for forsvaret av Norge og NATO, og at aktiviteten er av defensiv karakter. Formålet med denne oppgaven er derfor å se på den vestlige militære utviklingen, og dynamikken mellom Russland og Vesten, i Arktis med et kritisk blikk. På den måten skal oppgaven forsøke å forstå hvordan Russland benytter militære virkemidler for utenrikspolitisk kommunikasjon.

I skrivende stund settes for første gang hundrevis av amerikanske soldater fra Alaska inn med fallskjerm over indre Troms, som en del av øvelsen Swift Response 22. Øvelsen finner sted i flere europeiske land samtidig, inkludert Norge (Gangeskar, 2022). Etter at Russland igjen valgte å gå inn i Ukraina i 2022. Har Russland og russisk militærmakt igjen havnet øverst på dagsorden. For Norge, som gjerne også omtales som NATO i nord, kan det derfor være fruktbart

å forstå hvordan vestlig bruk av militærmakt kan trigge russiske militære responser. Om ikke oppgaven allerede var aktuell i april 2021, så ble den i alle fall svært aktuell fra februar 2022.

1.3 Problemstilling

De senere årene har man vært vitne til en økning i russisk aktivitet langs norskekysten og i Arktis. Studien vil ta for seg russiske responser som anses som reaksjoner på vestlig militær aktivitet i regionen. Med utgangspunkt i dette er følgende problemstilling utarbeidet;

Hvordan kan russiske responser på vestlig militær aktivitet i Arktis forstås?

Problemstillingen er videre delt inn i følgende to forskningsspørsmål;

F1- Hvordan har vestlig bruk av militærmakt utviklet seg siden 2017?

F2- Hvordan benytter Russland militære virkemidler til responser?

1.4 Avgrensning

I studier av europeisk sikkerhet i nyere tid omtaler man gjerne tidsberegningen som før og etter 2014. Årstallet markerer den russiske annekteringen av Krimhalvøya og dermed også et skille i europeisk sikkerhetspolitikk. For denne oppgaven vil den tidsmessige avgrensningen være fra og med 2017 til og med 2021. Bakgrunnen for valg av tidsperiode er at 2017 markerer et skille i Russisk aktivitet i Arktis. Som sjef for Etterretningstjenesten, generalmajor Morten Haga Lunde, selv påpekte under fremleggelsen av den årlige trusselvurderingen, kan det «derfor gå mot en ny normalsituasjon i nord som vil være kjennetegnet av at russiske forsterkningsstyrker oftere trener i arktiske strøk, og at militærmakta blir brukt mer aktivt til å signalisere russiske standpunkt» (Eisentrager & Johnsen, 2018).

Den tidsmessige avgrensningen gir muligheter for å male med en finere pensel og på den måten gå dypere inn i de casene som er valgt. For å videre illustrere dynamikken som de siste årene har utspilt seg mellom Vesten og Russland i nord.

Oppgavens geografiske avgrensning vil være Ørlandet i sør, og det sørlige polhavet i nord, se figur 1. Bakgrunnen for dette er at det er innenfor dette området at Vesten-Russland dynamikken har utspilt seg de siste årene, og på den måten sier noe om hvordan Russland benytter militære virkemidler til responser i Arktis. Ettersom dette er et stort området som ikke har et enhetlig begrep, vil området bli omtalt som «nord» eller «Arktis», selv om Ørland ligger utenfor det som er anerkjent som Arktis. Bakgrunnen for at Ørlandet er inkludert er at det befinner seg i umiddelbar nærhet til polarsirkelen, og flyene som operer derfra vil kunne operere nord for polarsirkelen.

Figur 1 Kart som illustrerer hvilket område som vil være fokus for denne studien

1.5 Begrepsavklaring

Arktis, i denne oppgaven benyttes definisjonen av arktisk om områdene nord for Polarsirkelen (Barr, 2019). Polarsirkelen blir av begge sider fremstilt som en fiktiv «grense» mellom nord og sør, og er derfor en hensiktsmessig definisjon

Luftmakt, henviser til militære styrker som benytter seg av luftdomenet

Landmakt, henviser til militære styrker som benytter seg av landdomenet

Respons, henviser til militær aktivitet som har til hensikt å sende politiske signaler og som kommer som et svar på annen aktivitet. På den måten tjener aktiviteten ikke rent militære formål, men også politiske. Som Carl von Clausewitz påpekte, er krigen intet annet enn en videreføring av politikken med andre midler (Hønneland, 2014, s. 27)

Scramble, er uttrykkninger med jagerfly på QRA (Quick reaction Alert) beredskap

Sikkerhetsdilemma henviser til den realistiske fagtradisjonen, hvor en stats tiltak for å øke egen sikkerhet, bidrar til at andre må gjøre det samme for å øke deres sikkerhet

Sjømakt, henviser til militære styrker som benytter seg av sjødomenet

Trusselpersepsjon, henviser til den konstruktivistiske fagtradisjonen, og blir i denne oppgaven benyttet som en intersubjektiv oppfattelse av trusler

1.6 Disposisjon

Oppgaven er tredelt, og hver del er igjen delt inn i kapitler. Videre følger oppgavens disposisjon.

Del I, innledning og rammeverk, danner fundamentet for resten av oppgaven, og redegjør for studiens høyre- og venstre begrensinger. Kapittel 1) *innledning*, har systematisk gjort rede for oppgavens innledning, problemstilling samt de hensiktsmessige avgrensningene, og oppgavens formål. I tillegg har det blitt gjennomgått de store linjene i regionens utvikling fra starten på 2000-tallet og frem til 2017.

Kapittel 2) *Metodisk rammeverk*. Kapittelet vil først gjøre rede for valgt forskningsdesign. Deretter vil det bli gitt en grundig gjennomgang av dokumentanalyse og casestudie som valgt kvalitativ metode. Til slutt vil studiens reliabilitet og validitet bli vurdert.

Kapittel 3) *Teoretisk rammeverk*. Først vil en generell gjennomgang av den klassiske realismen som tradisjon bli gjort rede for. Deretter vil den klassiske realismen og sikkerhetsdilemma som begrep bli kontekstualisert. Videre vil en generell gjennomgang av sosialkonstruktivismen bli lagt frem og sett i sammenheng med trusselpersepsjon. Etter hver av de teoretiske redegjørelsene vil det bli presentert en empirisk forventning som blir hentet opp igjen i Del 3. Avslutningsvis vil de overordnede rammene for *spillet* bli gjort rede for.

Del II, samspillet mellom vestlig og russisk aktivitet, har til hensikt å skissere samspillet mellom vestlig og russisk militær aktivitet i Arktis. For å på den måten forstå russisk militær aktivitet i regionen. Kapittel 4) *spilletts aktører*. Kapitlet vil gjøre rede for aktørene i Arktis. Først gjøres det rede for Vesten som aktør i nord, som i denne oppgaven representeres ved Norge, USA, Storbritannia og NATO. Deretter vil oppgaven gjennomgå Russland som aktør i nord.

Kapittel 5) *Militære hendelser 2017-2021*. Dette kapitlet vil legge frem en grundig gjennomgang av noen utvalgte hendelser for hvert år fra 2017 til 2021. Hendelsene er ment å illustrere dynamikken mellom Vesten og Russland, for å på den måten danne grunnlaget for videre analyse.

Kapittel 6) *Vestlig militær aktivitet 2017-2021*. Kapitlet er en analyse av utviklingen av vestlig militær aktivitet siden 2017 til og med 2021. Analysen bygger på kapittel 3, analyse av spillet, kapittel 4, analyse av aktørene, og kapittel 5, militære hendelser.

Kapittel 7) *Russisk aktivitet forstått som respons på vestlig militær aktivitet*. Dette kapitlet er en analyse av russisk militær aktivitet forstått som respons på vestlig militær aktivitet og tilstedeværelse. Kapitlet analyserer hvordan Russland benytter militærmakt for å sende utenrikspolitiske signaler. Analysen bygger på kapittel 3, 4 og 5.

Del III, Russisk respons på vestlig aktivitet forklart. I denne delen vil russiske responser bli forsøkt forstått med utgangspunkt i to konsepter, sikkerhetsdilemma og endret trusselpersepsjon. Kapittel 8) *Diskusjon*. Kapitlet er todelt, og vil først diskutere russiske responser forklart som sikkerhetsdilemma. Deretter vil russisk respons forklart som endret trusselpersepsjon bli diskutert. Til slutt vil det diskuteres hvilke av de teoretiske tilnærmingene som er best egnet for å forstå russiske responser i Arktis.

Kapittel 9) *Konklusjon*. Her vil oppgaven oppsummeres og konkluderes. Til slutt vil forslag til videre forskning legges frem.

2. Metodisk rammeverk

2.1 *Forskningsdesign*

Denne studien er en empirisk masteroppgave, og dette kapittelet har til hensikt å gi et overblikk over fremgangsmåtene og valgene som er benyttet i arbeidet. Kapittelet er tredelt, og den første delen av oppgaven vil ta for seg dokumentanalyse som metode, og deretter vil casestudie som metode bli gjennomgått. Til slutt vil oppgavens metodiske valg, validitet og reliabilitet bli drøftet.

Problemstillingen for oppgaven er; Hvordan kan russiske responser på vestlig militær aktivitet i Arktis forstås? Studien har dermed en tilnærming som forsøker å forklare og forstå hvordan Russland benytter militære maktmidler for å respondere på vestlig militær aktivitet i Arktis.

For å besvare problemstillingen er en kvalitativt tilnærming valgt. For å på den måten kunne gå i dybden. Studien bruker allikevel noe kvantitativ data i form av statistikk av russiske utflygninger langs norskekysten, og antall NOTAM-områder som Russland har opprettet i norske nærområder siden 2016. Dataen kommer fra Avinor flysikring og er basert på antall NOTAM-områder opprettet etter at Avinor har blitt informert fra russiske luftfartsmyndigheter. Dette er data som har kommet på forespørsel fra forfatteren, se vedlegg 1. Avinor hadde data tilgjengelig tilbake til 2016, se tabell 2. Det betyr ikke at dette ikke har hendt før, men Avinor kunne ikke dokumentere tidligere tilfeller. Den kvantitative tilnærmingen bidrar til å gi oppgaven bredde, og viser til trender.

I denne studien er den kvalitative datagenereringen bygget på dokumentstudier. Det betyr at studien bygger på dokumenter som er produsert for andre formål enn forskning (Tojra, 2021, s. 195). Ved å benytte allerede eksisterende dokumenter kan man skaffe seg datagrunnlag og informasjon som er nedtegnet på bestemte tider. Det vil i denne oppgaven både bli benyttet casespesifikke dokumenter, som i dette tilfellet omhandler en gitt hendelse, og det vil bli benyttet mer generelle, som forskningsdokumenter og lærebøker. (Tojra, 2021, ss. 195-196). Dokumentanalysen danner også grunnlaget for casestudien.

Studien har en induktiv tilnærming, som betyr at den ikke har til hensikt å teste ut teorier eller hypoteser, men heller benytte empiri og teori for å komme frem til ny kunnskap. Induktiv analyse innebærer å oppdage mønstre, temaer og kategorier i datamateriale til fordel for en deduktiv tilnærming hvor data blir tolket ved hjelp av et forhåndsdefinert rammeverk (Nilssen, 2014, s. 14). Videre følger en grafisk framstilling over valgt forskningsdesign:

Figur 2 grafisk framstilling av valgt forskningsdesign

2.2 Dokumentanalyse som metode

Jacobsson utdyper at de empiriske mulighetene for å analysere dokumenter er mange, og hun regner dokumenter til å være alt fra reklame, politiske dokumenter, blogger, nyhetsartikler, uttalelser, osv (Silverman 2016). Lindsay Prior (Prior sitert i Silverman, 2016, s.173) hevder på sin side at for at noe skal regnes som et dokument må det inneholde tekst, men i innenfor gitte rammer anerkjenner hun allikevel for eksempel film, teater og røntgenbilder som dokumenter. Uansett hvilke definisjon man benytter så omfatter begge et bredt utvalg av det som produseres i hverdagen. Det gjør at omfanget av dokumenter er enormt.

Derfor regnes dokumenter også som en passiv og statisk kilde til informasjon (Silverman, 2016, s. 173). Dokumenter kan derfor si noe om den virkeligheten dokumentet er produsert i. Dokumenter kan være primærkilder, som er en kilde som skildrer egne tanker eller forskning. Videre kan dokumenter også være sekundærkilder, som henviser eller referer til en eller flere primærkilder. Eventuelt kan et dokument også være en tertiærkilde, som betyr at kilden består av primær- og sekundærkilder som er tolket (Norman & Priest, 2019, ss. 176-178).

Ettersom det er et stort spenn i hva som regnes som et dokument gir det også et stort handlingsrom for empiriske og kvalitative undersøkelser. Dermed kan en dokumentanalyse være fruktbar for å svare på denne oppgavens problemstilling. En dokumentanalyse kan bidra til en mindre søkt forskning sammenlignet med for eksempel intervju, hvor spørsmål eller tolkninger kan bli regissert i den hensikt å nå en ønsket slutttilstand. På den andre siden kan man i en dokumentanalyse velge ut dokumenter som er fordelaktig for den veien man ønsker at forskningen skal føre frem, og det vil igjen påvirke validiteten til forskningen.

2.2.1 Datamaterialet

I denne oppgaven har det i størst grad blitt benyttet sekundærkilder, samt enkelte primærkilder. I det teoretiske rammeverket har det i stor grad blitt benyttet generelle dokumenter for å på den måten si noe om fagtradisjonene, som bunner ut i to empiriske forventinger. De generelle dokumentene legger også grunnlaget for å si noe om spillebrettet hvor dynamikken mellom Vesten og Russland utspiller seg, og videre også forstå hvilke gjeldene spilleregler som eksisterer i regionen. Datamaterialet er i stor grad basert på anerkjente forskningsartikler og lærebøker. Blant annet har kilder fra ledene tidsskrift, Etterretningstjenestens trusselvurderinger, NUPI-publikasjoner og lignende vært hyppig brukt.

Innenfor det empiriske rammeverket benyttes casespesifikke dokumenter. Som i dette tilfellet omhandler en gitt hendelse for å kunne skildre hva som hendte, men også hva den uttalte hensikten med aktiviteten var, der det har vært mulig å oppdrive. Casene er i stort bygget på artikler fra media og pressemeldinger fra offisielle kilder.

2.2.2 Teoretisk rammeverk

I denne oppgaven har det i størst grad blitt benyttet sekundærkilder. I teorikapittelet har det i stor grad blitt benyttet anerkjente akademiske forskningsartikler og lærebøker. For å svare på problemstillingen ble det benyttet to teoretiske perspektiver, klassisk realisme og sosialkonstruktivisme. For å på den måten danne grunnlaget med å forklare og forstå empirien ved å gi den rammer og begreper. Under første del av datainnsamlingen var fokuset på de grunnleggende tekstene om klassisk realisme og sosialkonstruktivisme, som *Politics among nations* og *anarchy is what states make of it*. Hvor disse dannet grunnlaget for videre akademiske bidrag som støtter seg til og bygger på denne tradisjonen. Hvor blant annet Kristian Åtland ble koblet til den klassiske realismen og sikkerhetsdilemmaet, og Julie Wilhelmsen koblet til sosialkonstruktivismen og endret trusselpersepsjon.

For å svare på oppgavens problemstilling, ble det utviklet to empiriske forventinger:

EF 1: *Russisk respons forklart som sikkerhetsdilemma*

EF 2: *Russisk respons forstått som endret trusselpersepsjon*

Videre benyttes disse to empiriske forventingene som grunnlag for diskusjon, for å på den måten forklare russisk respons på vestlig militær aktivitet i Arktis.

2.2.3 Empirisk rammeverk

Kildene som er benyttet i casestudien er i stor grad hentet fra media eller pressemeldinger fra offisielle. Gjennomgående i kildegrunnlaget er at det i stor grad er vestlige, og gjerne norske, kilder som har blitt benyttet. Bakgrunnen for dette er todelt. Primært handler det om tilgjengelighet. Ettersom disse hendelsene fra 2017 finner sted i Norges nærområder, er de også i norske medias interesse. Her er det tilstrebet å bruke anerkjente norske mediehus, og helst saker hvor politiske eller militære representanter har uttalt seg. Kildene har blitt kryssjekket der dette har vært mulig.

Når det kommer til hvordan og hvor militære kapasiteter har blitt brukt er dette også noe som kan være krevende å få tak i, uavhengig av vestlig eller russisk side. Militær taktikk og strategi er gjerne sikkerhetsgradert, og den informasjonen som blir offentlig tilgjengelig er gjerne blitt det av en grunn. For eksempel de tre hendelsene i 2017, hvor Forsvaret ikke hadde offentliggjorde de tre tilfeller med russisk aggressive profiler, mot Vardø, Bodø og en NATO-flåtegruppe, før ett år senere. Disse hendelsene ble ikke allment kjent før i 2018. Dermed er det viktig å være bevisst på at den informasjonen som kommer ut kan ha en agenda. Det er også slik at det kan være vanskelig å etterprøve eller kryssjekke informasjonen som de ulike militære styrkene legger frem, for det kan ofte bare være én kilde.

For det andre har det vært utfordrende å benytte særlig russiske kilder. Selv behersker jeg ikke russisk, som betyr at kulturell oversettelse og det å vurdere ordvalg er svært krevende. For det andre har russiske offisielle kanaler, som for eksempel forsvarsdepartementet sine sider, eller uttalelser fra russiske offisielle flere ganger systematisk feilrapportert informasjon. Et eksempel er antall deltagere på øvelser (Zysk, 2018). I tillegg til at jeg er en del av den vestlige verden, har denne bevisste feilrapporteringen, bidratt til en underbevisst skepsis til russiske kilder, som igjen har gjort at informasjonen hentet derfra gjerne blir møtt mer kritisk enn de vestlige. Uansett, er dette noe jeg var bevisst på under arbeidet med studien, og det var viktig å få med russiske kilder i oppgaven, enten de er riktig, delvis riktig, eller feil, sier de sier noe om den virkeligheten de er produsert i. Dette kan påvirke studiens gyldighet, og derfor har kilder blitt kryssjekket.

2.2.4 Dokumentanalyse

Dokumentanalyse som metode ble valgt for innhenting og bearbeiding av data. Tidlig i prosessen med studien ble det klart at utvalgsriteriene for valg av data ikke var gitt, og det finne litteratur for å forstå russisk militærmakt til responser var begrenset. Det eksisterer mange gode publikasjoner som omhandler russisk bruk av militærmakt, og hvordan Russland kan utgjøre en trussel for Vesten. Dermed var de et godt utgangspunkt, og utvalgsriteriene ble derfor til etter hvert som bildet av dynamikken dannet seg. Dette blir gjerne omtalt som snøballmetoden (Miles, Huberman, & Saldana, 2020, s. 28). Grønmo (2019, s.175) påpeker at ved bruk av en slik tilnærming, pågår datainnsamlingen delvis parallelt med dataanalysen. På den måten benyttes tidligere valgte data som ledetråd og utgangspunkt for videre litteratur

(Grønmo, Samfunnsvitenskapelige metoder, 2019, s. 175). Det betyr at dokumenter som Fokus eller annen fagfelleverdert datamateriale, ga ledetråder til videre kilder. Dette er en tidkrevende prosess, og stiller krav til struktur under arbeidsprosessen da den i sin natur er grunnleggende uforutsigbar.

2.3 Casestudie som metode:

Studiens formål er å forstå hvordan Russland benytter militærmakten til å sende utenrikspolitiske signaler. Det er derfor hensiktsmessig å benytte casestudie som forskningsdesign. En case er et vidt begrep og kan omfatte en rolle, liten gruppe, organisasjon, nasjon, episoder eller hendelser, men kan også være en tidsperiode eller en prosess (Miles, Huberman, & Saldana, 2020, ss. 25-26). Casestudie blir ansett som en undersøkelse som gjøres i en situasjon, sted eller enhet som også har en naturlig avgrensing uavhengig av forskningsprosjektet (Tojra, 2021, s. 286). I denne studien er det russiske responser som er gjenstand for undersøkelse. Det betyr at man også må legge til grunn hva de responderer på. Dermed har denne oppgaven gjennomført en grundig analyse av utviklingen av vestlig militær aktivitet. Dette er essensielt for å forstå hvorfor en part reagerer på hvordan en annen part agerer.

Jeg anerkjenner allikevel at vestens inntog i Arktis delvis kommer som en konsekvens av russisk demonstrert evne og vilje til å anvende militærmakt mot en annen suveren stat. I tillegg til at Russlands militære kapasiteter som finner sted på Kola kan fremprovosere vestlige responser. De vestlige beslutningene om økt militær tilstedeværelse og aktivitet kan likevel fremprovosere russiske responser, og det er det som er gjenstand for analyse i denne oppgaven.

Hensikten med casestudien er teoretisk generalisering, som betyr at casene, som enkelttilfeller, må inngå i en større kontekst. Dermed er en rekke like, men også ulike, caser over en femårs periode benyttet i denne oppgaven. Casene som er lagt frem er ikke en uttømmende liste, men er valgt ut fra kriteriet om at de fungerer som eksempler i en gitt trend. I den hensikt å illustrere russiske responser, men også trender og bredden i responsene. På den måten vil oppgaven bli tilført dybde, men kan til dels også generalisere funnene på grunn av omfanget av casene. Fordelen, med en casestudie er nettopp at man kan frembringe dybdekunnskap om det som er

gjenstand for undersøkelse, men også til dels generalisere (Miles, Huberman, & Saldana, 2020, s. 26).

Denne studien har til hensikt å bidra til teoriutvikling og i debatten om Russisk bruk av militærmakt til responser og signalering. Videre blir det teoretiske rammeverket satt opp mot det empiriske, for å på den måten bidra til å generere kunnskap ved å henvise til at teori har empirisk støtte. Som nevnt egner casestudium som forskningsdesign seg til å analysere et fenomen i dybden. Studien vil derfor fremlegge en systematisk presentasjon av militære hendelser i tidsrommet 2017-2021, og sammen med det teoretiske rammeverket egner dette forskningsdesignet seg godt for å svare på problemstillingen.

2.4 Reliabilitet og validitet

Reliabilitet kan forstås som funnernes konsistens og stabilitet (Svartdal, 2020). Studiens reliabilitet knytter seg i stor grad til oppgavens empiriske datamateriale. En mulig svakhet er knyttet til oppgavens utstrakte bruk av vestlige kilder sammenlignet med Russiske, og potensielt feil rapportert informasjon. Det ble iverksatt tiltak for å minimere svakheten ved å kryssjekke kilder. Videre er studiens reliabilitet under press når det kommer til etterprøvbarhet på funnene. Hvor det på en side kan være utfordrende å etterprøve å replisere studien, på en annen side er det benyttet et bredt utvalg av caser og kilder for å på den måten styrke oppgavens reliabilitet.

Med validitet menes gyldighet, og om forskningen svarer på det som var formålet med studien (Grønmo, 2021). Når det kommer til validitet, ble de empiriske og teoretiske rammene utformet for å svare på studiens problemstilling. Når det kommer til intern validitet er den sterk da utvalget av caser var bredt og funnene var teoretisk forankret. Studiens eksterne validitet er usikker, da det er usikkert om funnene kan overføres til andre enn Russland, eller andre områder. Uansett bidrar funnene til en bredere forståelse av bruken av militærmakt til utenrikspolitiske formål. Bare den siste måneden har Danmark og Sverige hevdet at Russland har krenket deres luftrom (NRK, 2022). På den måten kan det diskuteres om studiens funn også kan gjelde i andre områder, og studiens eksterne validitet vil være styrket.

Denne oppgaven har benyttet en kvalitative tilnærming, med dokumentanalyse og casestudie som forskningsdesign, for å besvare problemstillingen. Oppgaven legger til grunn tidligere forskning og grunnleggende teorier som får empirisk støtte gjennom casestudien av militære hendelser. Dette danner videre utgangspunktet for oppgavens analyse og diskusjon for å forstå russiske responser. I den sammenheng blir studiens dybdeforståelsen påvirket ettersom oppgaven også søker å generalisere funnene basert på en bred casestudie. Studiens validitet og reliabilitet vurderes å være ivaretatt.

3. Teoretisk rammeverk

I dette kapitlet vil realismen, og da Hans Morgenthau og den klassiske realismen mer spesifikt, bli gjort rede for. Realismen som fagtradisjon er valgt basert på at Russisk oppfattelse av rettsorden bærer sterk preg av realpolitikk, og interaksjon og makt fremstilles først og fremst som et nullsumspill (Heier & Kjølberg, 2015, s. 11). I tillegg omhandler store deler av oppgaven bruken av militærmakt, og dermed er realismen et fornuftig perspektiv å benytte i denne oppgaven. Hans Morgenthau er valgt på grunn av sin forklaringskraft for statenes søken etter makt, og dermed også sikkerhetsdilemma som en konsekvens av dette.

Videre vil konstruktivismen og Alexander Wendts sosialkonstruktivisme bli gjort rede for. Konstruktivismen som fagtradisjon er valgt med det utgangspunkt av vesten i større og større grad blir ansett som en kollektiv enhet av Russland. For å forstå de sosiale konstruksjonene innen internasjonal politikk er det hensiktsmessig å benytte konstruktivismen. Alexander Wendts vektlegging av intersubjektivitet vil bli sett i sammenheng med trusselpersepsjon. Alexander Wendt er valgt på grunn av hans syn på identiteter, interesser og sikkerhetsstrukturer, som kan være fruktbare parametere for å forstå russiske responser.

3.1 Realismen

Realismen is stort er opptatt av makt og maktbalanse, og i stort søker tradisjonen å forklare konkurranse og konflikter mellom stater. For det første blir staten sett på som den viktigste analyseenheten innenfor internasjonal politikk, og staten blir regnet som rasjonell og enhetlig. Sikkerhet og makt står sterkt innenfor realismen, og statens suverenitet og sikkerhet overgår derfor andre interesser. Når det kommer til makt, er denne først og fremst materialistisk i form av militære maktmidler. Statens relative makt er derfor en viktig forutsetning for hvor mye makt, og dermed også innflytelse, en aktør har. Realismen fremhever makt og maktbalansen mellom statene på den internasjonale arena, samt viktigheten av kontinuitet (Viotti & Kauppi, 2020, ss. 21-60).

Det er ikke en allmenn enighet i hvordan man skal definere makt, men begrepet er todelt, med tvang på den ene siden, og innflytelse på den andre. Uansett, så ligger makt i å påvirke utfall, og til dels gjennom maktrelasjoner, hvor en stat tvinger en annen til å endre tenkemåte og/eller

adferd (Hovi & Malnes, 2011, s. 87) Hard power, igjennom militære kapasiteter står sterkt i realismen. Med bakgrunn i sikkerhetsdilemmaet blir makt og innflytelse sett på som et null-sum-spill hvor man som stormakt kan tilegne seg mer makt gjennom samarbeid med andre. (Viotti & Kauppi, 2020, s. 55).

3.1.1 Klassisk realisme

Klassisk realisme hadde sin storhetstid etter andre verdenskrig, og er inspirert av Thukydid, Hobbes og Machiavelli. Retningen ble utviklet som en motreaksjon mot de liberale og idealistiske tradisjonene som regjerte i mellomkrigstiden. Av de som regnes som en av de store klassiske politiske realistene, er Hans Morgenthau (Hovi & Malnes, 2011). I sin forståelse av internasjonal politikk står maktbegrepet i en særstilling.

Han Morgenthau (1985) skisserer at i studie av internasjonal politikk er det statene som har hovedrollen. Videre understreker han at det er stormaktene som skaper teateret og videre påvirker de stykket gjennom deltakelse i krig og konflikter. Non-governmental organization (NGO) og intergovernmental organization (IGO)-er blir i enkelte tilfeller anerkjent som aktører, men i stort spiller de en birolle sammenlignet med statene (Morgenthau, 1985). Institusjonene får derfor ikke gjort mer enn statene tillater (Viotti & Kauppi, 2020, s. 21). Statene blir videre ansett som enhetlig rasjonell aktør, som betyr at statene blir ansett å ha én stemme utad, og at valgene staten foretar seg både er målrettede og overveide (Morgenthau, 1985).

Morgenthau understreker at moralnormer og rettsregler har lite fotfeste i samhandlingen mellom stater (Morgenthau, 1985; Hovi & Malnes, 2011) Orden mellom stater kan i noen grad skapes dersom det finnes en maktbalanse mellom to mulige fiender. Det utelukker ikke krig, og en orden som er skapt av en militær maktbalanse mellom stormakter, kan i noen grad forsterkes ved hjelp av institusjoner (Hovi & Malnes, 2011).

Den internasjonale arena er kjennetegnet av anarki, og Morgenthau (1985) referer til Thomas Hobbes «naturtilstanden». Hvor Morgenthau fremhever at; «[i]nternational politics, like all politics, is a struggle for power. Whatever the ultimate aims of international politics, power is always the immediate aim. Statesmen and peoples may ultimately seek freedom, security, prosperity, or power itself” (Morgenthau, 1985, s. 31). Han understreker videre at krig og

konflikt mellom stater er en naturlig reaksjon basert på menneskets natur, og iboende søken etter makt (Morgenthau, 1985, s. 39). Dermed er stater i møte med andre opptatt av å konsolidere eller øke sin relative maktposisjon på den internasjonale arena, og overfor andre stater.

Det er her sikkerhetsdilemmaet kommer inn, klassiske realister tendenserer mot å se på makt som ett nullsumspill, hvor enhver styrkning av egen sikkerhet nødvendigvis vil gå på bekostning av andre staters sikkerhet. Ved å bygge militært opp, for å tilegne seg makt for å på den måten avskrekke andre stater, går det nødvendigvis på bekostning av andre stater. Dermed er mellomstatlig samhandling å regne som maktkamp (Hovi & Malnes, 2011, s. 38). Morgenthau (1985, s.39) påpeker at "What gives the factors of geography, natural resources, industrial capacity their actual importance for the power of a nation is military preparedness". Det betyr at faktorer som geografi, naturressurser og industriell kapasitet først får sin sentrale posisjon dersom de bidrar til nasjonens militære beredskap. Først da bidrar disse faktorene til makt. Statene følger sine egne nasjonale interesser knyttet til overlevelse, rikdom og status.

Morgenthau (1985) understreker at det er to faktorer som ligger til grunn i det internasjonale samfunnet, det ene er mangfoldet og den andre er motsetningen mellom statene. Det betyr at de ulike nasjonenes ambisjoner om makt vil i noen, om ikke alle, tilfeller komme i konflikt med hverandre, og i noen konflikter står mye på spill. Den særlige graden av konflikt forsterkes av en manglende overmakt, og ettersom det er en ulik maktfordeling mellom statene, kan det true svakere stater. Dette fører til frykt, og frykten kan igjen føre til militære allianser og maktbalanse. Samtidig oppfordrer Morgenthau til å fremtre militært med forsiktighet i de tilfellene hvor relativt lite står på spill. Morgenthau understreker at moralnormer og rettsregler har lite fotfeste i samhandlingen mellom stater (Morgenthau, 1985; Hovi & Malnes, 2011).

Når det kommer til avhengigheten av militærmakten, hevder Morgenthau (1985, s.139) at

The dependence of national power upon military preparedness is too obvious to need much elaboration. Military preparedness requires a military establishment capable of supporting the foreign policies pursued. Such ability derives from a number of factors of which the most significant, from the point of view of our discussion, are technological innovation, leadership, and the quantity and quality of the armed forces.

John H. Herz (1950) beskriver at i anarkiske samfunn oppstår sikkerhetsdilemmaet på ulike nivåer. Han utdyper videre at; “[g]roups or individuals living in such a constellation must be, and usually are, concerned about their security from being attacked, subjected, dominated, or annihilated by other groups and individuals” (Herz, 1950, s. 157). Det resulterer i at mennesker vil stebe etter å oppnå sikkerhet, og på den måten bli drevet til å oppnå mer og mer makt for å unnsnippe virkningen av andres makt. En slik handling gjør i sin tur at de andre blir usikre og tvinger dem igjen til å forberede seg på det verste, og videre iverksette tiltak for å unnsnippe andres makt. Herz (1950, s.157) understreker at “[s]ince none can ever feel entirely secure in such a world of competing units, power competition ensues, and the vicious circle of security and power accumulation is on”.

Et nært beslektet begrep til sikkerhetsdilemmaet, er avskrekking. Avskrekking kan forstås som stat A sin evnen til å endre stat B sin adferd eller intensjoner gjennom trusler. For at trusselen skal være effektiv må den både være relevant og troverdig (Hovi & Malnes, 2011, s. 69). Det betyr videre at stat B må være i stand, og ha handlefriheten, til å faktisk endre sin adferd med stat As ønsker.

3.1.2 Klassisk realisme og sikkerhetsdilemmaet

Kristian Åtland er en av dem som fremhever sikkerhetsdilemma i dagens Arktis. Han påpeker at regionen fremdeles spiller en sentral rolle i både Russlands og USAs kjernefysiske avskrekkingstrategier. Åtland understreker at de resterende arktiske kyststatene også legger stor vekt på både de økonomiske- og sikkerhetsmessige interessene i regionen, og at dersom de blir utfordret kan de være villige til å gå langt i forsvar av sine egne interesser (Åtland, 2014). Med det påpeker Åtland at de arktiske kyststatene befinner seg i et klassisk sikkerhetsdilemma.

Det betyr at dersom de arktiske statene ikke opprettholder, eller styrker egne militære evner i regionen, er risikoen for at andre og sterkere aktører vil utnytte svakheten. Til å potensielt true både de økonomiske og/eller sikkerhetsinteressene i regionen (Åtland, 2014). Åtland hevder på en annen side at

«if they do strengthen their military capabilities in the Arctic, there is a risk that their neighbors may feel intimidated or threatened by their measures, and eventually initiate similar ones. This may in turn necessitate additional measures and heighten the level of military tension in the region» (Åtland, 2014).

Det underliggende problemet i regionen er tilsynelatende en vedvarende manglende sikkerhet om andre aktørers intensjoner. Statene som har opptrådt i regionen har hatt en klar historikk med å rettferdiggjøre egne forsvars- og sikkerhetspolitiske trekk i regionen ved å referere til hva naboen gjør eller har gjort. Åtland (2014) understreker at egne tiltak i form av militære anskaffelser, økning i utseilinger eller utflygninger, eller endret øvelses- og/eller operasjonsmønster blir tilegnet defensiv/reaktiv karakter. Dersom andre aktører gjennomfører lignende tiltak oppleves de som aggressive og signalerer revisjonistiske intensjoner (Åtland, 2014). Hertz fremhevet den grunnleggende rollen usikkerhet spiller innenfor internasjonale relasjoner, man kan aldri med sikkerhet vite andre staters intensjoner (Åtland, 2014). Med bakgrunn i dette er følgende empirisk forventning utarbeidet:

EF1: Russisk respons forklart med endret sikkerhetsdilemma.

3.2 Konstruktivisme

Sammenlignet med realisme og liberalisme, presenterer konstruktivisme en nyere retning innenfor studie av internasjonal politikk. Til forskjell fra både liberalismen og realismen, søker konstruktivismen å forstå, heller enn å forklare, statenes adferd på den internasjonale arenaen. Der klassiske realister måler verden primært i materiell, og videre ser på stater som aktører med en iboende søken på makt, baserer konstruktivismen seg på helt andre ontologiske og epistemologiske antagelser. Hvor konstruktivismen som tradisjon er kritisk til at staters identitet og interesser er konstant og på den måten noe som er gitt fra naturens side. Identitet og interesser blir heller ansett som noe flytende og subjektiv. Med det som utgangspunkt handler statene derfor på bakgrunn av sin oppfattelse av virkeligheten (Viotti & Kauppi, 2020, s. 144).

I motsetning til realismen anerkjenner konstruktivismen transnasjonale- og internasjonale organisasjoner, i tillegg til stater, som aktører på den internasjonale arena. Det vektlegges også

at de subjektive handlingene mennesker, statsledere eller andre offisielle, gjør på vegne av aktøren de representerer, som en viktig del av internasjonal politikk (Viotti & Kauppi, 2020, s. 144). Gjennomgående fremheves normer, lover og regler av konstruktivister, og hvordan disse påvirker både aktørenes oppfattelse av seg selv, men også omverden. Det betyr at både det internasjonale systemet, men også aktørene som opererer i det, er under konstant endring (Viotti & Kauppi, 2020, s. 145).

3.2.1 Sosialkonstruktivisme

Alexander Wendt er en av de mest anerkjente sosialkonstruktivistene, og han trekker linjer fra både den liberalismen på den ene siden og realismen på den andre. Han fremstiller en teori hvor stater ser på hverandre enten som fiender og rivaler eller venner, og han vektlegger dette er en avgjørende faktor for hvordan statenes adferd på den internasjonale arena utarter seg. Videre beskriver han disse rollene som «cultures of anarchy». Disse kulturene representerer ett felles idésett, som igjen er med på å forme statens interesser (Wendt, *Social Theory of*, 1999). Videre hevder Wendt at både selvhjelp og makt er sosialt konstruert under anarkiet (Viotti & Kauppi, 2020, s. 160).

Wendt (1999, s.1) legger to grunnleggende prinsipper for konstruktivisme til grunn. Det første er at i den subjektive oppfatningen av omgivelsene og virkeligheten i første omgang basert på delte ideer, heller enn materielle krefter. Det andre er at identiteter og interesser til målrettede aktører er nettopp konstruert av disse delte ideene, og ikke gitt fra naturens side slik klassiske realister hevder.

Identitet blir av Wendt (1992) fremhevet som noe som er relativt stabilt. Videre er rollespesifikke forståelser også med på å knytte forventninger til aktøren. For eksempel, forventer man ulik adferd fra en «fiende» og en «alliert», Videre understreker Wendt at identitet er et sosialt konstruert fenomen, og at identitet bare er relevant i relasjonen med andre aktører. En aktør kan ha flere identiteter, og hvilke identiteter og rollen man innehar avhenger av relasjonen man henviser til. På lik linje som en person både kan være statsleder og mor, kan en stat på samme tid både være suveren og alliert. Fremtreden av ulike identiteter varierer, men hver identitet er en sosialt konstruert definisjon av aktørene som er basert på sosialt konstruert fakta aktøren har om seg selv om omverden (Wendt, 1992, ss. 397-

398). Identitet danner også grunnlaget for aktørenes interesser (Wendt, 1992, s. 398). Det betyr at aktørene ikke har ett sett med faste interesser uavhengig av kontekst, men heller at “they define their interests in the process of defining situations” (Wendt, 1992 s. 398)

Institusjoner består derimot av et relativt stabilt sett, eller strukturer, av identiteter og interesser. Slike strukturer er ofte formalisert gjennom regler og normer. Institusjoner er kognitive enheter som videre bare eksisterer som en del av en aktørs forståelse av omverden og den sosiale verden, men det betyr ikke at institusjoner ikke eksisterer. Wendt (1992, s.399) forklarer at:

As collective knowledge, they are experienced as having an existence "over and above the individuals who happen to embody them at the moment. In this way, institutions come to confront individuals as more or less coercive social facts, but they are still a function of what actors collectively "know". Identities and such collective cognitions do not exist apart from each other; they are "mutually constitutive."³⁰ On this view, institutionalization is a process of internalizing new identities and interests, not something occurring outside them and affecting only behavior; socialization is a cognitive process, not just a behavioral one.

Wendt (1992) utdyper videre at selv-hjelp er ansett som en institusjon. Det betyr at selvhjelp består av en eller flere identitetsstrukturer og interesser som kan eksistere under et anarki. Bevaring og sikkerhet er fremdeles ansett som kjernen i prosessen om identitetsdannelse, men hvor sterkt sikkerhet avhenger av hvordan statene identifiserer seg selv sammenlignet med de andre aktørene. Det er også innenfor denne avveiningen at man ser betydningen av anarkiet, og hvordan maktfordelingen endres. Det igjen danner grunnlaget for tre ulike sikkerhetssystemer (Wendt, 1992, s.399-400).

Det første er et konkurrerende sikkerhetssystem, hvor en stat identifiserer seg negativt med hverandres sikkerhet. Det betyr at ens sikkerhet, går på bekostning av en annens. Negativ identifisering kjennetegnes av realpolitiske systemer og maktpolitikk, hvor aktørene kan være både kan være risikovillige, men samtidig bekymret over relative gevinster og tap. Konkurransedyktige sikkerhetssystemer er særlig utsatt for sikkerhetsdilemmaer. Det andre systemet er et individualistisk sikkerhetssystem. Her er statene likegyldig til andre staters

sikkerhet, og da også forholdet mellom egen og andres sikkerhet. Et slik system kjennetegnes av liberale systemet, hvor statene på mange måter er opptatt av egen sikkerhet, men er først og fremst opptatt av absolutte gevinster fremfor relative. De to første systemene er begge selvhjelpssystemer, ettersom statene ikke identifiserer seg positivt med andres sikkerhet. Systemet blir på mange måter «sikkerhet på eget ansvar».

Det siste er samarbeidene sikkerhetssystemer. Her identifiserer stater seg heller positivt med andre staters sikkerhet, og at sikkerheten til alle blir et felles ansvar. Dette systemet kjennetegnes ved at nasjonale interesser er internasjonale interesser (Wendt, 1992, s. 400). Wendt understreker at i studiet av internasjonal politikk hvor makt og institusjoner blitt ansett som to motstridende forklaringer, er misvisende. Bakgrunnen for dette er at anarki og maktfordeling kun har betydning for staten i kraft av opplevelsen og forventingene til institusjonen. Selvhjelp er en slik institusjon (Wendt, 1992).

Wendt (1992, s. 21) understreker at konkurransedyktige sikkerhetssystemer er sårbare for sikkerhetsdilemma, og at systemene blir opprettholdt av praksiser som skaper usikkerhet og mistillit. Dersom man ønsker å transformere sikkerhetssystem, må man lære de andre statene at ens egen stat er til å stole på, og på den måten ikke utgjør noen trussel mot andre stater. Dette kan gjøres ved unilaterale initiativ og være selvbinderne forpliktelser som er av tilstrekkelig betydning til at det oppleves som troverdig og er et tilbud som den andre parten ikke kan avslå.

Man kan argumentere for at all bruk av militærmakt på en eller annen måte kommuniserer noe. Som Carl von Clausewitz påpeker, er krigen intet annet enn en videreføring av politikken med andre midler (Hønneland, 2014, s. 27). Det er gjerne når øvelsen

3.2.2 Sosialkonstruktivisme og trusselpersepsjoner

Med persepsjoner menes sosiale konstruksjoner, og i den forbindelse er det naturlig å nevne Robert Jervis. I boken «perception and misperception in international politics» påpeker Jervis at individer relaterer oppfattelsen av en situasjon til sosialt konturerte fakta eller informasjon de har fra tidligere (Viotti & Kauppi, 2020, s. 88). Jervis lager et klart skille mellom hva man oppfatter som truene, og hva som objektivt er truende basert på intensjon og militære kapasiteter

(Stein, 2013). Han utdyper at aktørers oppfatning av virkeligheten ofte avviker fra både objektiv virkelighet, men også andre aktørers oppfatning av virkeligheten (Jervis, 1982-1983, s. 3). Videre påpeker han at trusselpersepsjon avhenger av den subjektive oppfattelsen av virkeligheten sett i sammenheng med tidligere sosialt konstruerte fakta. Julie Wilhelmsen understreker at to politiske aktører kan låses i en negativ spiral gjennom måten de identifiserer hverandre og seg selv på (Wilhelmsen, 2021).

I Nord fortolker Moskva «det kollektive Vesten» mer og mer som en offensiv aktør. Arktis blir fremstilt som gjenstand for videre NATO ekspansjon. Norges handlinger som egentlig tar sikte på å balansere avskrekking med beroligelse, blir ikke nødvendigvis oppfattet slik det er ment i Moskva. Det betyr at det som er tiltenkt å berolige kommer ikke nødvendigvis frem. I stedet for blir Norge fremstilt som en aktiv pådriver for NATOs ekspansjon i nord (Hjermann & Wilhelmsen, 2021). Spenningen mellom Vesten og Russland i Arktis må ses på som en del av et større interaksjonsmønster mellom partene (Wilhelmsen & Hjermann, 2022). Videre understreker Wilhelmsen og Hjermann (2022) at

“[w]e argue that the power of recent political speech – including rhetoric that invokes historical animosity – must be considered in explaining how parties replace strategic uncertainty about the intent behind the other party’s actions with *certainty* of hostile intent – thus contributing to the action/reaction dynamic involving military activities and potentially leading to armed conflict.⁵ Moreover, spillover of strategic certainty from one area (Ukraine/Black Sea) to another (Arctic) occurs as a result of a discursive process in which the Other has been naturalized as a total threat”

Videre ser Russland på NATO i Arktis som antagonist, og hvert trekk i Arktis blir oppfattet som et videre skritt i en planlagt offensiv mot Russland (Wilhelmsen & Hjermann, 2022). Wilhelmsen og Hjermann illustrerer trusselpersepsjon som samspillet mellom det man ser satt i sammenheng med den sosiale konstruksjonen Russland har om virkeligheten. Med dette som utgangspunkt er følgende empirisk forventning utarbeidet:

EF2: Russisk respons forklart med endret trusselpersepsjon

3. 3 Analyse av spillet

Dersom man skal forstå trekkene til en spiller, som i dette tilfellet er russiske responser, må man først forså spillet. Det betyr at for å forstå russiske responser på vestlig militær aktivitet i Arktis, må man først ha en forståelse av brettet, altså geografisk hvor interaksjonen foregår. Videre er det nyttig å ha en forståelse av hvilke spilleregler som gjelder, og som både gir muligheter og begrensninger for hvilke trekk som er sett på som legitime og hvilke som ikke oppleves som det. Denne analysen vil derfor danne grunnlaget for den videre analysen for å forstå Russiske responser basert på empiri fra 2017 til og med 2021.

3.3.1 Analyse av spillebrettet

Som i brettspillet Risk plantet Russland i 2007, med hjelp av ubåter, sitt flagg under isen på Nordpolen (Gunitskiy, 2008). Om ikke spillet om Arktis allerede var i gang, var det i alle fall i gang da Russland markerte sitt krav på det verdifulle området. Det som har preget debatten om regionen de siste årene er stormaktspolitikk og rivalisering (Østhagen, 2020). Allikevel fremheves det at de arktiske statene har felles interesser og at statene i regionen har et utbredt samarbeid. Dette er faktorer som flere hevder at gjør konflikt mellom aktørene lite sannsynlig (Østhagen, 2020). På samme tid illustrere dette paradokset i regionen hvor områder på samme tid kjennetegnes av både samarbeid og rivalisering.

Brettet har derfor to dimensjoner, den ene omfatter naturressurser og forvaltningen av disse. Det er også store økonomiske muligheter basert på naturressursene i regionen. I dag finnes det flere samarbeidsfora for denne dimensjonen. Blant annet arktisk råd, Barentsrådet og Barentssamarbeidet. Disse foraene er etablert for å løse saker av felles interesser, som for eksempel bærekraftig utvikling og beskyttelse av miljøet (Østhagen, 2020; Regjeringen, 2021). Rent geografisk er regionen preget av store havområder og periferier hvor deler av området er dekket av is (Hønneland, 2014, ss. 13-31). Området har også betydelige ressurser som fisk, skalldyr, sjøpattedyr, men også olje og gass (Hønneland, 2014, ss. 41-45; Åtland, 2014). I tillegg er håndhevelse av norsk jurisdiksjon ved Svalbard av ulik oppfatning (Hønneland, 2014, ss. 55-59).

Den andre dimensjonen er at regionen har stor militærstrategisk betydning (Åtland, 2014). Det er denne dimensjonen som vil bli viet størst oppmerksomhet i denne oppgaven. Flere av de Arktiske landene har hatt et uttalt ønske å skjerme regionen fra konflikter og fremhever samarbeidsforaene, men allikevel kritiserer statene andre aktørers adferd i Arktis og derfor understreker de behovet for økt militarisering i nord.

I denne oppgaven er det brettet som danner de geografiske rammene, og da hvilke trekk fra de to aktørene som skal analyseres, se figur 1. Det vil bli tatt utgangspunkt i særlig tre kjennetegn på området i denne oppgaven. For det første huser området Nordflåten og derfor også store militære styrker innenfor både land, sjø og luft. Av særlig viktighet er at majoriteten de russiske ubåtene har sin tilhørighet i dette området, nærmere bestemt på Kolahalvøya. Barentshavet har historisk også vært hovedsete for både ballistiske og kryssermissiler, og området øst for Novaja Zemlya har blitt brukt for nukleære tester (Connolly, 2017).

Det andre kjennetegnet er havområdene i det som kalles GIUK, eller GIUK-N (Greenland–Iceland–UK–Norway). Området er av strategisk viktighet, og den eller de som kontrollerer disse områdene kontrollerer også inn og utseilingen til Atlanterhavet (Pincus, 2020). Admiral James D Watkins forklarte viktigheten av nettopp dette området slik:

The need for forward movement is obvious. This is where the Soviet fleet will be, and this is where we must be prepared to fight ... It will be essential to conduct forward operations with attack submarines, as well as to establish barriers at key world chokepoints using maritime patrol aircraft, mines, attack submarines, or sonobuoys, to prevent leakage of enemy forces to the open ocean where the Western Alliance's resupply lines can be threatened (Watkins sitert i Pincus, 2020) .

Området, er på mange måter det som skiller de russiske og NATO-dominerte havområdene (Pincus, 2020). Til slutt, er det også en landegrense mellom Russland og et NATO-land i regionen, grensen til Norge. Norge er ett av fem NATO-land som grenser til Russland.

3.3.2 Analyse av spillereglene

Det internasjonale systemet er av natur anarkisk. Det betyr at systemet har fravær av en overmakt, eller myndighet. Folkeretten legger videre til grunn at alle stater er suverene, og med

det menes at en stat ikke er underkastet en annen stats vilje. Det er folkeretten som regulerer rettsholdene mellom statene (Ruud & Ulfstein, 2018). Når det kommer til havet, er det i henhold til folkeretten, og havrettskonvensjonen, 12 nautiske mil, regnet fra grunnlinjen, som regnes som statens territorialfarvann. Kyststatens territorialfarvann er underlagt statens suverenitet. Suvereniteten gjelder både på sjøen, havbunnen, undergrunn og i luftrommet over (De forente nasjoners havrettskonvensjon, 1982, s. Artikkel 2). Ifølge Tormod Heier og Anders Kjølberg (2015), er det nettopp hvilke spilleregler som skal gjelde, som er en av de viktigste årsakene til den fundamentale uenigheten mellom Russland på en side og vesten på den andre.

I et system av suverene stater er verdensorden sentralt for å forstå spillereglene på både den internasjonale og regionale arena. Henry Kissinger (2014, s. 9) definerer verdensorden til å være « the concept held by a region or civilization about the nature of just arrangements and the distribution of power thought to be applicable to the entire world ». Videre utdyper han at en slik orden hviler på to komponenter: “a set of commonly accepted rules that define the limits of permissible action and a balance of power that enforces restraint where rules break down, preventing one political unit from subjugating all others” (Kissinger, 2015, s. 10). Det betyr at legitimitet og maktbalanse er to sentrale begreper for å forstå spilleregne som gjelder, og det er slik at en stats handling ikke er legitim uten at den blir ansett som «riktig» i henhold til et allment akseptert normsystem (Heier & Kjølberg, Norge og Russland- Sikkerhetspolitiske utfordringer i Nordområdene, 2015, s. 10).

Fra et realistisk perspektiv kan folkeretten i større grad legge negative begrensinger på en stormakt sammenlignet med en småstat (Viotti & Kauppi, 2020, s. 23). Det betyr at stormakter i større grad enn småstater blir lagt bånd på. Fra et småstats perspektiv er det gunstig med regler som begrenser stormaktenes mulighetsrom. Uansett, så betyr ikke de formelle reglene i folkeretten, mer enn hva statene på den internasjonale arena tillater.

Fra et konstruktivistisk perspektiv, kan folkeretten sees på som et felles sett med lover og regler som har blitt utarbeidet på grunnlag av en felles forståelse. Videre bidrar folkeretten til å påvirke aktørene og deres oppfatning av virkeligheten, og som igjen påvirker aktørenes adferd i internasjonal politikk. På bakgrunn av dette kan folkeretten bli ansett som et felles sett med verdier, selv om det eksisterer egne subjektive tolkninger av regelverket (Viotti & Kauppi, 2020,

ss. 150-151). Under en USA ledet verdensorden. Har Vesten innført en verdensorden basert på liberale verdier som; demokratiske rettigheter, pluralisme og maktfordeling. Hvor frihet for den enkelte stat har stått sterkt. En rekke land, inkludert Russland har en mer konservativ tolkning av prinsippene, hvor de vektlegger geopolitikk, maktbalanse og statssuverenitet. Tolkningen bærer et sterkt preg av at realpolitikk, interaksjon og makt først og fremst som et nullsumspill (Heier & Kjølberg, 2015, s. 11).

Under den kalde krigen var Vesten og Sovjetunionen stort sett enig i hvilke «spilleregler» som gjaldt. Der stod maktbalanse, geopolitikk, den andre parts røde linjer og det å avstå fra åpen maktbruk, sterkt (Heier & Kjølberg, Norge og Russland- Sikkerhetspolitiske utfordringer i Nordområdene, 2015, s. 11). Katarzyna Zyzk (2013) påpeker at det er en tydelig tendens at den russiske tilnærmingen til Arktis er preget av pragmatisme, og at det videre er en tydelig vektlegging av folkeretten når det oppstår uenighet i regionen.

Når det kommer til øvelsesaktivitet påpeker Wien-dokumentet at når en øvelse består av over 13 000 soldater, er det krav om å invitere internasjonale observatører. Selv om dette har vært kravet har Russland gjennomført systematisk underestimering av offisielle tall over deltagende soldater på øvelser. For eksempel oppga Russland at det i ZAPAD-13, Kavkaz-16, Zapad-17, deltok i underkant av 13 000 soldater, men i realiteten deltok ca. 90 000, 120 000 og 70 000 soldater i øvelsene (Zysk, 2018). Dette viser en russisk vilje til å ikke følge spillereglene når de ser det hensiktsmessig. Det ene er de formelle spillereglene, men det eksiterer også uformelle regler om åpenhet rundt militære øvelser. Vesten har de siste årene med jevne mellomrom anklaget Russland for lite åpenhet rundt egne øvelser, og samtidig understreket at Vesten har vært åpne rundt egne øvelser, for å på den måten hindre utilsiktede hendelser.

For å hindre tilstedende hendelser, har flere land inngått formelle avtaler med Russland. Blant annet har tolv NATO-land og tidligere Sovjetunionen, og senere Russland, signert en avtale for Prevention of Incidents at Sea beyond the Territorial Sea (INCSEA), for å på den måten hindre uønskede hendelser på sjøen og i luften. Blant landene som har skrevet en slik bilateral avtale er: USA, Storbritannia og Norge (The European Leadership Network (ELN), u.d.; Americas's Navy, 2021). Denne gjelder også i Arktis. I forbindelse med at Norge og Russland skrev under en oppdatert INCSEA avtale i desember 2021, la Tonje Skinnarland, Sjef ved

Operasjonsdivisjonen i Forsvarsstaben og tidligere sjef for Luftforsvaret, frem to hendelser som Forsvaret mener at Russland brøt den tidlige avtalen som ble inngått i 1990. Den første fant sted høsten 2020 gikk ut på en unødvendig nær passering med jagerfly under en indentifisering av Forsvarets maritime patruljefly, P-3 Orion som opererte utenfor den russiske territorialgrensen. Videre utdyper generalmajoren at en slik avskjæring normalt skjer ryddig, sikkert og forutsigbart fra begge sider (Pettersen, 2021a).

Den andre hendelsen var senere samme høst var også med Norges maritime patruljefly, P-3 Orion, men denne gangen ble flyet belyst med laser. Ifølge generalmajor Skinnarland kom laserstrålen fra at russisk militært fartøy (Pettersen, 2021a). Samme høst opplevde det amerikanske et B-52 bombefly en ubehagelig nær passering av jagerflyet SU-27 Flanker over Svartehavet. Den på følgende uken, fulgte en ny Su-27 flanker en amerikansk B-52 i Østersjøen, og det endte det russiske jagerflyet endte opp med å krenke dansk luftrom. Samtlige av disse hendelsene er alvorlige (Kruse, 2020).

I de påfølgende dagene, nesten på daglig basis rapportere russiske offisielle fra de militære styrkene at de hadde gjennomført avskjæring av de norske maritime patruljeflyet, P-3 Orion. De hevdet at de var nødt til å gjennomføre slike avskjæring for å hindre at det norske overvåkningsflyet skulle krenke russisk luftrom i Barentshavet. I tilnærmet samtlige av artiklene blir det fremhevet at avskjæringen var strikt i tråd med internasjonal rett og internasjonale regler for bruk av luftrommet. Det understrekes at avskjæringen hindret krenkelse av russisk luftrom. Det påpekes også i flere av artiklene hvor ofte russiske jagerfly har vært nødt til å avskjære norske fly på tokt i Barentshavet (TASS, 2020a; TASS, 2020b; TASS, 2020c; TASS, 2020d).

Disse hendelsene viser at selv om det eksiterer spilleregler i regionen er det allikevel opp til statene å følge de. For selv om det finnes regler, ser man i disse tilfellene at det å bryte dem ikke nødvendigvis fører med seg noen konsekvenser annet enn omtale i enkelte media. Videre har det å vise hvem som følger spillereglene, eller hvem som ikke følger dem, også blitt en del av spillet om hvem som styrer narrativet.

Det er også en rekke uformelle regler og normer som gjelder i regionen. For eksempel at Amerikanske og NATO-overflatefartøy ikke operer i Barentshavet. Som en del av Norges beroligelsesstrategi har Norge de siste årene tilstrebet å være de som patruljerer i Barentshavet. Dette understrekes ved at, «[v]i prøver å fortelle våre partnere at Norge er NATO i nord. Russerne er vant til at norske fly og fartøyer er til stede i Barentshavet. Og at E-tjenestens fartøy «Marjata» seiler der. Det er lavspenning i praksis» (Johnsen, 2020a). Videre understeker at man i fremtiden ønsket at egne, og ikke amerikanske P8 overvåkningsfly i luftrommet øst for Andøya (Johnsen, 2020a). Dette er ikke formaliserte regler, men bilaterale bånd Norge har lagt på seg selv og overfor Russland.

Del II- samspillet mellom vestlig og russisk aktivitet

4. Analyse av aktørene

For å forstå russiske responser er det hensiktsmessig å forstå aktørene som operer i regionen. Først vil Vesten bli gjort rede for, deretter vil Russland som aktør i arktisk bli gjennomgått.

4.1 Vesten som aktør i Arktis

I denne oppgaven vil Vesten være begrenset til fire aktører; NATO, Norge, Storbritannia og USA. Bakgrunnen for valget av stater er, som man vil se videre i studien, er at dette er fire fremtredende aktører i Nord. Både Norge og USA er en del av arktisk råd, og er dermed også å regne som arktiske stater. USA har de siste årene har et stor militært avtrykk i området, og det samme har Storbritannia som siden 2018 har økt sitt engasjement i regionen (Depledge, Kennedy-Pipe, & Rogers, 2019).

Verken Vesten eller NATO, som en kollektiv enhet, har en felles utarbeidet arktisk strategi. Derfor vil denne delen av oppgaven legge frem en kort analyse av de ulike statene i tillegg til NATO som aktør i Arktis. Det er naturlig å starte med Norge ettersom norsk territorium og norsk økonomisk sone dominerer spillebrettet. Norge, og særlig forsvaret av Norge, er avhengig av NATO. Dette persisterte tidligere Forsvarssjef Haakon Bruun-Hansen under fremleggelsen av den nye langtidsplanen for Forsvaret i 2020 (Bentzrød & Ask, 2020).

Fra den kalde krigen og frem til i dag benytter man gjerne begrepene «avskrekking» og «beroligelse» for å forklare Norsk sikkerhetspolitikk. Avskrekking var tuftet på en realpolitisk logikk, hvor man anså alliansemedlemskap og et mobiliseringsforsvar som sentrale verktøy for å avskrekke en motstander, i flere tilfeller Russland, i å angripe Norge. Norges avskrekkingsstrategi ble økonomisk og kapasitetsmessig opprettholdt av NATO og USA. Beroligelse er på sin side drøftet på en felles forståelse av spillereglene i internasjonale relasjoner i nord, og som et resultat la man begrensninger på militær tilstedeværelse. Blant annet Norge skulle være en atomvåpenfri sone. I tillegg skulle man ikke tillate at andre stater, som USA eller Storbritannia, etablere baser på norsk territorium i fredstid (Rottem, 2007).

I nyere tid har USA hatt rotasjon av soldater i indre Troms og på Værnes, mens britene har siden 60-tallet hatt en årlig vinterøvelse i Bardufoss, som heter Clockwork (Pedersen L. , 2022; Thoresen, 2018). Tormod Heier understreker at verdien av Norge kan ses i sammenheng med Freedmans definisjon av strategi, *the art of creating power*. Det betyr å utnytte norsk territorium til egen fordel. Dette er særlig relevant for å forstå amerikansk tilstedeværelse i regionen. På grunn av den russiske trusselen, som befinner seg i de norsk-russiske grenseområdene, USA har en særlig grunn til å frykte. Bakgrunnen for dette er at det ikke eksisterer andre våpensystemer i verden som raskere eller mer effektivt kan true og slå ut amerikanske storbyer enn de som finner sted på Kola. Disse kjernefysiske styrkene, som representerer denne trusselen mot USA, bidrar til å øke Amerikansk nærvær i regionen (Heier, 2021).

Fra et amerikansk ståsted, skulle det oppstå en krise mellom USA og Russland som potensielt spinner ut av kontroll, vil det være en ting som er viktig, kunne påvirke situasjonen. Heier (2021) fremhever at dette gjøres best fra Finnmark, Barentshavet og Norskehavet, altså de områdene som befinner seg nærmest det som er ansett som trusselen mot USA. Fordi det å være nær trusselen gir en mer presis situasjonsforståelse dersom den kjernefysiske spenningen mellom USA og Russland skulle tilta.

Storbritannia sitt økte fokus i Arktis materialiserte seg i mars 2022, da Storbritannias utenriksminister, Ben Wallace, sammen med den norske forsvarsministeren, presenterte Storbritannias nye nordområde strategi. Fremleggelse skjedde i Bardufoss, på det Forsvaret kaller «det britiske øvingsområdet Clockwork inne på Bardufoss militære flystasjon» (Hallingstorp, 2022). Den britiske Forsvarsministeren ordla seg slik om viktigheten av området for Storbritannia «Nord-Atlanteren vil alltid være Storbritannias nærområde, derfor er det viktig å styrke samhandlingen og ha et tett militært samarbeid med land både i og utenfor NATO i denne regionen» (Hallingstorp, 2022).

NATO på sin side, har man ikke utarbeidet en egen Arktis strategi, men etter 2014 har alliansen fornyet vektlegging av kollektivt forsvar, solidaritet og avskrekking (Gade & Hilde, 2015). Heier (2021) har også påpekt at NATOs største sårbarhet ligger i en manglende enighet og fellesskapsfølelse. I NATO rapporten «NATO 2030: United for a New Era» påpekes det at

bakgrunnen for manglende samhold i alliansen kan forklares med at medlemmene prioriterte alt for mange ulike trusler på ulikt vis. Det er ikke alltid tilfellet at man forankrer beslutningene i NATO eller informerer hverandre på forhånd (Heier, 2021). Så om man ser på NATO i Nord fra et klassisk realistisk perspektiv, er ikke organisasjonen mer enn hva statene gjør det det til. Dermed blir USA, Storbritannia og Norge, som samtidig som de bærer sitt eget flagg, NATOs ansikt i nord.

4.2 Russland som aktør i Arktis

I denne delen av oppgaven vil studien ta for seg Russland som aktør i Arktis.

4.2.1 Utenrikspolitikk

Julia Gurganus og Eugene Rumer peker på særlig tre forhold som kjennetegner russisk syn på om verden. Disse tre kjennetegnene ligger også til grunn for russiske handlinger. Først er Russlands søken etter strategisk dybde. Det betyr at Russland ønsker å sikre en buffer mot trusler. På den måten skal man sikre russisk suverenitet. Noe av det Kreml frykter mest, er at noen, internt eller eksternt, skal destabilisere eller undergrave det russiske systemet, og her er Vesten ansett som den primære trusselen (Bredesen & Friis, 2020). Dara Massicot understreker at siden 2014 har russisk trusseloppfatning blitt ytterligere skjerpet og bærer preg av pessimisme, spesielt mot USA og NATO. Hun utdyper at

Russian leaders believe that certain negative trends — the use of economic sanctions, “color revolutions,” and the potential for interstate conflict — are accelerating. They assess that the current U.S.-led world order is coming to an end while rising powers like China, Russia, and others challenge the existing order. Senior officials assume Washington and its allies are attempting to contain or intimidate Russia (Massicot, 2019)

Det andre punktet er å bli anerkjent som en stormakt. President Putin er tilsynelatende drevet av makt, og han virker å være bestemt på å aktivt undergrave USA, og deres globale hegemoni. På den måten skal Putin fremheve Russlands posisjon og interesser globalt. Blant annet uttalte han i 2020 under sin årlige tale, at Russland har gjort comeback i internasjonale politikk, og at Russlands meninger ikke kan ignoreres (Bredesen & Friis, 2020). Det tredje punktet er Russlands måte å håndtere landets intrikate forhold til Vesten. Dette punktet setter de to

foregående punktene i sammenheng, og på den måten kombinerer rivalisering med behovet for samarbeid der dette er formålstjenlig (Bredesen & Friis, 2020).

For Arktis sin del, er Russlands overordnede mål å opprettholde sin status som en ledene makt. Som Katarzyna Zysk (2013) understreker er det flere forklaringer på hvorfor akkurat Arktis er viktig for Russland. En av dem, er at Russlands økonomi avhengig av regionen, hvorav ca. 20 prosent av Russlands brutto nasjonalprodukt (BNP) og 22 prosent av landets totale eksport har sin opprinnelse i Arktis (Zysk, 2013). President Vladimir Putin har selv fremhevet spesielt arktisk olje og gass som sentral for at Russland skal kunne være konkurransedyktig på det globale markedet, som igjen er viktig for landets internasjonale posisjon. Åpningen av den nordlige sjøruten vil på sikt kunne bidra til økt tilgjengelighet for kommersiell skipsfart mellom Europa og Asia, det igjen vil få betydning for regionen og Russland (Zysk, 2013).

4.2.2 Militærstrategi

Ifølge Katarzyna Zysk (2018, s. 1) har militærmakten under president Vladimir Putin blitt en hjørnestein i russisk utenrikspolitikk. Det har i økende grad kommet til syne gjennom bruk av makt, trusler om bruk av makt. Dermed har makt på mange måter blitt et verktøy i den russiske verktøykassen for tvangsdiplomati (Zysk, 2018, s. 1). De statlige våpenprogrammene understreker at kjernevåpen fremdeles er selve fundamentet i russisk militær strategi og doktrine (Zysk, 2018, s. 2). Arktis sin militære betydning er ytterligere blitt styrket av den pågående moderniseringen av sentrale militære installasjoner og infrastruktur i regionen (Zysk, 2018).

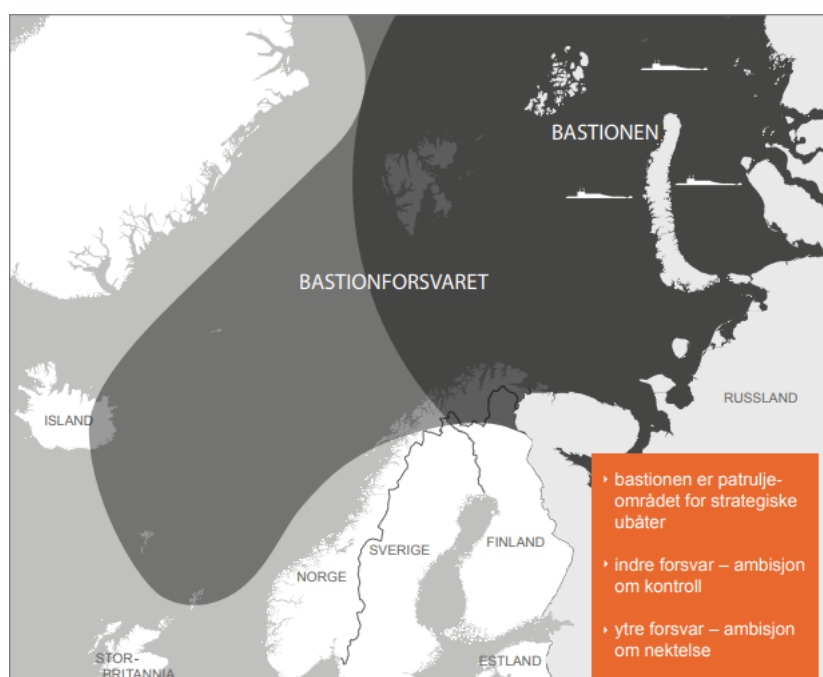
Etter Putin kom til makten i Russland i 1999, og særlig i hans andre presidentperiode (2004-2008) uttrykte han et særlig mål om å reetablere Russland som stormakt, og dermed gjenreise de russiske militære styrkene. I 2008 startet Russland med en av de mest omfattende moderniseringene av de militære styrkene i russisk historie, og sentralt i utviklingen var marinen som mottok hele 26 prosent av det statlige våpenprogrammet (Gosudarstvennaja programma vooruzjenij, GPV) frem til 2020 (Zysk, 2018, s. 2). Noe av hovedgrunnen bak utviklingen av russisk militærstrategi etter Sovjetunionens fall har vært å utligne landets militære underlegenhet sammenlignet med Vesten. Intensjonen var å hindre at andre stater kunne projisere makt mot Russland som en respons på landets inntog i nabolandene Georgia

(2008) og Ukraina (2014) (Zysk, 2018, s. 2). I Putins årlige tale i 2018 fremhevet han kjernevåpnenes sentrale politiske og militære rolle i russisk sikkerhet og forsvar av landet (Zysk, 2018).

Under moderniseringen av militærmakten mottok Nordflåten en betydelig del av midlene. Det har igjen har ført til en kraftig økning i den militære aktiviteten i nord. Zysk (2018, s. 2) understøtter at det i alt har vært tre sentrale utviklingstrekk ved den russiske militærstrategien, og som igjen påvirker den strategiske situasjonen i nord. Først er utviklingen innenfor de kjernefysiske avskrekkingsstyrkene, videre har det vært en økende vektlegging av ikke-kjernefysisk avskrekking og til slutt, en integrering av et bredt spekter av ikke-militære virkemidler (Zysk, 2018, s. 2). Det er de to første punktene som vil bli viet oppmerksomhet i denne oppgaven.

Nordflåten, som har sitt hovedsete på Kolahalvøya, representerer selve ryggraden i den russiske marinen. Den innehar sentrale oppgaver knyttet til sjøbasert kjernefysisk avskrekking samt sikre andreslagsevne. Fokuset for Nordflåten er rettet mot vest og Nord-atlanteren, og dermed også NATO og den transatlantiske forbindelsen. Nordflåtens hovedoppgave er å gi beskyttelse for deployering av de strategiske ubåtene (Zysk, 2018, ss. 2-3).

Det tradisjonelle bastionforsvaret er fremdeles gjeldene, og ved en potensiell konflikt med Vesten vil Russland forsøke å etablere sjø- og luftherredømme for å hindre en motstander tilgang til områdene i umiddelbar nærhet til marinebasene, se figur 3. Videre vil Russland trolig søke kontroll i deler av Barentshavet og Norskehavet for egne operasjoner og nekte motstanderen å gjøre det samme. I områdene sørover mot GIUK, vil Russland sannsynligvis prøve å nekte motstanderen å få kontroll. Et slikt konsept trenger flere ressurser i ulike domener. (Zysk, 2018, ss. 3-4). For å iverksette Bastionforsvaret kreves det en rekke kapasiteter for å drive anti-ubåt krigføring, som maritime patruljefly (MPA), i tillegg til en rekke fartøy til å drive et omfattende undervanns- og overflateovervåkning (Zysk, 2018, s. 3).

Figur 3 Illustrasjon av bastionforsvaret (Ekspertgruppen for forsvaret av Norge, 2015)

Arktis' militærstrategiske betydning blir også styrket av den andre av de tre tradisjonelle pilarer i den kjernefysiske triaden, nemlig luftbasert kjernefysisk avskrekking. Siden 2007 har Russland systematisk patruljert langs norskekysten og i polare farvann med langtrekkende bombefly og med støtte fra andre fly. Normalt holder disse bombeflyene til lengre sør, i Englands og Ukrainas, men Russland har flere fremskutte baser langs den arktiske kysten som kan brukes til spredning og distribusjon av strategiske bombefly (Zysk, 2018, s. 3).

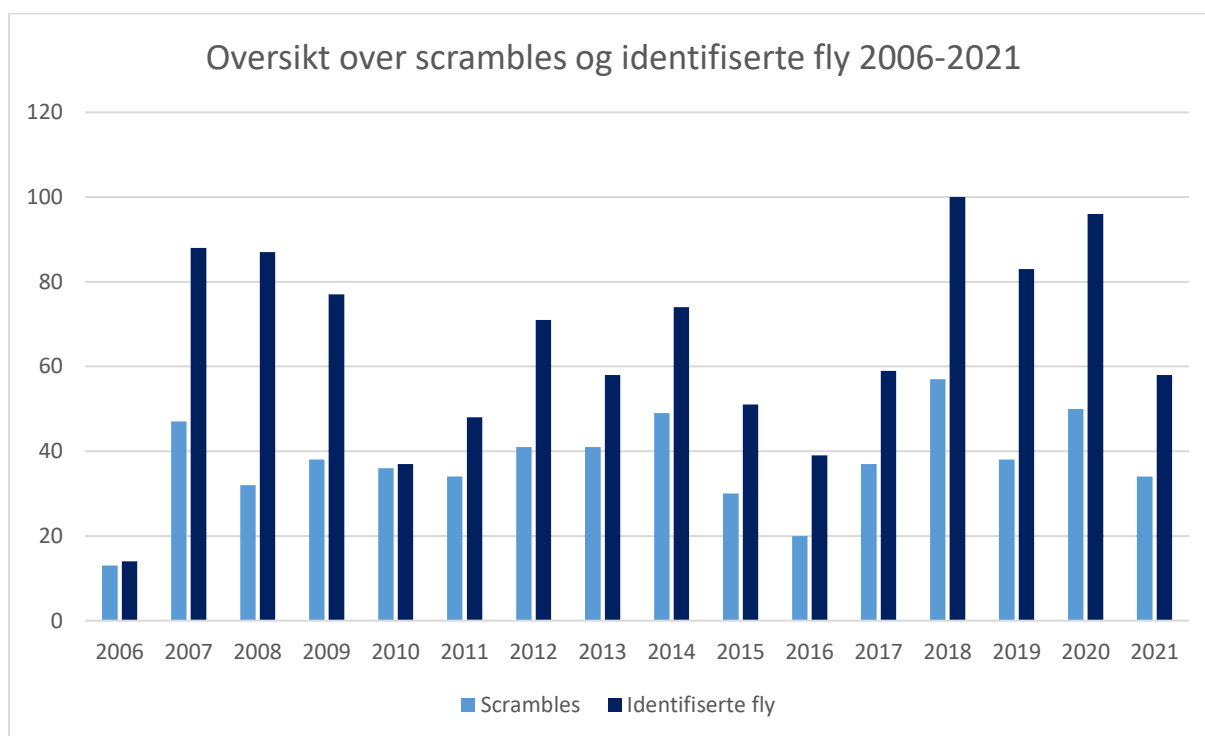
Videre har ikke-kjernefysisk avskrekking fått en større rolle i russisk oppsetting, og blir først nevnt som konsept i militærdoktrinen fra 2014. Langtrekkende presisjonsvåpen, ble nevnt i militærdoktrinen fra 2010, som kan leveres med både krysser- og ballistiske missiler blir særlig fremhevet, som for eksempel Kalibr eller Iskander missiler. Konvensjonell avskrekking er en nyere oppgave for Nordflåten, og etter 2010 har Russland intensivert utplasseringen på nordflåtens korvetter, fregatter og ubåter (Zysk, 2018, ss. 3-6). Det russiske øvelsesmønsteret de siste ti årene har illustrert en strategisk sammenheng mellom militære operasjoner i Svartehavet, Østersjøen og Arktis. I den sammenheng er Nordflåten tiltenkt en mulig rolle i konflikter i andre regioner. På den måten skal nordflåten kunne bidra til horisontal og vertikal eskalering, for å videre tvinge motstanderen til å trekke seg. Denne tilnærmingen har Russland

illustrert under de strategiske øvelsene ZAPAD og KAVKAZ i det vestlige og sørlige militærdistrikt (Zysk, 2018, s. 6).

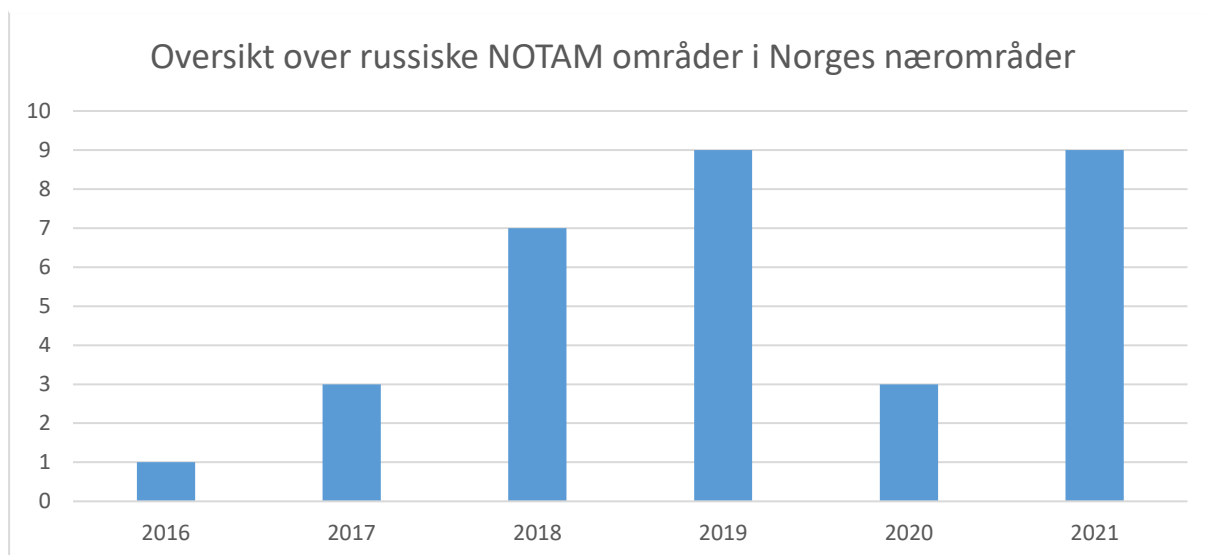
Fra et russisk ståsted blir Vesten i større og større grad sett på som en offensiv aktør, og Arktis blir ansett som terreng hvor NATO ønsker å ekspandere. Videre blir Norge ansett som en aktør som legger til rette for økt amerikansk og NATO nærvær i Nord (Wilhelmsen & Hjermand, 2021).

Antall russiske flygninger og antall fly registrert fly langs norskekysten begynte å ta seg opp igjen i 2017 og 2018 etter å ha hatt en nedgang etter 2014, se tabell 1. Tabellen viser antall fly og antall tokt som Norske jagerfly på QRA-beredskap i Bodø har gjennomført fra 2006-2021. Tabell 2 Viser hvordan Russland fra 2016 startet å melde inn ventet aktivitet til Avinor, som videre sender ut NOTAM. Avinor hadde data tilgjengelig tilbake til 2016, så figuren illustrerer en utvikling hvor Russland i større og større grad benytter norske nærområder til skyteøvelser og tester.

Tabell 1, oversikt over antall scrambles av NATO QRA fly i Norge og antall identifiserte fly (Avinor flysikring, 2022)

Tabell 2, oversikt over antall Russiske NOTAM-områder utsendt av Avinor (Forsvaret, 2022)

5. Militære hendelser 2017-2021

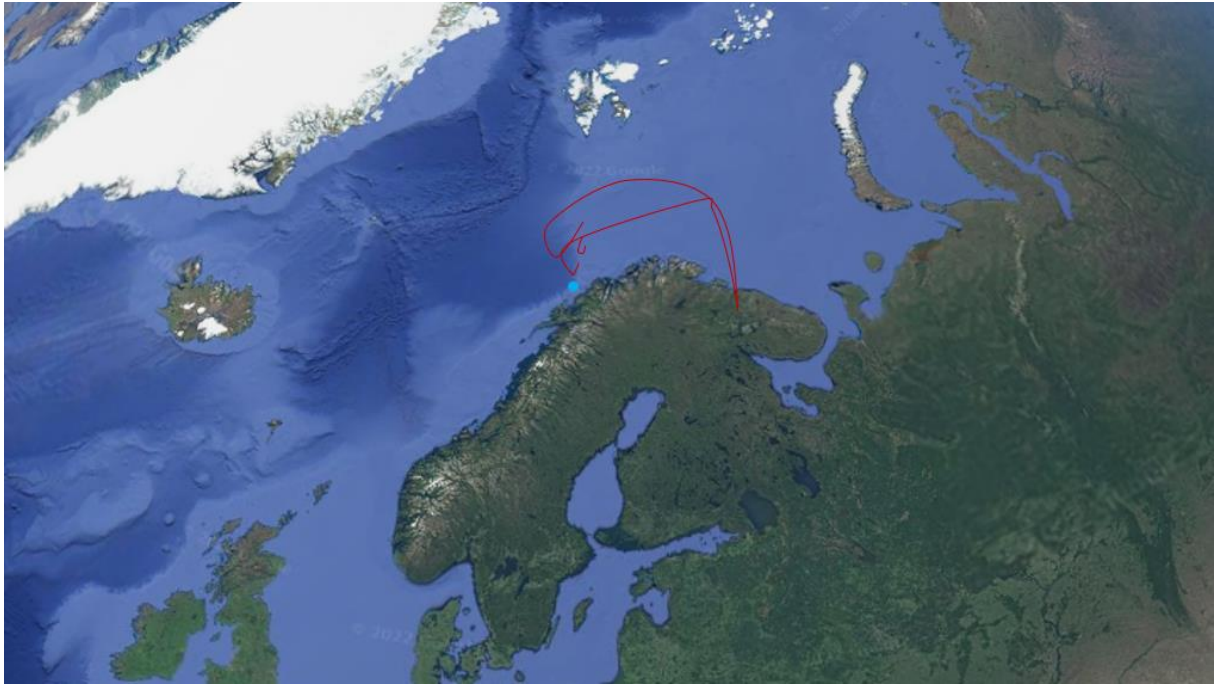
2017

Vestlig aktivitet- EASTLANT 2017

I mai 2017 gjennomførte norske og andre NATO-land, som Tyskland og USA, en øvelse, kalt EASTLANT 17, med både overflatefartøy og ubåter i nordlige farvann utenfor norskekysten. Daværende presseansvarlig for sjøforsvaret Per Rogstad uttalte til Barents Observer at han ikke ønsket å presisere det eksakte øvingsområdet, men utalte at det valgte området er egnet for å gi de deltagende fartøyene høyt treningsutbytte (Nilsen, 2017c). Rogstad presiserte også at hensikten med øvelsen er å trene krigføring og at aktiviteten ville vare i noen uker (Nilsen, 2017b). Morten Haga Lunde presiserte i 2018 at fartøygruppen øvde i havområdene utenfor Tromsø og at øvelsen var en anti-ubåt øvelse (Persen, 2018).

Russisk aktivitet

Under fremleggelsen av fokus 2018 la tidligere sjef for Etterretningstjenesten, generalmajor Morten Haga Lunde frem flere eksempler «tilfeller av mer utfordrende opptreden» (Persen, 2018). Der kom det fram at samtidig som NATO-landenes fartøy gjennomførte en anti-ubåt maritim øvelse utenfor Troms i mai 2017. Gjennomførte russiske styrker en formasjonsflyvning på tolv fly til luftrommet nord av Tromsø. Flyene gjennomførte en taktisk manøver mot flåtestyrken som opphold seg i Norskehavet utenfor Tromsø. Av flyene som gjennomførte den vestlige flyvningen var både strategiske bombefly av typen TU-22M BACKFIRE og de taktiske bombeflyene SU-24 FENCER og SU-34 Fullback. Bombeflyene ble eskortert av MIG-31 FOXHOUND jagerfly (Persen, 2018; Johnsen, 2018).

Figur 4 illustrerer ruten de russiske flyene og blå sirkel illustrerer NATO gruppens posisjon. Kartet er basert på E- tjenesten sin plansje under fremleggelsen av Fokus 2018 (Etterretningstjenesten gjengitt av Persen, 2018).

Vestlig aktivitet- Arctic Challenge Exercise

I samme tidsrom som anti-ubåt øvelsen fant sted nord av Tromsø, gjestet Norge deltagende fly under den finskledende øvelsen Arctic Challenge Exercise (ACE) i Bodø (Johnsen, E-sjefen: Russland øvde på angrep mot Nord-Norge, 2018). ACE er en øvelse som har blitt gjennomført annet hvert år siden 2013, og øvingsaktiviteten foregår ut fra både Norge, Sveige og Finland (Forsvaret, 2021a). I tillegg til jagerflygerne og støttepersonell, får også kontroll og varslingsmiljøet samt luftvern også utbytte av den par uker lange øvelsen (Dyndal & Kongshavn, 2020). ACE er del av Nordic Defence Cooperation (NORDEFECO), som er samtrening mellom Norge, Finland og Sverige. Øvelsen har bakgrunn fra et nordisk samarbeid, Cross-Border Training, som startet tilbake i 2008, mellom Norge, Sverige og Finland, og hensikten var at deltakerne skulle trene sammen i hverandres øvingsområder. Fra 2013 ble øvelsen utvidet til en større flernasjonalt øvelse (Forsvaret, 2021a).

Under gjennomføringen av øvelsen i 2017 var det over 100 fly og tolv nasjoner deltok i øvelsen nord i Finland, Sverige og Norge. Øvelsen var større enn den som var i 2015, hvor det var nesten hundre deltakende enheter. I tillegg til jagerfly, transportfly, Airborne Warning And

Control System (AWACS), helikopter og elektronisk krigføringsfly, deltok også en til tre amerikanske B-52 strategiske bombefly. Bombeflyet er verdens største bombefly, og landet ikke på nordisk territorium, men deltok på et av øvelsens siste missions. Dette var første gang bombeflyet deltok på øvelsen. Øvelsen varte fra 22. mai til 2. juni, rett i underkant av to uker. I tillegg til de nordiske landene, var også Nederland, Belgia, Spania, Storbritannia, Canada, Frankrike, Tyskland, USA og Sveits deltagende nasjoner (Nilsen, 2017a; Finkel, 2017).

Det finske luftforsvaret understrekte at øvelsen er en mulighet for å trene på store og komplekse operasjoner sammen med partnerland i NATO. Øvelsen ga muligheter til å trene på luftoperasjoner i virkelighetsnære miljøer, og som samtidig involverte et stort antall av ulike type plattformer. Det amerikanske utenriksdepartementet påpekte blant annet at styrkene

«will conduct live-flying events to train on offensive and defensive air combat operations» (Finkel, 2017)

Basene som det ble operert ut ifra, Rovaniemi, Luleå and Bodø, er blant de tre nordligste basene for jagerfly i de tre respektive landene (Nilsen, 2017a). Det skal også nevnes at rett utenfor Bodø ligger Forsvarets operative hovedkvarter, som leder Forsvarets operasjoner. Bodø var også på det tidspunktet fortsatt hovedflystasjon med base for F-16, som også hadde fly på NATO QRA-beredskap.

Russisk aktivitet

27 mai, altså under en uke etter flyvningen mot NATO fartøygruppen, ble det igjen gjennomført et tilsvarende tokt. Denne gangen bestod formasjonen av ni fly. Ifølge Luftforsvaret var flyene ubevæpnet. Det har ikke blitt presisert hvilke fly som ble benyttet i under dette toktet, men ut ifra plansjen fra Etterretningstjenesten, som ble brukt under fremleggelsen av Fokus 2018, er det etter alt å dømme blitt benyttet Tu-22M BACKFIRE, Su- 34 FULLBACK og MIDAS. Disse plattformene ble også benyttet under den tidligere flyvningen. I tillegg presiseres det at flere av de russiske kampflyene som deltok i formasjonen var spesialfly med elektronisk krigføring som oppgave (Persen, 2018).

Figur 5 illustrerer ruten de russiske flyene og hvit prikk markerer Bodø. Kartet er basert på E- tjenesten sin plansje under fremleggelsen av Fokus 2018 (Etterretningstjenesten, gjengitt av Persen, 2018).

Russisk aktivitet- ZAPAD 2017

ZAPAD betyr vest på Russisk, og øvelsen er en forsterkningsøvelse mellom Hviterussland og Russland, i det vestlige militærdistrikt. ZAPAD 17 ble avholdt 14 til 20 september 2017 og var en strategisk øvelse ledet av sjef generalstaben. Ifølge det russiske forsvarsdepartementet var det planlagt med omtrent 12 700 tusen tjenestemenn involvert i øvelse, ca. 70 fly og helikoptre, flere utskytningssystemer og 10 fartøy. Øvelsen var den siste fasen av en felles trening mellom Russland og Hviterusslands væpnede styrker, og den fant sted i Hviterussland, Kaliningrad, Leningrad og Pskov-regionene i Russland (Det russiske forsvarsdepartementet, 2017b). Ifølge sjef for Generalstaben, Valery Gerasimov, ble det presisert til NATO at øvelsen var planlagt og var ikke rettet mot et tredjeland (Det russiske forsvarsdepartementet, 2017b).

Øvelsen hadde til hensikt å forbedre kommando- og kontroll ulike nivå, og var sentrert rundt det Russland omtaler som «anti-terror». Øvelsessenarioet var bygget rundt at ekstremistiske grupper hadde inntatt Hviterussland og Kaliningrad. Gruppene mottok ekstern støtte og logistisk bistand med både våpen og militært utstyr fra både luften og via sjøveien. Det russiske

forsvarsdepartementet (2017a) understreker at selv om hoveddelen av øvelsen ble gjennomført i Hviterussland, så har den tiltenkte fienden ikke noe med en bestemt region å gjøre. Videre skulle de russiske og hviterussiske væpnede styrkene gjennomføre overføring av militære enheter, luftforsvaret skulle støtte bakkestyrkene ved å hindre motstanderen i å få tilførsler via luften. Videre skulle luftforsvaret danne en marineblokade i Østersjøen, til støtte for spesialoperasjonen med å eliminere fienden, for å på den måten hindre de i å kunne trekke tilbake via sjøveien (Det russiske forsvarsdepartementet, 2017a).

Selv om øvelsen hadde sitt hovedsete i det vestlige militærdistrikt, hevder den norske etterretningstjenesten at under ZAPAD 2017 flyttet Russland større militære forsterkninger til Kolahalvøya. E-tjenesten understrekte også at Russland øvde på å sette Iskander i beredskap, og flyttet missilene til Petsjenga-dalen, bare noen kilometer unna norskegrensen (Johnsen, E-sjefen: Russland øvde på angrep mot Nord-Norge, 2018). Missilet er et Short-Range Ballistic Missile (SRBM), med en rekkevidde opp mot 500 km og muligheten for å bære et atomstridshode (Center for strategic & international studies, 2021).

Den tidligere sjefen for E-tjenesten, Morten Haga Lunde, utdyper videre at: «Luftlandestyrker, mekanisert infanteri og missilsystemer ble flyttet på svært kort tid, og med omfattende koordinert bruk av jernbane- og flytransport. De brukte både aktive og passive tiltak for å skjule og beskytte seg, inkludert kamuflasje og narre-tiltak» (Johnsen, 2018). Daværende leder for utenriks- og forsvarskomiteen på stortinget, Anniken Huitfeldt, understrekte at ZAPAD 2017 var den største militære øvelsen i norske nærområder siden den kalde krigen (Bentzrød, 2018). Vesten påstår også at det ikke var i underkant at 13 000 deltakere, men heller 70 000 (Zysk, 2018, s. 6).

2018

Vestlig aktivitet- Trident Juncture

Trident Juncture 2018 var den største NATO ledede øvelsen siden 2015, og øvelsen gjennomsynte all vestlig militær aktivitet i nord i 2018 (Friedl, 2018). Derfor er det den aktiviteten som vil bli lagt vekt på for dette året. Øvelsen defineres som en High Visibility Exercise, og Norge forpliktet seg allerede i 2014 til å være vertskap for den store NATOledede øvelsen (Kringstad & Nilsen, 2018). Ifølge NATO var det omtrent 50 000 deltakere både fra NATO og partnere. Av militært materiell var det ca. 250 fly, 65 skip og opp til 10 000 kjøretøy med. Øvelsen hadde en varighet fra 25 oktober til 7 november, altså 14 dager aktiv fase. Admiral James G. Foggo, daværende Commander of Allied Joint Force Command Napoli, understrekte at; “Trident Juncture will show the world that NATO is relevant, united and ready to defend itself in this article 5 scenario, testing our collective defence” (NATO, 2018). Hensikten med øvelsen var å teste NATOs evne til å forsvare egnen befolkning og territorium, men også avskrekke potensielle motstandere (NATO, 2018).

Øvelsen fant sted i både land-, sjø-, luft- og cyberdomenet (NATO, 2018). Forsvaret påpeker at Trident Juncture var viktig for moderniseringen av totalforsvaret og den norske evnen til å være vertsnasjon. (Hallingstorp, Hele Norge i Forsvar, 2017) Tidligere Sjef for Forsvarets operative hovedkvarter (FOH), Rune Jakobsen, understreker at Forsvaret har hatt en nasjonal målsetting å få Nord-Atlanteren på NATO-kartet, og at det er noe Forsvaret nå har lyktes med. Videre fremhever Jakobsen «at det har en enorm verdi for oss alle» (Hallingstorp, 2017).

Oberstløytnant Vegard Finberg, pressetalsmann for Forsvaret, påpeker også at det er viktig at allierte kommer til Norge for å trene, og på den måten får kunnskap om norsk klima og forhold (Kringstad & Nilsen, 2018). General Stephen M. Neary understrekte også at det er viktig for US Marines å trene under arktiske omgivelser (Agerlie & Toftaker, 2018). Det amerikanske utenriksdepartementet understrekte at øvelsen var av defensiv karakter og i tråd med internasjonale forpliktelser (Friedl, 2018). Se figur 6 for øvingsområdet.

Generalsekretær i NATO, Jens Stoltenberg, fremhevet at

«Dette er en defensiv øvelse. Vi øver på Nato-territorium i Norge for å komme et Nato-land til unnsetning. Men det sender også en klar beskjed om at Nato er der for å forsvare ethvert Nato-land. Hensikten er ikke å provosere frem en konflikt, men å avverge en konflikt slik NATO har gjort i 70 år»

(Kringstad & Lote, Russerne varsler skarpskytingstester utenfor Trøndelag og Møre, 2018).

Figur 6 Illustrasjon av treningsområdene for henholdsvis, land-, luft- og sjøstyrkene under Trident Juncture 2018 (Kringstad & Nilsen, Slik vil den gigantiske Nato-øvelsen påvirke deg, 2018)

Øvelsen var bygd opp slik at det var et parti nord og et parti sør. Ifølge Barents observerer var navnet på den fiktive staten som parti nord spilte under øvelsen, «murinus» (Staalesen, 2018). I starten av øvelsen skulle parti nord presse parti sydover. Etter hvert mistet parti nord sin offensiv kraft, og parti sør startet deretter en motoffensiv for å presse parti nord tilbake (Kringstad & Nilsen , 2018).

Samtlige 29 NATO-land i tillegg til Sverige og Finland deltok på øvelsen (Cooper C. G., 2020). Blant de mest potente deltagende enhetene var det amerikanske Hangarskipet USS Harry S. Truman. Hangarskipet er 333 meter langt, og kan ha flere kampfly om bord enn det

Luftforsvaret har. Admiral James G. Foggo påpeker at USS Harry S. Truman kan bidra til å sikre sjø- og luftherredømme. Under øvelsen ble det gjennomført en Distinguished visitors (DV) dag. Hvor det ble gjennomført en styrkedemonstrasjon for spesielt inviterte i Trondheim, og seansen ble i tillegg sendt direkte på NRK (Fjellestad, NATO, 2018).

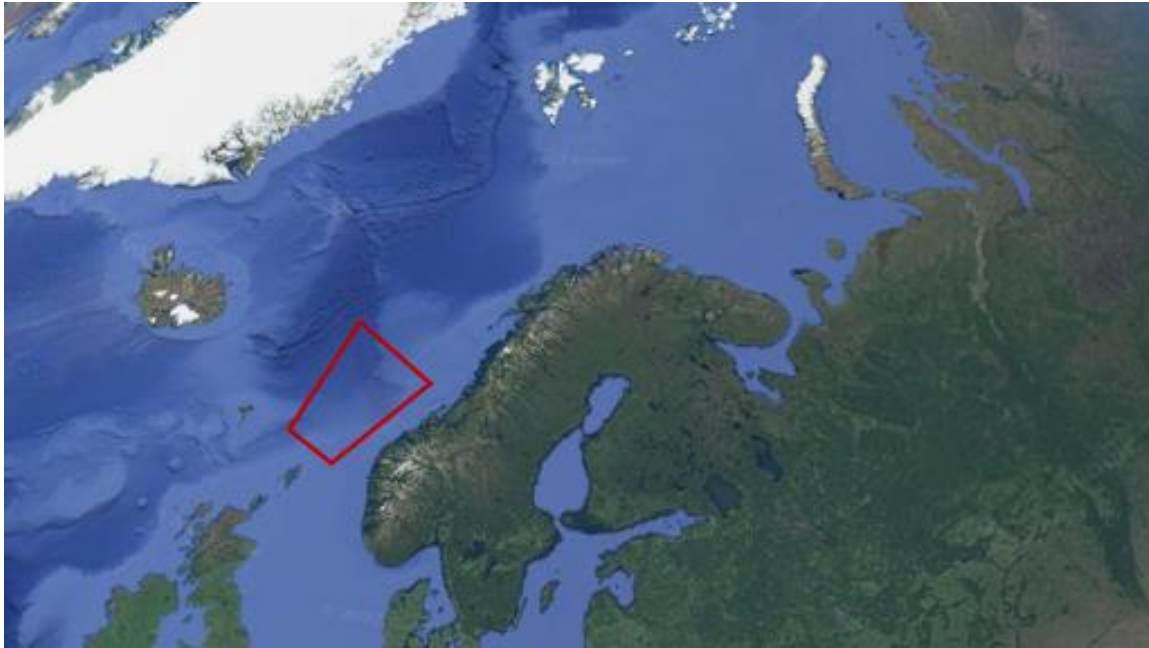
I sammen tidsrom som Trident Juncture pågikk, gjennomførte United States Marine Corps samtrening med Hæren i Troms. Skarpskytingsøvelsen ble kalt Northern Screen, og varte fra 17. oktober til 6. november. Området øvelsen fant sted i indre Troms, Setermoen og Livelt skytefelt. Northern Screen ble regnet som alliert trening i Norge, og øvelsen var ifølge Forsvaret på forespørsel av amerikanerne. Øvelsen ble også planlagt og ledet av dem, med støtte fra Hæren. Bardu kommune påpeker at skytefeltet vanligvis er opptatt, men under Trident Juncture var skytefeltet ledig. Videre understrekes det at treningen styrker Hæres evne til å jobbe sammen med amerikanerne (Eggen, 2018).

Russisk aktivitet

Under opptakten til Øvelse Trident Juncture seilte to av østersjøflåtens korvetter, Soobrazitelny og Stoiky av Steregushchy klasse, med anti-ubåt Helix-d helikopter embarkert, ut fra Baltiysk. Sammen med korvettene seilte støttefartøy. Ifølge den russiske marinen skulle fartøyene og helikoptrene drive egentrening innenfor K2, luft- og antiubåtforsvar og etterfylling av forsyninger i Nord-Atlanteren. Videre understrekte forsvarsdepartementet at fartøyenes hovedoppgave var å sikre marinens tilstedeværelse og «show of flag» i ulike deler av Atlanterhavet (Det russiske forsvarsdepartementet, 2018). Basert på størrelsen, blir Steregushchy klasse korvettene av NATO kategorisert som Fregatter. Fartøyene er også en av Russlands nyeste, og har et bredt spekter av våpenkapasiteter som supersonisk anti-skip missiler, artilleri og torpedoer (Naval Technology, 2013).

I tillegg til korvettene annonserte Russland NOTAM (Notice-to-air-missions)-områder i forbindelse med skarpskytingstester i internasjonalt farvann utenfor Trøndelag og Møre, se figur 7. Delvis i samme område som Trident Juncture foregikk. Skarpskytingsøvelsene med gjort offentlig kjent tirsdag 30. oktober, og ville funnet sted torsdag til lørdag samme uke (1. til 3. november). Avinor hadde blitt gjort kjent med områdene fra russiske luftfartsmyndigheter.

Kommunikasjonssjef i Avinor, Erik Lødding understreket at NOTAM-områder er rutinemessig informasjondeling, men at det ikke er ofte at den type varsler sendes til Avinor. Daværende forsvarsminister Frank Bakke-Jensen påpekte at det er vanlig at Russland gjennomfører militær aktivitet i områdene nær Norge, også under øvelser med alliert deltakelse (Kringstad & Nilsen, 2018). Det ble ikke gjennomført testaktivitet i området (Nilsen, 2018).

Figur 7 Illustrasjon av NOTAM-området (Rognstrand & Johnsen, 2018)

Et par dager etter annonseringen av NOTAM-områdene utenfor Trøndelag og Møre, opplyste russisk luftfartsmyndighet Avinor om missiltester nord av Finnmark 6.-9. november, altså i samme tidsrom som øvelse Trident Juncture fremdeles pågikk, se figur 8. Admiral Foggo, var øverste sjef for gjennomføring av øvelsen «Trident Juncture» han understrekte at NOTAM-områdene ikke var en trussel eller problem for øvelsen; «Vi sier gjerne at USS Harry S Truman er 90 000 tonn avskrekking. De har store kapasiteter med 70 fly av ulike kategorier, fra kampfly til overvåkningsfly. De kan lese situasjonsbildet på flere hundre kilometers avstand. Så de varslede russiske øvelsene har ingen påvirkning på øvelsen» (Rognstrand & Johnsen, 2018). I motsetning til det første annonseringen, ble det denne gang gjennomført skyting og navigasjonstrening med blant annet krysseren Pyotr Velikiy, Peter den store, av Kirov klassen, verdens største nukleære krysser. Fartøyet Nordflåtens største og anses derfor å være

Nordflåtens flaggskip (Nilsen, 2018; Rønning & Lysvold , 2018). Fregatten Admiral Gorshkov av Gorshkov klassen deltok i skyteøvelsen på sin retur til Kola (Persen & Salater, 2019).

Figur 8 Illustrasjon av NOTAM området (Rognstrand & Johnsen, 2018)

Allerede halvannen uke etter skyteaktiviteten nord av Finnmark annonserte de er tredje NOTAM-område innenfor november måned, se figur 9. Området var aktivt 20.til 22 november vest av Lofoten var innenfor Norsk økonomisk sone og var opplyst at skulle brukes til raketttester. Dette NOTAM-området var første gang siden den kalde krigen at Russland har annonsert skyting innenfor norsk økonomisk sone (Nilsen, 2018). Det ble heller ikke denne gangen gjennomført skyting, og kommunikasjonssjef ved FOH fremhevet at Russerne vanligvis øver lenger nord, og at Forsvaret ikke har sett at Russland har trent utenfor Lofoten tidligere (Rønning & Lysvold , 2018).

Figur 9 Illustrasjon av NOTAM området (Rognstrand & Johnsen, 2018)

Under gjennomføringen av TJ18 hevdet E-tjenesten at Russland fremdeployerte et mindre antall strategiske bombefly til Kolahalvøya. (Persen & Salater, 2019) Det ble også gjennomført en rekke flyvninger med strategiske bombefly langs Norskekysten. I løpet av under en uke hadde Russland gjennomført fire tok med de langtrekkende bombeflyene, TU- 95 BEAR H og TU-160 BLACKJACK, som begge var utstyrt med missiler, og som kan bære et nukleære våpen. Maritime fly var også på vingene og fløy til havområdene nord av Tromsø. (Veum, 2018). Under øvelsen gjennomførte strategiske bombefly av TU-160 BLACKJACK tokt helt sør til Bergen (Furuly & Olsen, 2018). I samme tidsrom som omfattende elektronisk jamming forstyrret signaler og flytrafikk i Finnmark, gjennomførte Russland flere vestlige tokt med strategiske bombefly, og noen av flyene fløy så langt sør som til luftrommet vest av Florø (Persen & Salater, 2019).

I tillegg til at flyene opererte i området langs kysten, opererte minst to ubåter fra den russiske nordflåten svært nær øvelsesområdet til Trident Juncture. Hvorav en multirolleubåt opererte i Barentshavet og andre uspesifiserte ubåter opererte nord av Finnmark (Veum, 2018; Persen & Salater, 2019).

2019

Vestlig aktivitet

Den årlige NATO-ledede anti-ubåt øvelsen, Dynamic Mongoose, ble avholdt mellom 2. og 14. juli 2019. Norge, og Andøya, var vertsnasjon, og øvelsen hadde deltakere fra Canada, Frankrike, Tyskland, Polen, Spania, Tyrkia, Storbritannia, USA og Norge. Øvelsen fant sted i havormådet vest for Andøya. Det var seks overflatefartøy, ni maritime patruljefly og fire ubåter som deltok i øvelsen. Blant annet var Standing NATO Maritime Group One (SNMGI), deltakende (Navalpost, 2019; NATO, 2019a; NATO, 2019b). SNMG1 var på det tidspunktet komplementert av det amerikanske flaggskipet destroyeren USS Gravelly. Hensikten med øvelsen var å bygge interoperabilitet, evaluere nytt utstyr og taktikk i tillegg til å styrke relasjoner og samhandling i anti-ubåt operasjoner (NATO, 2019a). Pressetalsmann Brynjar Stordal ved FOH understrekte at øvelsen var en stor og viktig øvelsen innenfor anti-ubåt krigføring (Sørensen, 2019).

5 august 2019 skrev Vesterålen Online at tre amerikanske P-8 maritime patruljefly var på Andøya, ifølge visen var det ingen i Forsvaret som ville kommentere hvorfor de var på Andøya (Aune, 2022). Den 7 august, forklarer pressevakt Sigurd Tonning-Olsen ved FOH at de amerikanske flyene var stasjonert på Andøya for å bidra til økt situasjonsforståelse. ABC nyheter hevdet også at et canadisk overvåkningsfly var på Andøya (Larsen, 2019). Det er usikkert om flyene ikke hadde forlatt Andøya etter Dynamic Mongoose, eller om de hadde redeployert for så å returnere tilbake Andøya.

Russisk aktivitet

Ifølge Avinor (se vedlegg 1), annonserte Russland fire fareområder utenfor norskekysten 14-17 august 2019. Hvorav et av fareområdene var vest av Mo i Rana, og tre var vest og nord av Andøya. Fareområdene var i henhold til NOTAMene knyttet til testaktivitet for den russiske marinen. Sjefen for den russiske marinen, Admiral Nikolai Yevmenov, uttalte at øvelse Ocean-Shield 2019, egentlig skulle vare fra 1-9 august, men på grunn av været i området og responsen av NATO-fartøy, varte øvelsen lengre enn planlagt. Øvelsen fant sted i følgende havområder: Barentshavet, Norskehavet, Nordsjøen, Østersjøen, Middelhavet og Atlanterhavet. 70 fartøy og 58 fly var deltagende i øvelsen. Øvelsen hadde den hensikt å trene styrkene på tvers av flåtene,

samt kommando og kontroll, men også å teste marinens beredskap til å forsvare Russlands nasjonale interesser (TASS, 2019; Bredesen & Friis, 2020). Kristian Åtland ved FFI understrekte kompleksiteten i øvelsen, hvor det deltok store luftstyrker, med blant annet maritime patruljefly, MIG-31 jagerfly og bombefly av Tu-22 BACKFIRE (Johnsen & Rognstrand, 2019).

I Fokus 2020 understrekte Etterretningstjenesten at øvelsen som ble gjennomført var «den største maritime øvelsen i Norges nærrområder siden den kalde krigen. Deler av Bastionforsvaret ble etablert helt ned til Nordsjøen» (Lunde, 2020) Tidligere sjef for FOH fremhevet at FOH og Russland ikke hadde dialog knyttet til øvelse Ocean Shield. Generalen forklarte at det hadde være daglige scrambles i dagene før NOTAM områdene var aktive, blant annet med langtrekkende maritime bombefly. Han fremhevet videre at oppførselen fra russisk side, både i lufta og til havs, var profesjonell og høflig, og ikke aggressiv (Thonhaugen & Ramskjell, 2019). Forsvaret bekreftet at russiske fartøy avfyrte to missiler fra Norskehavet den første dagen hvor områdene var aktive (Johnsen & Rognstrand, 2019).

2020

Vestlig aktivitet- amerikansk-britisk øvelse langs norskekysten og i Barentshavet

1. mai 2020 gjennomførte amerikanske og britiske marinestyrker en bilateral anti-ubåt (ASW) øvelse nord for polarsirkelen i Norskehavet. Deltakende enheter var fire overflatefartøy, blant annet jageren USS Donald Cook og USS porter av Arleigh Bruke-klassen, en amerikanske ubåt, og en amerikanske P-8 maritimt patruljefly. Viseadmiral Lisa Franchetti, commander, U.S 6th. Fleet. Utalte at:

“We are working with our partners to enhance our combined capabilities as we conduct maritime security operations and training in the Arctic region, (...) Our ships must be prepared to operate across all mission sets, even in the most unforgiving environments. This is especially critical in the Arctic, where the austere weather environment demands constant vigilance and practice.” (U.S. Naval Forces Europe-Africa/U.S. 6th Fleet Public Affairs, 2020).

Etter at øvelsen ble gjennomført i Norskehavet, fortsatte fire overflatefartøy fra USA og Storbritannia inn i Barentshavet i den hensikt å «conduct maritime security operations in the challenging environmental conditions above the Arctic Circle» (U.S. Naval Forces Europe-Africa/U.S. 6th Fleet Public Affairs, 2020). Styrken bestod av tre amerikanske Arleigh Burke klasse jagere og den britiske fregatten HMS Kent. To av Arleigh Bruke- klasse fartøyene deltok i øvelser i norskehavet, og en tredje sluttet seg til styrken da den fortsatte nordøstover. Øvelsen var en «freedom of navigation» øvelse og skulle demonstrere sømløs integrasjon mellom allierte. Dette var første gangen siden midten av 1980 tallet at Amerikanske overflatefartøy hadde operert i Barentshavet. Det amerikanske sjøforsvaret understrekte at det russiske utenriksdepartementet ble varslet om innseilingen 1. mai. For å hindre misforståelser, redusere risikoen for uønskede hendelser og hindre eskalering (U.S. Naval Forces Europe-Africa/U.S. 6th Fleet Public Affairs, 2020).

Russisk aktivitet

Første uka i mai 2020, dagen etter at amerikanske myndigheter opplyste Russland at de ville entre Barentshavet med overflatefartøy, gjennomførte Russland vestlige utflygninger hver dag i en uke. Det ble denne gangen gjennomført flyvninger med både maritime patruljefly og jagerfly. (Rognstrand, 2020a; Sørgård , Påsche , & Strøm , 2020). Videre seilte den russiske krysseren Marshal Ustinov ut fra Severomorsk og inn i Barentshavet den 5. mai. Hensikten med utseilingen var å gjennomføre skyteøvelser med artilleri mot sjø og luftmål i flere dager (Sørgård , Påsche , & Strøm , 2020). Ifølge Tvzvezda, var det planlagte kamptreningsoppgaver som skulle gjennomføres, og mannskapet ville gjennomføre trening på forsvar mot luftangrep i tillegg til sjøstrid mot en fiende (Zakharov, 2020).

2021

Vestlig aktivitet- B-1b Lancer deployert til Ørland hovedflystasjon

Høsten 2020 mottok Forsvarsdepartementet en anmodning fra US Air Force, som ifølge tidligere forsvarsminister Frank Bakke-Jensen, gikk ut på å midlertidig utplassere B-1b Lancer bombefly til Ørland hovedflystasjon i perioden februar-mars 2021. B-1b er et langtrekkende konvensjonelt bombefly, som ifølge Bakke-Jensen ikke kan bære kjernevåpen lengre. Den tidligere forsvarsministeren påpekte at «Regjeringen har vurdert forespørselen grundig og kommet til at den midlertidige utplasseringen vil gi anledning til viktig samøving og trening, og ønsker den velkommen» (Lysbakken & Bakke-Jensen, 2021). Fire B-1B Lancer bombefly landet på Ørland hovedflystasjon 22 februar 2021. Det var første gang i nyere tid hvor amerikanske bombefly ble utplassert i Norge. Tre av fire fly forlot Norge 22. mars, og den siste forlot Norge 14 april (Wilsgård, Stranden, Lorentzen, & Kolseth, 2021; Dalløkken, 2021).

Under oppholdet gjennomførte B-1B treningsoppdrag med både norske, svenske, danske, polske, tyske og italienske styrker. Det ble også gjennomført første landing innenfor polarsirkelen, i Bodø, og hot-pit reafueling. I tillegg deltok B-1B og B-2 strategiske bombefly i samtrening med Norske F-35 fra Island, B-2 gjennomførte også dropp av treningsbomber med Joint Terminal Attack Controller (JTAC) fra norske spesialstyrker (Forsvaret, 2021b).

Russisk aktivitet

I følge der russiske forsvarsdepartementet gjennomførte to strategiske bombefly av typen TU-160 BLACKJACK 9. februar gjennomførte tokt til Barentshavet, Grønlandshavet og Norskehavet. Toktet varte i 12 timer. Flyene ble eskortert av MIG-31 FOXHOUND jagerfly. Det påpekes av departement av flyvningene var i tråd med internasjonale lover og regler (Det russiske forsvarsdepartementet, 2021).

I dagene før de amerikanske bombeflyene landet på Ørlandet, seilte den russiske krysseren Marshal Ustinov av Slaa-klassen fra Barentshavet og inn i Varangerfjorden, rett nord for den Norsk- russiske grensen. Pressetalsmann Brynjar Stordal, ved Forsvarets operative hovedkvarter, påpekte at dette var noe man ikke har sett i moderne tid, og at krysseren befant

seg i et område hvor den normalt ikke opererte (Lyngstad & Johnsen, 2021). I samme tidsperiode, 18-24 februar, var et det ifølge Avinor, et aktivt NOTAM området for missilskyting for de russiske styrkene mellom Bjørnøya og Finnmark, se vedlegg 1. Ifølge Forsvaret var krysseren blitt observert innenfor dette området (Lyngstad & Johnsen, 2021).

20. mars startet øvelse UMKA-21, som fant sted i områdene på og rundt Franz Joseph Land. Øvelsen hadde 43 øvelsesmomenter, og øvelsen hadde 600 militært og sivilt personell. Under øvelsen brøt tre strategiske ubåter gjennom isen i området rundt Franz Joseph land. De tre strategiske ubåtene skal ha brutt seg igjennom isen innenfor en radius på 300 meter. Ifølge admiral Nikolaj Jevmenov, øverstkommanderende for den russiske marinen, skal dette være første gang i russisk historie. Det ble også gjennomført torpedoskyting fra en av ubåtene under isen. Videre gjennomførte MIG-31 jagerfly luft-til-luft tanking på et tokt som passerte geografiske Nordpolen. Det ble også gjennomført en taktisk øvelse med en enhet fra den Arctic Motoriserte riflebrigade (Ministry of Defence of the Russian Federation, 2021). Luftvernssystemet S-400 var også deployert til Franz Joseph Land under øvelsen (AFP, 2021).

Samtidig som øvelse UMKA pågikk gjennomførte Russland utflygninger over Nord-atlanteren, Norskehavet, Svartehavet og Østersjøen. NATO-fly avskjærte seks forskjellige formasjoner av russiske fly i løpet av seks timer (NATO, 2021).

6. Vestlig aktivitet 2017-2021

For å forstå hvordan vestlig militær aktivitet kan påvirke russiske trusselpersepsjoner er det essensielt å forstå utviklingen av den vestlige aktiviteten i regionen. For å svare på dette forskningsspørsmålet, vil oppgaven først analysere hvert domene, land, sjø og luft, for deretter å trekke de store linjene til slutt. Samtidig vil utviklingen bli sett opp mot det teoretiske rammeverket og analysen av spillet. Gjennomgående har vestlig militær tilværelse økt siden 2017 innenfor samtlige domener, land, sjø og luft.

6.1 Landdomenet

Først vil landdomenet bli analysert. Overordnet har det generelle nærværet av vestlige styrker på bakken økt i perioden. Av særlig signifikant aktivitet var den amerikanske skraptskytingsøvelsen med US marines i sammen med den norske Hæren. Øvelsen skjedde parallelt med Trident Juncture, men var en amerikanskledet øvelse som fant sted betydelig mye lengre nord enn det landstriden gjorde under Trident Juncture 2018.

I tillegg til øvelsen startet US Marine Corps i 2017 med 330 soldater en seks måneders rotasjon på Værnes. I 2018 økte denne til 700 soldater i Norge, hvor de har trent med utgangspunkt på Setermoen i indre Troms og Værnes i Trøndelag. I tillegg har USA store mengder militært utstyr forhåndslagret i Norge. Fra 2020 informerte forsvarsdepartementet at «I perioder kan antallet marineinfanterister som trener og øver vinterferdigheter i Norge være større enn i dag, synkronisert med øvingsaktiviteten i Forsvaret. I perioder med mindre øvingsaktivitet på norsk side vil USMC ha mindre tilstedeværelse enn nå.» (Bentzrød, 2020). Tallet på antall marines ble i 2020 dermed redusert fra 700 til 20. Britiske soldater har også hatt soldater i indre Troms i løpet av perioden, men denne styrken har vært en tradisjon siden 60 tallet. Sammenlignet med sjø- og luftdomenet har landdomenet i mindre grad vært gjenstand for brudd i historien med unntak av tilfellene nevnt.

6.2 Sjødomenet

I sjødomenet derimot har det vært flere tilfeller av brudd i tidligere praksis. Blant annet var amerikanske hangarskipets deltagelse i Trident Juncture et slik tilfelle. Det var første gang siden 1989 at en amerikansk hangarskipsgruppe var i Norge (NTB, 2018). Deltagelsen til hangarskipsgruppen ble annonsert bare noen uker i forveien av øvelsen. Admiral Foggo understrekte at USS Harry Truman har kapasitet til å sikre både sjø- og luftherredømme. Under øvelsen gjennomførte også hangarskipsgruppen et seilas nord for polarsirkelen. Det var første gang siden sovjetunionens fall.

En annen trend innenfor sjødomenet er øvelser og tilstedeværelse rundt Andøya og nordlige farvann. Både Dynamic Mongoose, og den amerikansk-britiske øvelsen langs norskekysten er eksempler på dette. Den amerikansk-britiske øvelsen langs norskekysten var en brikke i et større amerikansk bilde:

The United States is an Arctic nation and has enduring security interests in the Arctic Region. We work with our Arctic and European partners to ensure an open Arctic by continuing freedom of navigation and overflight through the region, as well conducting land, air, and sea operations required for deterrence, presence, and Arctic security.

(U.S. Naval Forces Europe and Africa / U.S. Sixth Fleet, 2020)

Den amerikansk-britiske gruppen seilte så videre på en “freedom of navigation” operasjon til Barentshavet, hvor ytterligere en amerikansk fregatt sluttet seg til styrken. Det var første gang siden 1980-tallet at den amerikanske marinen sendte overflatefartøy inn i barentshavet, og på den måten også skisserer et klart brudd i tidligere handlingsmønster etter den kalde krigen. Tormod Heier hevdet at operasjonen var en tegn på at Norge var i ferd med å miste selvråderetten i nord (Johnsen, 2020b).

Rune Jacobsen, tidligere sjef for Forsvarets operative hovedkvarter, var kritisk til den amerikansk-britiske operasjonen, og han understreket at fra et norsk perspektiv ønsket man ikke andre NATO-land i Barentshavet eller nære Russlands territorium; «Vi prøver å fortelle våre partnere at Norge er NATO i nord. Russerne er vant til at norske fly og fartøyer er til stede i Barentshavet. Og at E-tjenestens fartøy «Marjata» seiler der. Det er lavspenning i praksis»

(Johnsen, 2020a). Videre understøtter han at man i fremtiden ønsket at egne, og ikke amerikanske P8 overvåkningsfly i luftrommet øst for Andøya (Johnsen, 2020a).

Den gangen utdypet også Jacobsen at dersom Norge opererte sammen med amerikanske eller allierte styrker utenfor Kolahalvøya ville det bidra til høyere spenning mellom partene. Han understrekte at Norge ønsket å bevare lav spenning i nord, og at det var grunnen derfor ikke deltok på toktet. «Det vil russerne se på som en ren provokasjon. Det inngår ikke vi i. Vi samtrener gjerne med amerikanerne og andre, men lenger vest» (Johnsen, 2020, s. a). Paradoksalt nok, seilte den norske fregatten Thor Heyerdal med britiske og amerikanske styrker inn i Barentshavet bare to og en halv måned etter Jacobsen sine uttalelser i juli (Rognstrand, 2020b).

6.3 Luftdomenet

Innenfor luftdomenet har det vært flere hendelser som illustrerer brudd i hvordan Vesten har benyttet luftmakt siden 2017. Det første tilfellet var i 2017 hvor en til tre B-52 strategisk bombefly deltok på ACE for første gang. ACE øvelsen det samme året var også den største som hadde blitt gjennomført både når det kom til antall fly, men også antall deltagende land. Under ACE operer flyene ut fra tre baser i Finland, Sverige og Norge, som alle ligger rundt polarsirkelen. Oktober 2019 var B-52 tilbake, og denne gangen gjennomførte tre fly tokt til luftrommet over Setermoen hvor flyet gjennomførte trening med Forsvaret. Videre fløy flyene nordover over Finnmark til Barentshavet, eskortert av Norske jagerfly (Persen, 2019a). B-52 har i senere tid vært flere ganger i regionen, både i 2020 og 2021 gjennomførte flyet et sammenhengende tokt over samtlige NATO-land (Eisenträger, 2020).

En av de mer signifikante hendelsene var utplasseringen av fire B-1b Lancer strategisk bombefly til Ørland hovedflystasjon. B-1b er ifølge Boeing et langtrekkende, multi-mission supersonisk konvensjonelt bombefly. B-1b ble utgangspunktet designet for å bære atomvåpen, men på midten av 1990-tallet fikk flyet en utelukkende konfesjonell rolle (Boeing, u.d.a). Under deployeringen i 2021, som varte i ca. en måned, landet flyene for første gang i Bodø. Under oppholdet deltok også B-2 bombefly i noen av toktene, og flyet trente blant annet med norske

spesialstyrker. B-2 er et lavsignatur multirolle bombefly. Flyet er kapabelt til å både levere nukleære og konvensjonelle våpen (Boeing, u.d.b).

De siste årene har Andøya flere ganger huset det amerikanske maritime patruljeflyet P-8. Tilstedeværelse har tjent flere formål, og de har både vært til stede på grunn av anti-ubåt øvelser som Dynamic Mongoose. Flyene har også støttet Norge med innsamling for å bygge situasjonsforståelse, slik de gjorde i 2018. Norges maritime patruljefly, P-3 Orion, hører også til på Andøya. Ifølge general Rune Jacobsen er både Norge og Russland vant til at de Norske flyene operere i Barentshavet (Johnsen, 2020).

6.4 Hvordan legitimeres den økte militære tilstedeværelsen?

Gjennomgående har det fra vestlige myndigheter vært to gjentakende argumenter for å legitimere egen trening og tilstedeværelse. Det første er viktigheten av å trene under arktiske forhold, og som for noen betyr trening under ukjente og krevende klimatiske forhold. Blant annet ble det under øvelse EASTLANT 17 påpekt at områdene rundt Tromsø i Troms var særlig egnet for å gi deltagerne høyt treningsutbytte.

En annen gjennomgående årsak er samtrening med partnerland og NATO. Det løftes særlig frem muligheten for å trene på store og komplekse og sammensatte operasjoner. Trene på forsvaret av Norge og alliansen som helet blir også trukket frem i den forbindelse. Det påpekes også at øving og treningen er av defensiv karakter, hvor man øver på forsvar av eget territorium. Blant annet uttalte det finske luftforsvaret at ACE var en mulighet for å trene på store og komplekse operasjoner sammen med partnerland i NATO.

Etter alt å dømme bryter ingen av de formelle lovene for å bevege seg til land, vann eller i lufta. På den andre siden, bryter den vestlige militære utviklingen med normer for tilstedeværelse i Arktis. Dermed byter man med noen av de uformelle spillereglene. Det kan være bakgrunnen for at amerikanske myndigheter valgte å informere russiske myndigheter for å på den måten unngå tilsiktende hendelser, slik de selv på peker. På den andre siden, kan det å informere også

leses som et politisk signal. På den måten kan Vesten demonstrere retten til «freedom of navigation», og at internasjonalt farvann er for alle, selv om det er i Russland sine nærrområder.

Det kan argumenteres for at det amerikanske initiativet i regionen utfordrer Norges tilnærming til «avskjerming» og «beroligelse» mellom Vesten og Russland. Noe det britisk-amerikanske toktet til Barentshavet er et eksempel på. For mens daværende sjef FOH i juli tok et tydelig standpunkt og ønsket ikke at norske styrker skulle delta i operasjoner eller øvelser øst for Andøya. I den tro at det ville øke spenningen, og utelukkende provosere Russland. Uansett, deltok Norge, med den norske fregatten Thor Heyerdal, i et nytt tokt til Barentshavet i september samme år. Bare noen måneder etter Sjef FOH ikke ville blande inn Norske styrker i tokt med andre stater i Barentshavet.

Britene vektla i september at øvelsen var i krevende klimatiske forhold, og på den måten ville aktiviteten øke kompetansen og forståelsen for å operere i et område som er viktig for britiske interesser. Den norske forsvarsministeren sa derimot at; «vi ønsker mer alliert trening og øving i Norge og våre nærrområder. Dette er ikke i stedet for vårt eget forsvar, men det er en sentral del av det samlede forsvaret av Norge» (Rognstrand, 2020b). Forsvaret påpekte også at interessen for å øve og trene i regionen er økende (Rognstrand, 2020b). Etter Jacobsens klare standpunkt knappe to og en halv måned i forkant, er trolig ikke toktet ment å tjene utelukkende militære formål, men politiske.

Selv om Norge påpeker at vestlig militær aktivitet er noe som styrker forsvaret av Norge, påpeker Tormod Heier at USA ikke operer i Norges nærrområder for å være en god alliert. Han utdyper videre at USAs økende tilstedeværelse i Arktis ikke skyldes at Norge er en god alliert. Som stod side til side, sammen med USA i Afghanistan i 20 år. Han understreker at USA utelukkende er i Norge for egne sikkerhetsinteresser. På den måten har USA kontroll på den største trusselen mot amerikanske byer, nemlig sjøstridskreftene som befinner seg på Kola.

6.5 Hovedtrekk i utviklingen av vestlig militær aktivitet i Arktis 2017-2021

Et av hovedtrekkene de siste årene er at Norge både har arrangert og vært vertsnasjon for flere større øvelser. Øvelsene som arrangeres øker tilsynelatende også i både størrelse og antall deltagende nasjoner, som for eksempel øvelsene Trident Juncture og ACE. En annen utvikling er generelt mer vestlig militært tilstedeværelse i regionen innen samtlige domener, og det øves lengre nord. Dette er spesielt synlig med britiske og amerikanske fartøy inn

Både under øvelser, men også under bilateral trening og øving, har det vært flere potente plattformer til stede enn tidligere. Eksempler på dette er B-1b og B-2 strategisk bombefly og hangarskipsgruppen. Disse plattformene har også operert lengre nord enn de har gjort tidligere, og tilstedeværelsen deres ble først offentlig kjent kort tid før de var på plass, noe som kan vitne om sensitivitet rundt oppholdet. Det er innen luft og sjødomene at man har sett en klar økning i potente plattformer i områdene. Det har i tillegg vært en klar økning i reaktor drevne fartøy i Norge, hvor antallet mellom 2015 og 2019 ble firedoblet (Malmo, Andreassen , & Viken, 2021). Hvor det i 2020 anløp fem utenlandske atomubåter i Norge, hvorav to av dem anløp i Nord-Norge. I 2019 var det totalt 25 ubåtanløp i norske farvann (NRK, 2021).

Rune Jacobsen, understreker at både Norge og Russland er vant med å ha Norske fly og fartøy i Barentshavet, og at man derfor ønsket at egne plattformer skal operere i disse områdene. Tormod Heier påpeker at alliert tilstedeværelse, som amerikanske P-8 på Andøya, delvis kan skyldes på Norsk politikk utover 2000-taller hvor Forsvaret omstilte seg til å delta i operasjoner i utlandet. Når Norge da vendte blikket hjemover etter 2014, hadde man ikke lengre den forsvarsevnen som Forsvaret hadde tidligere, og man ble derfor nødt til å «outsource» grunnleggende nasjonale forsvarsoppgaver til USA (Skeie & Sjørgård, 2020).

Det siste utviklingstrekket er amerikansk initiativ. Både under utplasseringen av B-1b og den selvstendige amerikanskledede landøvelsen som gikk parallelt med Trident Juncture har begge vært amerikanske initiativ. Dette var spesielt synlig under deployeringen av det strategiske bombeflyet til Ørland hovedflystasjon. Ørlandet er også basen for Norges F-35 jagerfly. I

forbindelse med utplassering utalte forsvarsministeren at «Regjeringen har vurdert forespørselen grundig og kommet til at den midlertidige utplasseringen vil gi anledning til viktig samøving og trening, og ønsker den velkommen». Regjeringen mottok forespørselen høsten i forveien, men utplasseringen ble ikke offentlig kjent før i underkant av en måned før de landet.

7. Russisk aktivitet forstått som responser på vestlig aktivitet

Dette kapittelet vil ta for seg russisk aktivitet forstått som responser på vestlig aktivitet. I forkant av en russisk skyteøvelse i 2020, løftet Heier at Vesten og Russland har «mange felles interesser i å holde denne rettsordenen i Arktis ved like. Dette må vi først og fremst se på som en form for politisk kommunikasjon» (Heier sistert i Skeie & Sjørgård, 2020). Kapittelet vil analysere hvordan Russland benytter militærmakt til å sende utenrikspolitiske signaler. I Fokus 2019 understreker Etterretningstjenesten at den russiske «[m]ilitærmaktens aktivitet i Arktis dreies mot at Russland mer aktivt signaliserer misnøye». Kapittelet vil være todelt. Først vil direkte responser, som anses å være en direkte responser som sammenfaller med tid og sted på vestlig militær aktivitet. Del to vil omhandle responser som kan anses som en respons rettet mot den generelle vestlige utviklingen av vestlig militær aktivitet i regionen, her blir særlig russiske øvelser trukket frem.

Under fremleggelsen av Fokus 2018 understrekte generalmajor Morten Haga Lunde at «Demonstrasjoner mot norsk og alliert aktivitet i Arktis har blitt viktig for Moskva» (Johnsen, E-sjefen: Russland øvde på angrep mot Nord-Norge, 2018). Dette utbredes i Fokus 2018 slik; «med uvarslede beredskapsøvelser, strategiske flyvninger og testing av nye våpensystemer. Kombinert med utviklingen av den russisk militærmakten i våre nærområder og endringene i operasjonsmønster, tyder dette på en ny militær normalsituasjon i årene fremover» (Lunde, 2018).

Denne beskrivelsen av den nye normalsituasjonen inkluderer både direkte responser på vestlig tilstedeværelse og de mer generelle responsene. I tillegg til å synliggjøre at samtlige tre tradisjonelle domener, med land, sjø og luft, er inkludert i denne utviklingen.

7.1 Direkte responser

Når det kommer til direkte responser i Arktis, finner majoriteten av responsene sted i sjø- og luftdomenet. De siste fem årene har Russland benyttet en utstrakt bruk av vestlige utflygninger og opprettelse av fareområder langs norskekysten i sammenfallende tidsrom med økt vestlig

militær aktivitet. Gjennomgående er aktiviteten som regnes som direkte responser enkeltstående operasjoner eller øvelser som er lett gripbare, så lenge teknisk status godtar det.

7.2 Landdomenet

Sammenlignet med luft- og sjødomenet har landdomenet i mindre grad blitt benyttet til responser mot vestlig aktivitet. Bakgrunnen for det kan være at både luft og sjømakten har muligheten til å operer over store sjøområdet og på den måten kan nå over et større området, i tillegg til områdene hvor de vestlige styrkene befinner seg. Det ble under trident Juncture gjennomført omfattende elektronisk jamming som forstyrret signaler og flytrafikk i Finnmark. Ifølge Luftfartstilsynet ble GPS-nettet i Nord-Norge slått ut tre ganger i 2018. Hver gang varte forstyrrelsene i 2-3 uker. E-tjenesten hevder at det er russiske militære avdelinger på Kolahalvøya som står bak forstyrrelsene. (Johansen & Bentzrød, 2019). «Dette representerer ikke bare en ny utfordring for norsk og alliert øvingsaktivitet. Jamming er også en trussel mot sivil luftfart i fredstid» (Lunde, 2019).

Selv om ZAPAD 17 hadde sitt hovedsete i det vestlige militærdistrikt, hevder E-tjenesten at Russland flyttet større militære forsterkninger til Kolahalvøya. E-tjenesten understrekte også at Russland øvde på å sette Iskander i beredskap, og at missilene ble flyttet til Petsjenga-dalen, bare noen kilometer unna norskegrensen (Johnsen, 2018). Missilet er et SRBM, med en rekkevidde opp mot 500 km og har muligheten for å bære et atomstridshode (Center for strategic & international studies, 2021).

7.3 Sjødomenet

Utseilinger av fartøy i ulike klasser og skyteøvelser langs norskekysten har preget de russiske responsene i sjødomenet. Et eksempel på begge disse trendene er russiske responser under trident Juncture. Da gjennomførte to av Østersjøflåtens nyeste korvetter av Steregushchy-klassen et tokt til ulike deler av Atlanterhavet. Forsvarsdepartementet påpekte den gang at fartøyenes hovedoppgave var å sikre marinens tilstedeværelse og «show of flag» (Det russiske forsvarsdepartementet, 2018). Under TJ18 ble det annonsert tre NOTAM-områder utenfor norskekyste; vest av Trøndelag, vest Lofoten, og Nord av Finnmark. Det ble skutt i NOTAM-

området Nord av Finnmark, men ikke i de to andre områdene. NOTAM-området vest av Lofoten var også innenfor Norsk økonomisk sone. Forsvaret poengterte at det var første gang at Russland hadde trent vest av Lofoten.

Det har vært en økende trend siden 2017 at Russland har benyttet opprettelse av NOTAM-områder. Etersom Russland vanligvis øver nord i Barentshavet, og samtlige tre som fant sted i 2017 var under Trident Juncture, er det naturlig å anta at opprettelsen av fareområdene tjener et utenrikspolitisk formål. Siden 2017 har det variert om det har blitt skutt i disse områdene eller ikke. Både områdene nordvest av Lofoten og Vesterålen, og nord av Finnmark er områder hvor det de siste fem årene har vært opprettet flere fareområder.

I tillegg til opprettelsen av NOTAM-områder, er utseilinger av både overflate- og undervannsfartøy en trend i russiske responser. I 2020, bare dager etter at Amerikanerne og britene hadde informert Russiske myndigheter om sitt tokt inn i Barentshavet, seilte krysseren Marshal Ustinov ut fra Severomorsk med den hensikt å gjennomføre en flere dagers skyteøvelse med artilleri mot både luft og sjømål. Et annet eksempel på utseilinger er dagene før de amerikanske bombeflyene landet på Ørlandet, seilte den russiske krysseren Marshal Ustinov av slava-klassen fra Barentshavet og inn i Varangerfjorden, rett nord for den norsk-russiske grensen. Forsvaret påpekte at dette var noe man ikke hadde sett i moderne tid, og at det man så ikke var modus operandi for krysseren.

I tillegg til utseilingene med overflatefartøy har Russland også benyttet ubåter. Blant annet benyttet Under trident juncture opererte minst to ubåter fra den russiske nordflåten svært nær øvelsesområdet. I tillegg opererte en multirolleubåt i Barentshavet og andre uspesifiserte ubåter befant seg nord av Finnmark.

7.4 Luftdomenet

I tillegg til sjøstridskreftene har det vært utstrakt bruk av luftmakt som responser på vestlig aktivitet. Innenfor luftdomenet er det i hovedsak to ulike retninger på responsene, hvor den ene har en mer aggressiv tilnærming enn den andre. Den første er den som anses som mindre

aggressiv, nemlig strategiske flyvninger langs norskekysten. Slik man kan lese av figur 3, ser man at antall scrambles har lagt rundt 40 i året siden 2007, noen år høyere og noen år lavere. Det betyr at det i snitt er i overkant av en uke mellom hvert tokt. Slik man ser i kapittel 5 er det noen perioder med flere flyvninger på rad, det betyr også at det er uker uten at det gjennomføres tokt i henhold til statistikken.

Under Trident Juncture fremdepløyerte en mindre antall strategiske bombefly til Kolahalvøya. Det ble under øvelsen gjennomført en rekke vestlige utflygninger med strategiske bombefly, og i løpet av en uke var det gjennomført fire tokt med de langtrekkende bombeflyene TU-95 BEAR H og TU-160 BLACKJACK. Ifølge E-tjenesten var begge flyene utstyrt med missiler. Det ble også gjennomført et tolv timer langt tokt med strategiske bombeflytil Barentshavet, Grønlandshavet og Norskehavet, knappe to uker før B1-b landet på Ørlandet i 2021. I tillegg til strategiske bombefly benyttet Russland også maritime fly tokt til havområdene nord av Tromsø under Trident Juncture.

Bruk av maritime patruljefly til vestlig utflygning så man også dagen etter at amerikanske myndigheter opplyste Russland at de ville entre Barentshavet med overflatefartøy. Den påfølgende uken gjennomførte Russland vestlige utflygninger hver dag med både maritime patruljefly og jagerfly. Samtidig som øvelse UMKA pågikk på og i områdene rundt Franz Joseph Land, gjennomførte Russland utflygninger over Nord-atlanteren, Norskehavet, Svartehavet og Østersjøen. NATO-fly avskjærte seks forskjellige grupper av russiske fly i løpet av seks timer, også langs norskekysten.

Den retningen representerer en mer aggressiv tilnærming til responser. Bare i 2017 gjennomførte Russland tre angrepsprofiler mot Vesten, to av tilfelle var rettet områder hvor det pågikk øvelser både til sjøs og i luften. Angrepsprofilene har bestått av en større formasjonsstyrke. Flyene har da gjennomført en taktisk manøver med offensive profiler før flyene har returnert. Blant plattformene som har deltatt er; strategiske bombefly av typen TU-22M BACKFIRE, taktiske bombeflyene SU-24 Fencer og SU-34 Fullback. Flyene har også hatt jagerfly som eskorte under toktene.

Et tredje tilfellet i 2017 ble gjennomført mot Vardø, hvor Etterretningstjenestens Globus II-raders står. Radaren var under oppgradering og hadde derfor amerikanere til stede. Det ble gjennomført enda en angrepsprofil mot Vardø I 2018, og den gangen bestod formasjonen av enda flere fly enn i 2017. Elleve FENCER taktiske bombefly gjennomførte flyvningen i 2018 (Persen, 2019c). I 2019 påpekte Maria Zakharova, talsperson for det russiske utenriksdepartementet, at “[t]here is every reason to believe that the radar will monitor Russia’s territory and will become part of the US global missile defense network” (Russia today, 2019).

Det har i større grad blitt gjennomført tokt av den mindre aggressive tilnærmingen sammenlignet med de mer aggressive toktene i perioden 2017-2021. Dersom man ser på oversikten over gjennomførte scrambles med norske jagerfly på beredskap ser man at det har vært en liten økning i antall scrambles, men økningen er ikke markant. Det er derimot en markant økning i antall fly som har blitt identifisert. Det kan være flere grunner til at det ikke er en markant økning i scrambles, men en klar økning i antall fly. Det ene kan være at Russland operere både lengre sør og vest enn tidligere og dermed er det lettere for norske fly å identifisere dem. En annen forklaring kan for eksempel være at toktene gjennomføres med en større formasjon enn tidligere. Uansett benytter Russland i stor grad luftmakt i militære responser på vestlig militær aktivitet.

7.5 Generelle responser

Etterretningstjenesten påpekte at «[d]en nye normalen i russisk øvingsaktivitet innebærer større og muligens også hyppigere øvelser i norske nærområder» (Lunde, Fokus 2018, 2018). Etersom øvelser på størrelse med ZAPAD og UMKA tar tid å planlegge kan de både regnes som responser på den generelle vestlige tilstedeværelsen i Arktis. Men også en direkte respons på Vestens stadig større øvelser i regionen. På grunn av tiden det tar å planlegge store øvelser blir de forskjøvet i tid sammenlignet med enkeltstående operasjoner eller øvelser, som utseilinger eller utflygninger. Disse krever naturligvis mindre planlegging enn øvelser på flere tusen soldater. Under ZAPAD 2017, som egentlig fant sted i det vestlige militærdistrikt, illustrerte Russland det Zysk påpeker som horisontal eskalering. Det kommer til syne gjennom den store mengden mennesker og materiell som hurtig ble tilført nordflåten.

Under UMKA 21, som fant sted på og i områdene rundt Franz Joseph Land demonstrerte Russland også evne til å bryte tre strategiske ubåter gjennom isen, innenfor en radius på 300 meter. I samme tidsperiode gjennomførte også MIG-31 FOXHOUND jagerfly et tokt som passerte det geografiske Nordpolen. Luftvernsystemet S-400 var også deployert til Franz Joseph Land under øvelsen. Dette var det samme systemet som Russland deployerte til Kolahalvøya under ZAPAD 2017. Øvelsene som ble gjennomført i 2017-2021 ser ut til å tilta i både omfang og kompleksitet.

7.6 Oppsummering

Russland har siden 2017 gjentatte ganger benyttet militære virkemidler for å respondere på vestlig militær aktivitet. Det er særlig luft- og sjøstyrkene som har blitt benyttet som responser, med blant annet utflygninger eller utseilinger, eventuelt også i kombinasjon med hverandre. Det er også en klar økning i antall NOTAM-områder opprettet i Norges nærområder, og flere av disse finner sted Nord for Finnmark eller i området vest og nord av Lofoten og Andøya. Russland har gjennomført flyvninger og utseilinger i vestlig og sørlig retning ved flere anledninger som sammenfaller med vestlig militær aktivitet. Når det kommer til de mer generelle responsene på vestlig aktivitet har Russland gjennomført øvelser som både øker i omfang, men også områder. Geografisk har Russland gjennomført øvelser både lengre, vest, sør, men også nord siden 2021.

Del III- Russisk respons på vestlig aktivitet forklart

8. Diskusjon

8.1 Russisk respons forklart som sikkerhetsdilemma

Dette kapittelet vil argumentere for at russiske responser kan forklares som sikkerhetsdilemma. Argumentasjonen vil derfor ta utgangspunkt i den klassisk realistiske fagtradisjonen. Vesten blir av Russland sett på som en kollektiv enhet ledet av USA. Det er i tråd med et klassisk realistisk perspektiv hvor stormaktene er de sentrale aktørene på den internasjonale arena, og NATO som IGO ikke oppnår mer enn det statene, og spesielt USA som stormakt tillater. Herz påpeker at «[a]lliances like NATO, which had become needless with the disappearance of their enemies, were continued and even extended. NATO moved eastward, rendering Russia's security dilemma even larger» (Herz, 2003).

I løpet av de siste fem årene har Vesten gjentatte ganger tilført flere potente og slagkraftige enheter til Arktis. Blant annet har både B-1b, B-2, B-52 og hangarskipsgrupper operert Nord av polarsirkelen, og flere av dem for første gang siden den kalde krigen. Fra russisk side har denne vestlige aktiviteten utløst både utflygninger, utseilinger, men også opprettelse av NOTAM-områder og gjennomførte skyteøvelser. Videre utløste amerikansk-britisk entre i Barentshavet flere reaksjoner fra russisk side, hvor blant annet NATO-fly på QRA-beredskap måtte på vingene daglig i en uke. I tillegg gjennomførte russiske overflatefartøy skyteøvelser nord i Barentshavet. Den vestlige aktiviteten, både plattformene, men også områdene de har operert bryter ingen av de formelle spillereglene, men utviklingen er et klart brudd på normene og de uformelle spillereglene i regionen. Tidligere har Norske fly og fartøy operert i Barentshavet, men nå har både britiske og amerikanske fartøy gjennomført operasjoner i havområdene.

Vestens stadig økende militære tilstedeværelse kan fra et russisk perspektiv bli ansett å stamme fra Vestens iboende ønske om innflytelse. Det igjen går på bekostning av russisk sikkerhet og makt, men også Putins ønske om å bli anerkjent som stormakt. Som Åtland (2014) påpeker vil Russland være villige til å gå langt i å forsvare egne interesser. Dermed blir militære maktmidler benyttet som respons på vestlige aktiviteter for å på den måten signalere misnøye med

utviklingen. De stadig økende russiske skyteøvelsene langs norskekysten kan dermed forstås som en måte å illustrere makt og markere røde linjer, ettersom statens suverenitet og sikkerhet overgår andre interesser. Dermed utløser vestens styrkeoppbygning i Arktis, russiske reaksjoner for å ivareta egne interesser og sikkerhet som en del av et nytt sikkerhetsdilemma i Arktis. I henhold til Wendt kan både vestlig aktivitet og russiske responser forstås som en iboende søken etter makt. Fordi stater i møte med hverandre er opptatt av å konsolidere sin relative maktposisjon. Russland har uttalte stormaktsambisjoner, og dermed kan de russiske ubåtene som kom opp under isen på Franz Josefs land ses på som et svar på de stadig større vestlige øvelsene i regionen. I henhold til Morgenthau er mellomstatlig samhandling å regne som maktkamp.

Åtland påpeker at det underliggende problemet i regionen skyldes en vedvarende usikkerhet knyttet til de andre aktørenes intensjoner. I motsetning til Russland og Norge, er ikke Barentshavet et naturlig nærområde for amerikanske og britiske styrker. Som tidligere sjef FOH påpekte blir en slik operasjon oppfattet som en ren provokasjon nettopp fordi det utfordrer normene i regionen. Dermed kan en slik operasjon oppleves som en ren maktdemonstrasjon fra vestlig side, og dermed underbygge en amerikansk søken etter mer makt og videre undertrykke Russland. Amerikansk tilstedeværelse utfordrer også russisk ønske om strategisk dybde og en buffer til USA og Vesten.

De arktiske statene har en klar historikk med å rettferdiggjøre egne forsvars- og sikkerhetspolitiske trekk i regionen ved å referere til hva naboen gjør eller har gjort. Blant annet har Norge og NATO gjentatte ganger hevdet at egne øvelser og operasjoner er av defensiv karakter og er viktig i forsvaret av alliansens interesser. USA har på den andre siden hatt en mer aggressiv tilnærming hvor blant annet Admiral Foggo understrekte at «Vi sier gjerne at USS Harry S Truman er 90 000 tonn avskrekking. De har store kapasiteter med 70 fly av ulike kategorier, fra kampfly til overvåkningsfly. De kan lese situasjonsbildet på flere hundre kilometers avstand» (Rognstrand & Johnsen, 2018). Som tidligere nevnt er Vesten militært overlegen sammenlignet med Russland, man kan derfor fra et klassisk realistisk perspektiv spørre seg hvilke defensive formål overnevnte aktiviteter egentlig tjener.

I vestlig media blir de russiske NOTAM-områdene og gjennomførte skyteøvelser i Norges nærområder fremstilt som aggressive, men som analysen viser blir gjerne disse opprettet som en reaksjon på ulik vestlig aktivitet. Man kan derfor spørre seg fra et russisk realistisk perspektiv, hvem som egentlig er den aggressive med revisjonistiske intensjoner i Arktis. Vestens inntog i Arktisk styrker dermed russisk frykt for å bli omringet. Dette er igjen en trussel mot det Kreml frykter mest, destabilisering av det russiske systemet, hvor et USA ledet Vesten er den primære trusselen. Den økte vestlige aktiviteten i Arktis bidrar også til å styrke geografi som en faktor til makt. Ved at Vesten øker sitt handlingsrom i Arktis betyr det at det går på bekostning av Russlands handlingsrom. Dermed kan Russiske responser forstås som sikkerhetsdilemma, hvor Russland må ruste opp og respondere for at ikke vesten skal utnytte russiske svakheter, og i verste fall destabilisere eller undergrave det russiske systemet.

Den vestlige aktiviteten kan sees som en forlengelse av et amerikansk ønske om å videreføre sin rettsorden, og på den måten fremdeles fremme sine liberaler verdier og syn på folkeretten. Dette er et syn Russland ikke deler. Ved at flere slagkraftige vestlige plattformer velger å operere og øve i Arktis, svekkes også russisk relativ makt i forhold til vesten. En trend siden 2017 er Vestens stadige utfordring av normene i Arktis. Det igjen bidrar til russisk usikkerhet rundt hva som er vestens intensjoner i området, og det kan bidra til å forsterke sikkerhetsdilemmaet i regionen. Som igjen bidrar til økt russisk trang til å hevde seg selv og avskrekke vesten fra å utnytte russiske svakheter.

Norge har lenge fungert som en buffer mellom USA og Russland. På den måten har Russland kunnet entre Atlanterhavet med sine ubåter som befinner seg på Kola. Men etter vestens økte aktivitet, innenfor alle domener, har det også bidratt til at Russland har fått en mindre, til ikke eksiterende, buffer. Som igjen er en trussel mot russisk suverenitet. Dersom en konflikt mellom vesten og Russland skulle bryte ut, vil Russland på mange måter allerede være innestengt i Nord av GIUK-N og i Barentshavet. Som igjen vil hindre Russland i å kunne utgjøre den samme trusselen mot USA, som USA gjør mot Russland. Dermed bidrar Vestlig militær aktivitet i Arktis til maktubalanse, som igjen bidrar til et skjerpet sikkerhetsdilemma. Det videre øker russisk behov for å respondere og markere misnøye mot både kollektive Vesten, men også mot Norge som fra et russisk syn, fasiliteter for økt amerikansk tilstedeværelse.

De russiske reaksjonene har et klart mønster i hvor de finner sted. Gjentatte ganger har Russland opprettet NOTAM-områder vest og nord av Andøya, og nord av Finnmark. Videre har russisk utseiling av ubåter og fartøy i Barentshavet både under TJI8 og under britisk-amerikanske operasjonen i Barentshavet. Dermed kan de russiske NOTAM-områdene forstås som områder de ønsker å holde Vesten ute og har likhetstrekk til de russiske områdene for sjønektelse og kontroll i henhold til bastionsforsvaret. NOTAM-områdene nord av Andøya og Finnmark kan derfor ses på som en fiktiv linje hvor Russland ved hjelp av militærmakt illustrere en rød linje mot vesten. På den måten benytter Russland militære responser for å signalere at vestlig, og da spesielt amerikansk og britisk, militær aktivitet og tilstedeværelse ikke er ønsket forbi disse linjene

Som Åtland (2014) påpekte betyr det at dersom ikke Russland opprettholder eller styrker egne militære evner i regionen står de i fare for at Vesten vil utnytte denne svakheten. På den måten truer også de sikkerhetsinteressene, men også økonomiske interessene i regionen. Som nevnt har Arktis store konsekvenser for russisk økonomi. Både gjennom ressurser i havet, men også gjennom økt tilgjengelighet på havområdene nord av Russland, kjent som nord-østpassasjen. Som gjør at vestens inntog i Barentshavet truer russiske økonomiske interesser i regionen.

Ettersom Russland har anerkjent egen militær underlegenhet til Vesten, må Russland derfor ha avmålte militære reaksjoner for å hindre en potensiell konflikt som kan true egen sikkerhet. Det kan være noe av årsaken til at det etter 2017 har vært få tilfeller hvor det har vært flydd taktiske angrepsprofiler eller faktisk gjennomført skyteaktivitet i NOTAM-områdene. Rett og slett fordi det er en for aggressiv manøver som igjen kan utløse økt vestlige aktivitet som respons på russiske responser, eller føre til utilsiktede hendelser som kan få fatale konsekvenser. Dermed er russiske responser forstått som sikkerhetsdilemma å forstå som ivaretagelse av egen suverenitet etter Vestens økte aktivitet i Arktis og dermed også aktualisering sikkerhetsdilemma på ny. Derfor kan russiske responser bli ansett som selvforsvar, og et målrettet valg for å ivareta statens sikkerhet gjennom å signalere russiske røde linjer til et amerikansk ledet Vesten.

For å oppsummere, kan russiske responser forstås som sikkerhetsdilemma. Bakgrunnen ligger i at den stadig økende vestlige aktiviteten og tilstedeværelsen, for å sikre vestlig handlingsrom og situasjonsforståelse, går på bekostning av Russlands sikkerhet. Dermed blir Russland nødt til å respondere for å på den måten hevde egne interesser overfor Vesten. Dersom Russland ikke opprettholder eller styrker egne militære evner, vil det øke risikoen for at Vesten kan utnytte russiske svakheter. Det betyr at russiske responser kan forstås som defensive, og for å demme opp for en mer aggressiv vestlig militær aktivitet.

8. 2 Russisk respons forklart som endret trusselpersepsjon

Dette kapittelet vil argumentere for at russiske responser kan forklares med endret trusselpersepsjon. Argumentasjonen vil derfor ta utgangspunkt i Wendts sosialkonstruktivisme som fagtradisjon og Herz om trusselpersepsjon. Som denne oppgaven allerede impliserer, eksiterer det allerede flere intersubjektive roller og identiteter. Det ene eksempelet er «Vesten» på den ene siden og «Øst» på den andre, disse identitetene var også sterkt forankret under den kalde krigen. Fremtreden av ulike roller og identiteter varierer, men hver identitet er en sosialt konstruert definisjon av aktørene. Videre er identitetene basert på de sosiale teoriene aktøren har både om seg selv og om omverden, og det er dette som fra et sosialkonstruktivistisk perspektiv utgjør strukturen i den sosiale verden.

Blant annet har Norge og Russland roller som både naboer, men Norge har også rollen som liten stat og Russland som stormakt. Disse identitetene er i første omgang basert på delte ideer, heller en materielle krefter. Et annet eksempel er USA og Russland, der kan det argumenteres for at de har roller som «rivaler», men også stormakter begge to. Wendt (1992) fremhever at identitet er relativt stabile og rollespesifikke forståelser og rollene fører med seg også enkelte forventninger.

For eksempel er USA i en særstilling når det kommer til militærmakt, og er overlegen sammenlignet med Russland. Men selv om USA rent materielt er en større trussel enn Russland, oppfatter Norge allikevel Russland som en større sikkerhetstrussel enn USA på bakgrunn av sosialt konstruerte fakta og delte ideer. Identiteter og interesser til målrettede aktører, som i dette tilfellet er statene og NATO, er konstruert av disse delte ideene, og ikke gitt fra naturens side slik klassiske realister hevder. Wendt påpeker at bevaring av egen sikkerhet er fremdeles ansett som kjernen i prosessen om identitetsdannelse, men hvor sterkt sikkerhet står for hver stat avhenger av hvordan de kognitivt identifiserer seg selv sammenlignet med de andre aktørene.

Disse sosialt konstruerte identitetene kan derfor bidra til å forklare og forstå russiske responser. Etersom de skaper en del forventninger til antatt handlemåte og intensjon. Det igjen kan påvirke trusselpersepsjoner og hvorfor Russland responderer slik de gjør. Wilhelmsen & Hjermann

(2022) påpekte at Russland i større og større grad ser på NATO i Arktis som antagonist, og hvert trekk blir oppfattet som et videre skritt i en planlagt offensiv mot Russland (Wilhelmsen & Hjermand, 2022). Dette illustrerer nettopp hvordan trusseloppfatningen blir påvirket av hvilke forventninger man har til en aktør basert på identiteter og sosialt konstruerte fakta om intensjoner til motparten.

Institusjoner, som NATO, består av et relativt stabile strukturer av identiteter og interesser. Slike strukturer er ofte formalisert gjennom regler og normer, som NATOs artikkel 5. Wendt påpeker at institusjoner er kognitive enheter som bare eksisterer som en del av en aktørs forståelse av den sosiale verden. De tre statene som i denne studien representeres Vesten får som en del av å være medlem i NATO også en identitet som «alliert». Det betyr at i møtet med Russland, har USA, Storbritannia og Norge flere roller. Det betyr at når de britiske og amerikanske styrkene operer i Barentshavet, er de ikke bare «USA» og «Storbritannia» de blir også «NATO». Det igjen kan styrke Russlands tolkning av statene og alliansen som antagonist, og Vesten som en kollektivt enhet. Det setter også rammene for hva Russland forventer av adferd hos aktørene.

Wendt (1992) utdyper at selv-hjelp er ansett som en institusjon. Det betyr at selv-hjelp består av en eller flere identitetsstrukturer og interesser som kan eksistere under et anarki. Det er også innenfor denne avveiningen at man ser betydningen av anarkiet, og videre hvordan maktfordelingen endres. Jervis sitter et klart skille mellom hva statene oppfatter som truene, og hva som objektivt er truende basert på intensjon og militære kapasiteter (Stein, 2013). Dersom man overfører dette til utviklingen i Arktis siden 2017-2021 er det belegg for å påstå at maktbalansen i Arktis er under endring basert på Vestens økte militære aktivitet i regionen. Regionen er tross alt hjemmebasen for store russiske styrker, dermed er det den vestlige militære oppmerksomheten endret, og videre bidrar til å endre maktbalansen. Det igjen kan få konsekvenser for i hvilke grad Russland opplever Vesten som en trussel.

Jervis utdyper at aktørers oppfatning av virkeligheten ofte avviker fra både objektiv virkelighet, men også andre aktørers oppfatning av virkeligheten (Jervis, 1982-1983, s. 3). Videre påpeker han at trusseloppfatningen avhenger av oppfattelsen av virkeligheten er basert på tidligere sosialt konstruerte fakta. Julie Wilhelmsen understreker at de to politiske aktørene er låst i en

negativ spiral gjennom måten de identifiserer hverandre på (Wilhelmsen, 2021). Så selv om Vesten hevder at egne øvelser er av defensiv karakter og ikke utgjør en trussel mot Russland, er det uansett opp til Russland å avgjøre om de opplever det ser som en trussel eller ikke.

Under Trident Juncture i 2018 benyttet NATO navnet «Murnius» på parti nord, som skulle spille den offensive staten som måtte bekjempes. «Murnius» er påfallende likt «Murmansk», som er en russisk by på Kolahalvøya. Slike vestlige handlinger kan man argumentere for at kommuniserer Russland som fienden. Dersom man ser på hverandre som fiender påvirker det også hvilke forventninger man har til hverandre. Vestens endrende operasjonsmønster bidrar også til å bekrefte russiske antagelser og sosialt konturerte fakta om vesten som aktør.

Det er også slik at Vestens fremstilling av Russland og handlinger i Arktis igjen kan påvirke Russlands oppfattelse av Vesten. Blant annet blir ikke Norges handlinger som tar sikte på å balansere avskrekking med beroligelse nødvendigvis oppfattet slik fra Moskva. Det som er tiltenkt å berolige kommer ikke nødvendigvis frem. I stedet blir Norge fremstilt som en aktiv pådriver for NATOs ekspansjon i nord (Hjermann & Wilhelmsen, 2021).

I henhold til Wendts sikkerhetssystemer, kan dynamikken mellom Vesten og Russland i Arktis defineres som et konkurrerende sikkerhetssystem. Det betyr at en stat identifiserer seg negativt med hverandres sikkerhet. Det betyr at ens sikkerhet, går på bekostning av en annens. Negativ identifisering kjennetegnes av realpolitiske systemer og maktpolitikk, og hvor aktørene kan både bli risikovillige og samtidig bekymret over relative gevinster og tap. Konkurransedyktige sikkerhetssystemer er derfor utsatt for sikkerhetsdilemmaer. Systemet er et selvhjelpssystem, ettersom statene ikke identifiserer seg positivt med den andres sikkerhet.

Det betyr at russiske responser i Arktis kan forklares ut fra en endret trusseloppfatning. Med bakgrunn i vestens stadig økende aktivitet og utfordring av tidligere etablerte normer i regionen. Videre syntes Vesten og Russland å være låst i en negativ spiral om hverandres intensjoner, og dermed vokser identitetene som rivaler. Dermed kan russiske responser være forklart med en økende bekymring for Vestens intensjoner og Russland må iverksette tiltak for å hevde egen sikkerhet på den ene siden. Men veie responsene opp mot relative gevinster og mulige tap.

8.3 Oppsummering

For å oppsummere kan russiske responser forstås som både sikkerhetsdilemma og endret trusselpersepsjon. Mens sikkerhetsdilemma setter søkelys på militærmakten og aksjonreaksjon dynamikken mellom Russland og Vesten. Tar endret trusselpersepsjon som konsept høyde for hvordan sosialt konturerte fakta mellom partene kommer til syne gjennom hvordan statene ser på seg selv i forhold til andre. For å forstå russiske responser, vil en sammenstilling av sikkerhetsdilemma og endret trusselpersepsjon gi et antatt presist bilde. På den måten kan russiske responser bli sett på som en konsekvens av endret trusselpersepsjon og sikkerhetsdilemma på bakgrunn av vestens endrede operasjonsmønster i Arktis.

9. Konklusjon

Russisk bruk av militærmakt langs norskekysten har de siste årene fått stor oppmerksomhet i norske medier. Den offentlige ordlyden bærer preg av Russland som en aggressiv aktør i nord. Hensikten med denne oppgaven har vært å forstå, heller enn å forhåndsdomme, russiske militære responser i Arktis. På den måten har oppgaven dannet et bilde på hvordan Russland benytter militærmakten til å sende utenrikspolitiske signaler. For å se på hvordan Russland responderer har studien gitt en grundig og kritisk gjennomgang av vestlig militær aktivitet i perioden 2017-2021 og aktivitet som anses som russiske responser. På den måten søker studien å illustrere dynamikken mellom russiske responser og økt vestlig tilstedeværelse og aktivitet med større og mer potente styrker lengre nord enn tidligere.

Som E-tjenesten påpeker, har det blitt viktigere for Moskva å demonstrere mot norsk og alliert aktivitet i Arktis. Blant annet har Russland gjennomført strategiske utflygninger, utseilinger med ubåt og overflatefartøy, samt testing av våpensystemer. I denne oppgaven ble det utarbeidet to forskningsspørsmål, vestlig utvikling i regionen og russisk bruk av militære virkemidler, som dannet grunnlaget for diskusjonen om hvorvidt russiske responser kan forklares med endret trusseloppfatning eller sikkerhetsdilemma. Studien viser at økt vestlig aktivitet fører med seg flere russiske responser. Den offentlige ordlyden med et aggressivt Russland, som stadig øver nærmere Norge, blir for enkel. Analysen viser at uavhengig av perspektiv, fremprovoserer økt vestlig aktivitet, både nærmere russisk territorium og med bruk av mer potente plattformer som utfordrer tidligere normer, russiske responser. Dermed kan de russiske responsene tolkes som handlinger for å demme opp vestlige sikkerhetstiltak, men også som signaler for å markere misnøye med vestlig militær aktivitet i Russlands nærområder.

I lys av konflikten i Ukraina, må man spørre seg om Vesten bør ta russiske sikkerhetsgarantier mer på alvor? Slik man har sett de siste årene i Arktis, har vesten hatt en økende, og det som kan diskuteres å være en mer aggressiv tilnærming til Russland. Det igjen kan føre til at Russland opplever at Russiske sikkerhetsinteresser er truet. Som Kristian Åtland (2014) påpekte, så vil de arktiske statene, og dermed da også Russland være villig til å gå langt for å forsvare egne interesser. Dermed er det mye som tyder på at Arktis nå er på kurs mot en skjerpert kald fred i regionen.

9.1 Forslag til videre forskning

Av forslag til videre forskning vil jeg trekke frem forskning som utfordrer etablerte sannheter, i samfunnet, og som søker å forstå Russland og vestlig militær aktivitet fra et russisk ståsted, og ikke et vestlig. På den måten kan academia være en kritisk stemme inn i debatten om Vesten-Russland dynamikken som etter alt å dømme vil fortsette i årene som kommer. Til videre forskning kunne det vært interessant å forske på hva Russland ønsker å kommunisere med de ulike responsene, og sånn sett en dypere empirisk studie av valg av plattform og aktivitet opp mot å støtte et utenrikspolitisk budskap.

Referanser

- AFP. (2021, mar 30). *Russia Stages Fresh Military Drills in the Arctic*. Hentet mai 07, 2022 fra The Moscow Times: <https://www.themoscowtimes.com/2021/03/30/russia-stages-fresh-military-drills-in-the-arctic-a73413>
- Agerlie, K., & Toftaker, J. (2018, okt 9). *Hangarskip blir med i megaøvelse i Norge*. Hentet mai 04, 2022 fra NRK: <https://www.nrk.no/trondelag/hangarskip-blir-med-i-megaovelse-i-norge-1.14241029>
- Americas's Navy. (2021, 05 25). *U.S. and Russian Navies Hold Annual INCSEA Consultations in Moscow*. Hentet fra Navy: <https://www.navy.mil/Press-Office/Press-Releases/display-pressreleases/Article/2631199/us-and-russian-navies-hold-annual-incsea-consultations-in-moscow/>
- Aune, J. (2019, juli 11). *Skryter av flystasjonen og andværingene*. Hentet fra Vol: <https://www.vol.no/nyheter/i/ePPlzy/skryter-av-flystasjonen-og-andvaeringene>
- Aune, J. (2022, aug 05). *Vil ikke si hvorfor USA har tre P8-fly på Andøya*. Hentet mai 06, 2022 fra Vol: <https://www.vol.no/nyheter/i/044eeg/vil-ikke-si-hvorfor-usa-har-tre-p8-fly-pa-andoya>
- Avinor flysikring. (2022). *Vedlegg 1. Avinor flysikring*.
- Barr, S. (2019, desember 2019 1). *Arktis*. Hentet mai 15, 2022 fra Store norske leksikon: <https://snl.no/Arktis>
- Bentzrød, S. B. (2018, mar 6). *Russland simulerte tre flyangrep – norske fly klarte ikke å henge med*. Hentet mai 04, 2022 fra Aftenposten: <https://www.aftenposten.no/norge/i/P3e3RR/russland-simulerte-tre-flyangrep-norske-fly-klarte-ikke-aa-henge-med>
- Bentzrød, S. B. (2020a, august 06). *De ble beskrevet som en viktig sikkerhet for Norge. Nå forsvinner 700 amerikanske soldater*. Hentet mar 12, 2022 fra Aftenposten: <https://www.aftenposten.no/norge/i/6jm7vQ/de-ble-beskrevet-som-en-viktig-sikkerhet-for-norge-naa-forsvinner-700-amerikanske-soldater>
- Bentzrød, S. B., & Ask, A. (2020, apr 17). *Forsvarssjefen: Norge like avhengig av Nato som før*. Hentet apr 11, 2022 fra Aftenposten: <https://www.aftenposten.no/norge/i/0nydVg/forsvarssjefen-norge-like-avhengig-av-nato-som-foer>
- Boeing. (u.d.a). *The Bone*. Hentet fra Boeing: <https://www.boeing.com/defense/b-1b-bomber/#/overview>
- Boeing. (u.d.b). *B-2 spirit Bomber*. Hentet fra Boeing: <https://www.boeing.com/history/products/b-2-spirit.page>

- Bredesen, M. G., & Friis, K. (2020, nov 05). Missiles, Vessels and Active Defence. *RUSI journal*, ss. 68-78. Hentet fra <file:///C:/Users/karol/Downloads/MissilesVesselsandActiveDefence.pdf>
- Bye, H.-G. (2022, apr 08). *The USA Will Release a New National Arctic Strategy*. Hentet mai 10, 2022 fra High North news: <https://www.highnorthnews.com/en/usa-will-release-new-national-arctic-strategy>
- Center for strategic & international studies. (2021, Aug 2). *9K720 Iskander (SS-26)*. Hentet fra Missile threat: <https://missilethreat.csis.org/missile/ss-26-2/>
- Connolly, G. E. (2017). *NATO AND SECURITY IN THE ARCTIC*. NATO Parliamentary Assembly- Political comitee.
- Cooper, C. G. (2020, okt 7). *Trident Juncture*. Hentet fra Store Norske Leksikon: https://snl.no/Trident_Juncture
- Cooper, C. G. (2020, okt 7). *Trident Juncture*. Hentet mai 04, 2022 fra Store norske leksikon: https://snl.no/Trident_Juncture
- Dalløkken, P. E. (2021, april 20). *Et av de amerikanske bombeflyene ble skadet under oppholdet i Norge*. Hentet mai 07, 2022 fra Teknisk ukeblad: <https://www.tu.no/artikler/et-av-de-amerikanske-bombeflyene-ble-skadet-under-oppholdet-i-norge/509329>
- De forente nasjoners havrettskonvensjon. (1982).
- Depledge, D., Kennedy-Pipe, C., & Rogers, J. (2019, okt 30). *The UK and the Arctic: Forward defence*. Hentet mai 09, 2022 fra Arctic yearbook: file:///C:/Users/karol/Downloads/18_AY2019_Depledge.pdf
- Det russiske forsvarsdepartementet. (2017a, sep 09). *В Минобороны России прокомментировали заявление главы германского военного ведомства о предстоящих учениях «Запад-2017»*. Hentet fra Министерство обороны Российской Федерации: https://function.mil.ru/news_page/country/more.htm?id=12141542@egNews
- Det russiske forsvarsdepartementet. (2017b, aug 29). *Совместное российско-белорусское стратегическое учение «Запад-2017»*. Hentet fra Министерство обороны Российской Федерации: https://function.mil.ru/news_page/country/more.htm?id=12140115@egNews
- Det russiske forsvarsdepartementet. (2018, 10 22). *Отряд кораблей Балтийского флота отправился в дальний поход в Северную Атлантику*. Hentet fra Министерство обороны Российской Федерации: <https://structure.mil.ru/structure/okruga/west/news/more.htm?id=12200846@egNews>
- Det russiske forsvarsdepartementet. (2021, feb 02). *Два стратегических ракетоносца Ту-160 выполнили плановый полет над нейтральными водами Баренцева, Гренландского и Норвежского морей*. Hentet mai 07, 2022 fra Министерство обороны Российской Федерации: https://function.mil.ru/news_page/country/more.htm?id=12343129

- Dyndal, G. L., & Kongshavn, L. (2020, april 21). *NAOC og det operative nordiske samarbeidet*. Hentet fra Utsyn: <https://www.prosjektutsyn.no/naoc-og-det-operative-nordiske-samarbeidet/>
- Eggen, B. (2018, okt 11). *Øvelse Northern Screen*. Hentet mai 05, 2022 fra Bardu kommune: <https://www.bardu.kommune.no/ovelse-northern-screen.6156448-1198.html>
- Eisenträger, S., & Johnsen, A. B. (2018, mar 5). *E-sjefen: 40 fremmedkrigere med tilknytning til Norge*. Hentet fra VG: <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/RxEXo8/e-sjefen-40-fremmedkrigere-med-tilknytning-til-norge>
- Eisenträger, S. (2020, august 28). *Seks B-52 flyr over alle 30 Nato-landene*. Hentet 05 12, 2022 fra Forsvarets forum: <https://forsvaretsforum.no/luftforsvaret-nato-usa/seks-b-52-flyr-over-alle-30-nato-landene/159336>
- Ekspertgruppen for forsvaret av Norge. (2015). *Et felles løft*. Oslo: Forsvarsdepartementet.
- Finkel, A. (2017, Mai 24). *Multinational Exercise*. Hentet fra U.S Department of Defense: <https://www.defense.gov/News/News-Stories/Article/Article/1191916/arctic-challenge-exercise-aims-to-increase-interopability/>
- Fjellestad, A. (2018, okt 30). *NATO*. Hentet mai 04, 2022 fra Forsvaret: <https://www.forsvaret.no/aktuelt-og-presse/aktuelt/feature/nato-viste-muskler>
- Fjellestad, A. (2018, okt 30). *NATO viste muskler*. Hentet fra Forsvaret: <https://www.forsvaret.no/aktuelt-og-presse/aktuelt/feature/nato-viste-muskler>
- Forsvaret. (2021a, mai 20). *Arctic Challenge Exercise*. Hentet fra Forsvaret: <https://www.forsvaret.no/om-forsvaret/operasjoner-og-ovelser/ovelser/ace>
- Forsvaret. (2021b, april 14). *B-1B har reist hjem*. Hentet 05 07, 2022 fra Forsvaret: <https://www.forsvaret.no/aktuelt-og-presse/presse/pressemeldinger/b-1b-har-reist-hjem>
- Forsvaret. (2022, apr 26). *Dette er QRA – Quick Reaction Alert*. Hentet apr 29, 2022 fra Forsvaret: <https://www.forsvaret.no/aktuelt-og-presse/aktuelt/norges-forsvarer-i-skyene>
- Forsvarsdepartementet. (2021, feb 02). *Kronologisk utvikling av det norske styrkebidraget i Afghanistan*. Hentet mai 04, 2022 fra Regjeringen.no: <https://www.regjeringen.no/no/tema/forsvar/internasjonale-operasjoner/innsikt-intops/kronologisk-utvikling-av-det-norske-bidr/id632365/>
- Friedl, M. (2018, okt 18). *U.S. Joins NATO's Trident Juncture Exercise*. Hentet fra U.S Department of Defense: <https://www.defense.gov/News/News-Stories/Article/Article/1666272/us-joins-natos-trident-juncture-exercise/>
- Furuly, J. G., & Olsen, T. (2018, okt 31). *Russiske bombefly fløy helt sør til Bergen under NATOs storøvelse. Ble møtt av norske jagerfly*. Hentet fra Aftenposten: <https://www.aftenposten.no/norge/i/wE2jJd/russiske-bombefly-floey-helt-soer-til-bergen-under-natos-storoevelse-ble-moett-av-norske-jagerfly>

- Gade, J. G., & Hilde, P. (2015). Nordområdenes sikkerhetspolitiske betydning for NATO. I T. Heier, & A. Kjølberg (Red.), *Norge og Russland* (ss. 96-109). Oslo: Universitetsforlaget.
- Gangeskar, D. (2022, mai 04). *Varsler storøvelse - hundrevis av amerikanske soldater skal slippes ut over Indre Troms*. Hentet mai 04, 2022 fra Tv2: <https://www.tv2.no/a/14765225/>
- Grønmo, S. (2019). *Samfunnsvitenskapelige metoder* (2. utg., utg.). Bergen: Fagbokforlaget.
- Grønmo, S. (2021, mars 9). *Validitet*. Hentet fra Store norske leksikon: <https://snl.no/validitet>
- Gunitskiy, V. (2008, apr 01). ON THIN ICE: WATER RIGHTS AND RESOURCE DISPUTES IN THE ARCTIC OCEAN. *Journal of international affairs* (New York), ss. 161-271.
- Hallingstorp, L. (2017, okt 31). *Hele Norge i Forsvar*. Hentet fra Forsvaret: <https://www.forsvaret.no/aktuelt-og-presse/arkiv/aktuelt/hele-norge-i-forsvar>
- Hallingstorp, L. (2022, mar 29). *Presenterte ny britisk nordområde-strategi på Bardufoss*. Hentet mai 11, 2022 fra Forsvaret: <https://www.forsvaret.no/aktuelt-og-presse/aktuelt/presenterte-ny-britisk-nordomrade-strategi-pa-bardufoss>
- Heier, T. (2021). *En randstat på avveie?* Oslo: Cappelen damm.
- Heier, T., & Kjølberg, A. (Red.). (2015). *Norge og Russland- Sikkerhetspolitiske utfordringer i Nordområdene*. Oslo: universitetsforslaget.
- Herz, J. H. (1950, jan). Idealist Internationalism and the Security Dilemma. *World politics*, ss. 157-180.
- Herz, J. H. (2003). The Security Dilemma in International Relations. *International realtions*.
- Hjermann, A. R., & Wilhelmssen, J. (2021). *Russian reframing: Norway as an outpost for*. Oslo: NUPI.
- Hovi, J., & Malnes, R. (Red.). (2011). *Anarki, makt og Normer*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Hønneland, G. (2014). *Arktiske utfordringer*. Oslo: Høyskoleforlaget.
- Jervis, R. (1982-1983). Deterrence and Perception. *International Security*, ss. 3-30.
- Johansen, P. A., & Bentzrød, S. (2019, feb 11). *Så ofte slår Russland ut GPS-nettet i Norge. Nå er russerne blitt en trussel mot sivile fly*. Hentet mai 09, 2022 fra Aftenposten: <https://www.aftenposten.no/norge/i/P3bAG6/saa-ofte-slaar-russland-ut-gps-nettet-i-norge-naa-er-russerne-blitt-en-trussel-mot-sivile-fly>
- Johnsen, A. B. (2018, mar 05). *E-sjefen: Russland øvde på angrep mot Nord-Norge*. Hentet fra VG: <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/1kye4W/e-sjefen-russland-ovde-paa-angrep-mot-nord-norge>
- Johnsen, A. B. (2020a, juli 11). *FOH-sjefen: Ønsker ikke allierte krigsskip og fly i Barentshavet*. Hentet apr 12, 2022 fra VG:

- <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/Jok9O7/foh-sjefen-oensker-ikke-allierte-krigsskip-og-fly-i-barentshavet>
- Johnsen, A. B. (2020b, juli 14). *USA øver i Barentshavet: Forsker tror Norge kan miste selvråderetten*. Hentet mai 02, 2022 fra VG: <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/na88PJ/usa-oever-i-barentshavet-forsker-tror-norge-kan-miste-selvraaderetten>
- Johnsen, A. B., & Rognstrand, A. (2019, apr 15). *Forsvarsministeren om missil-øvelsen: «Unødvendig» av russerne*. Hentet mai 07, 2022 fra VG: <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/K3rng7/forsvarsministeren-om-missil-oevelsen-unoedvendig-av-russerne>
- Kissinger, H. (2015). *World Order- Reflections on the Character of Nations and the Course of History*. London: Penguin Books.
- Kringstad , K., & Nilsen , P. M. (2018, okt 10). *Slik vil den gigantiske Nato-øvelsen påvirke deg*. Hentet 05 04, 2022 fra NRK: https://www.nrk.no/trondelag/xl/slik-vil-den-gigantiske-nato-ovelsen-_trident-juncture_-pavirke-den-norske-befolkningen-1.14262599
- Kringstad, K., & Lote, P. A. (2018, okt 30). *Russerne varsler skarpskytingstester utenfor Trøndelag og Møre*. Hentet fra NRK: <https://www.nrk.no/trondelag/russerne-varsler-skarpskytingstester-utenfor-trondelag-og-more-1.14269255>
- Kruse, J. E. (2020, 09 01). *Russisk jagerfly over Danmark – Nato protesterer over flere «farlige» hendelser*. Hentet fra NRK: https://www.nrk.no/urix/russisk-jagerfly-over-danmark-_-nato-protesterer-1.15142728
- Larsen, G. R. (2019, aug 13). *En armada av russiske skip og ubåter øver på krig utenfor kysten av Norge. I tillegg har russerne sendt en rekke kampfly og strategiske bombefly på vingene*. Hentet mai 06, 2022 fra ABC nyheter: <https://www.abcnyheter.no/nyheter/norge/2019/08/13/195601591/storste-russiske-militaerovelse-utenfor-norskekysten-pa-mange-ar>
- Lunde, M. H. (2018). *Fokus 2018*. Oslo: Etterretningstjenesten.
- Lunde, M. H. (2019). *Fokus 2019*. Oslo: Etterretningstjenesten.
- Lunde, M. H. (2020). *Fokus 2020*. Oslo: Etterretningstjenesten.
- Lyngstad, H. K., & Johnsen, A. (2021, feb 22). *USAs bombefly lander i Norge – samtidig snoker et russisk missilskip ved grensen i nord*. Hentet mai 07, 2022 fra VG: <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/PRjl6R/usas-bombefly-lander-i-norge-samtidig-snoker-et-russisk-missilskip-ved-grensen-i-nord>
- Lysbakken, A., & Bakke-Jensen, F. (2021, feb 04). *Skriftlig spørsmål fra Audun Lysbakken (SV) til forsvarsministeren*. Hentet apr 20, 2022 fra Stortinget: <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Sporsmal/Skriftlige-sporsmal-og-svar/Skriftlig-sporsmal/?qid=83194>
- Malmo, V. K., Andreassen , R., & Viken, O. (2021, mai 10). *Her kom den amerikanske atomubåten til Tromsø*. Hentet apr 13, 2022 fra NRK:

- <https://www.nrk.no/tromsogfinnmark/her-kom-den-amerikanske-ubaten-til-tromso-1.15488585>
- Massicot, D. (2019, sep 09). *ANTICIPATING A NEW RUSSIAN MILITARY DOCTRINE IN 2020: WHAT IT MIGHT CONTAIN AND WHY IT MATTERS*. Hentet mai 01, 2022 fra War on Rocks: <https://warontherocks.com/2019/09/anticipating-a-new-russian-military-doctrine-in-2020-what-it-might-contain-and-why-it-matters/>
- Miles, M. B., Huberman, M. A., & Saldana, J. (2020). *Qualitative data analysis*. California: SAGE publications.
- Ministry of Defence of the Russian Federation. (2021, mar 26). *The Supreme Commander-in-Chief of the Russian Armed Forces received the report of the Commander-in-Chief of the Russian Navy on Umka-21 ongoing complex Arctic expedition*. Hentet mai 07, 2022 fra Ministry of Defence of the Russian Federation: https://eng.mil.ru/en/news_page/country/more.htm?id=12351055@egNews
- Morgenthau, H. J. (1985). *Politics among nations* (Sixth. utg.). (K. W. Thompson, Red.) New York: Alfred A. Knopf.
- NATO. (2018a, okt. 29). *Trident Juncture 2018*. Hentet mar. 20, 2022 fra NATO: <https://www.nato.int/cps/en/natohq/157833.htm>
- NATO. (2018b, okt 29). *Trident Juncture 2018*. Hentet fra NATO: <https://www.nato.int/cps/en/natohq/157833.htm>
- NATO. (2019a, jan 28). *SNMG 1 READY FOR DYNAMIC MONGOOSE EXERCISE AFTER COMPLETING BALTOPS*. Hentet mai 06, 2011 fra NATO: <https://mc.nato.int/media-centre/news/2019/snmg-1-ready-for-dynamic-mongoose-exercise-after-completing-baltops>
- NATO. (2019b, jun 05). *SNMG 1 STEAMS INTO DYNAMIC MONGOOSE 2019*. Hentet mai 05, 2022 fra NATO: <https://mc.nato.int/media-centre/news/2019/snmg-1-steams-into-dynamic-mongoose-2019>
- NATO. (2021, mar 30). *NATO jets intercept Russian warplanes during unusual level of air activity*. Hentet mai 07, 2022 fra NATO: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_182897.htm
- Naval Technology. (2013, Feb 19). *Project 20380 Steregushchy Class Corvettes*. Hentet fra Naval Technology: <https://www.naval-technology.com/projects/steregushchy-class/>
- Navalpost. (2019, jun 29). *Next mission for NATO SNMG-1: Exercise Dynamic Mongoose*. Hentet fra Navalpost: <https://navalpost.com/next-mission-for-nato-snmg-1-exercise-dynamic-mongoose/>
- Nilsen, T. (2017a, Mai 16). *Arctic Challenge 2017 set for take off*. Hentet fra The Barents Observer: <https://thebarentsobserver.com/en/security/2017/05/arctic-challenge-2017-set-take>
- Nilsen, T. (2017b, mai 09). *Russia kicks off Barents Sea naval exercise*. Hentet apr 18, 2022 fra The Barents Observer: <https://thebarentsobserver.com/en/security/2017/05/russia-kicks-barents-sea-naval-exercise>

- Nilsen, T. (2017c, mai 05). *Submarine exercise kicks off outside northern Norway*. Hentet feb 18, 2022 fra The Barents Observer: <https://thebarentsobserver.com/en/security/2017/05/submarine-exercise-kicks-outside-northern-norway>
- Nilsen, T. (2018, nov 21). *Russian navy announces rocket shooting outside Lofoten*. Hentet mai 05, 2022 fra Barents Observer: <https://thebarentsobserver.com/en/security/2018/11/russian-navy-announces-rocket-shooting-outside-lofoten-archipelago>
- Nilssen, V. (2014). *Analyse i kvalitative studier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Norman, B., & Priest, J. (2019). *Designing Social Research*. Cambridge: Polity Press.
- Norway and the OSCE. (2019, jan. 23). *Trident Juncture*. Hentet mar 20, 2022 fra Norway: <https://www.norway.no/no/missions/osce/norway-and-the-osce/news/trident-juncture/>
- NRK. (2021, mars 20). *20. mars 2021 kl. 08:22 Færre atomubåter til Norge*. Hentet mai 2022, 2022 fra NRK: <https://www.nrk.no/tromsogfinnmark/faerre-atomubater-til-norge-1.15425648>
- NRK. (2022, apr 30). *Russisk militærfly krenket også dansk luftrom*. Hentet mai 17, 2022 fra NRK: <https://www.nrk.no/nyheter/russisk-militaerfly-krenket-ogsa-dansk-luftrom-1.15950138>
- NTB. (2018, okt 10). *SV: – Uklokt å la amerikansk hangarskip komme til Norge*. Hentet apr 12, 2022 fra Aftenposten: <https://www.aftenposten.no/norge/i/3j0k4P/sv-uklokt-aa-la-amerikansk-hangarskip-komme-til-norge>
- Paust, T. (2019, apr 26). *I fjor var det en markant økning i russisk luftaktivitet langs norskekysten. - Som ventet, sier oberstløytnant*. Hentet fra Nettavisen: <https://www.nettavisen.no/nyheter/identifiserte-100-russiske-fly-langs-norskekysten-i-fjor/s/12-95-3423676039>
- Pedersen, L. (2022, mar 17). *Britiske soldater stiller på dugnad med helikopter: – Dette er vår måte å betale tilbake på*. Hentet apr 11, 2022 fra NRK: https://www.nrk.no/tromsogfinnmark/britiske-soldater-over-hver-vinter-i-indre-troms_-viser-sin-takknemlighet-med-helikopterloft-1.15893167
- Pedersen, T. (2018, 09). Når nordområdene lever sitt eget liv. *Internasjonal politikk*, ss. 140-158.
- Persen, K. (2018, 10 20). *Slik skal amerikanske fly og soldater trene i Troms under NATO-øvelsen*. Hentet 04 18, 2022 fra TV 2: <https://www.tv2.no/a/10144889/>
- Persen, K. (2019a, november 07). *Her flyr B-52 bombefly på tokt over Barentshavet med norske F-16*. Hentet fra Tv2: <https://www.tv2.no/a/10973744/>
- Persen, K. (2019b, august 07). *Norske F-16 rykket ut mot flere russiske fly i helgen*. Hentet mai 06, 2022 fra Tv2: <https://www.tv2.no/a/10762915>
- Persen, K. (2019c, mai 23). *Russland kommer med trusler mot norsk spionradar*. Hentet mai 05, 2022 fra TV2: <https://www.tv2.no/a/10626845/>

- Persen, K., & Salater, R.-A. (2019, 08 06). *Forsvaret: – Uvanlig høy aktivitet av russiske fartøy utenfor norskekysten*. Hentet mai 06, 2022 fra Tv2: <https://www.tv2.no/a/10761772>
- Pettersen, B. M. (2021a, 12 23). *Forsvaret mener russerne brøt avtale – mener de fløy farlig nær og brukte laser*. Hentet fra NRK: https://www.nrk.no/nordland/forsvaret-mener-russerne-brot-avtale-_mener-de-floy-farlig-naer-og-brukte-laser-1.15782623
- Pettersen, B. M. (2021b, aug 6). *Russerne med skyteøvelser utenfor norskekysten: – Blir det for mye av dette blir det ubehagelig*. Hentet mai 6, 2022 fra NRK: <https://www.nrk.no/nordland/russland-driver-skyteovelsler-med-krigsskip-og-ubater-utenfor-kysten.-forsvaret-folger-med-1.15599439>
- Pincus, R. (2020, mai 27). Towards a New Arctic. *The RUSI Journal*, ss. 50-58.
- Regjeringen. (2021, nov 16). *Arktisk råd*. Hentet fra Regjeringen: <https://www.regjeringen.no/no/tema/nordomradene/arktisk-rad/id2008503/>
- Rognstrand, A. (2020a, mai 05). *F-16 har identifisert russiske fly tre dager på rad*. Hentet mai 07, 2022 fra Forsvarets forum: <https://forsvaretsforum.no/f-16-russland-sjo/f-16-har-identifisert-russiske-fly-tre-dager-pa-rad/123259>
- Rognstrand, A. (2020b, sep 2020). *Norsk fregatt trener med britiske og amerikanske fartøyer i Barentshavet*. Hentet mai 02, 2020 fra Forsvarets forum: <https://forsvaretsforum.no/sjo-storbritannia-usa/norsk-fregatt-trener-med-britiske-og-amerikanske-fartoyer-i-barentshavet/160779>
- Rognstrand, A., & Johnsen, A. B. (2018, okt 31). *Russland varsler ny missiltest: – En slags hissig kommunikasjon*. Hentet fra VG: <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/G1RAKJ/russland-varsler-ny-missiltest-en-slags-hissig-kommunikasjon>
- Rottem, S. V. (2007, mar 16). Forsvaret i nord – avskrekking og beroligelse. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, ss. <https://www.idunn.no/doi/10.18261/ISSN1504-291X-2007-01-03>.
- Russia today. (2019, mai 23). *Russia to retaliate if US expands its near-border radar facility in Norway – Foreign Ministry*. Hentet apr 15, 2022 fra RT: Russia to retaliate if US expands its near-border radar facility in Norway – Foreign Ministry
- Ruud, M., & Ulfstein, G. (2018). *Innføring i folkerett* (5. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Rønning, O., & Lysvold, S. S. (2018, nov 22). *Russland varslet skyteøvelse utenfor Lofoten, men ombestemte seg*. Hentet mai 05, 2022 fra NRK: https://www.nrk.no/nordland/russland-varslet-skyteovelse-utenfor-lofoten_-men-ombestemte-seg-1.14299909
- Silverman, D. (Red.). (2016). *Qualitative Research*. Los Angeles: Sage Publications Ltd.
- Skeie, K., & Sjørgård, K. (2020, feb 6). *Russisk skyteøvelse utenfor norskekysten for tredje gang på under ett år*. Hentet mar 15, 2022 fra NRK: 2020

- Stein, J. B. (2013). Threat perception in international relations. *The Oxford handbook of political psychology*, ss. 364-394.
- Staalesen, A. (2018, okt 23). *As NATO gets ready for Trident Juncture, two Russian corvettes set course for North Atlantic*. Hentet fra The Barents Observer: <https://thebarentsobserver.com/en/security/2018/10/nato-gets-ready-launch-trident-juncture-two-russian-corvettes-set-course-north>
- Staalesen, A. (2019, jul 02). *Two Russian warships sailed into Norwegian Sea ahead of NATO drills*. Hentet mai 06, 2022 fra Barents observer: <https://thebarentsobserver.com/en/security/2019/07/two-russian-warships-sailed-norwegian-sea-ahead-nato-drills>
- Svartdal, F. (2020, april 3). *Reliabilitet*. Hentet fra Store norske leksikon: <https://snl.no/reliabilitet>
- Sørensen, F. (2019, jul 01). *Andøya er vertskap for den største MPA-øvelsen siden den kalde krigen*. Hentet mai 06, 2022 fra Bladet Vesterålen: <https://www.blv.no/nyheter/andoya-er-vertskap-for-den-storste-mpa-ovelsen-siden-den-kalde-krigen/>
- Sørgård , K. O., Påsche , E. S., & Strøm , P. (2020, mai 7). *Identifiserer russiske fly daglig: – Situasjonen er spent*. Hentet mai 07, 2022 fra NRK: https://www.nrk.no/nordland/norske-jagerfly-identifiserer-russiske-jagerfly-daglig_-forsker-mener-situasjonen-er-spent-1.15006608
- TASS. (2019, aug 19). *Ocean Shield exercise lasted one week longer than expected*. Hentet apr 19, 2022 fra TASS: <https://tass.com/defense/1074004>
- TASS. (2020a, sep 5). *NATO spy flights along Russian borders surge by one-third - defense minister*. Hentet fra TASS: <https://tass.com/defense/1197731>
- TASS. (2020b, sep 10). *Russia's MiG-29 escorts two Norwegian Air Force planes over Barents Sea*. Hentet fra TASS: <https://tass.com/defense/1199449>
- TASS. (2020c, sep 01). *Russian MiG-31 fighter intercepts Norwegian spy plane over Barents Sea*. Hentet fra TASS: <https://tass.com/defense/1196017>
- TASS. (2020d, sep 09). *Two Russian jets scramble to intercept Norway's spy planes over Barents Sea*. Hentet fra TASS: <https://tass.com/defense/1199193>
- The European Leadership Network (ELN). (u.d.). *Bilateral military agreements between NATO member states and the Soviet Union on the prevention of incidents*. Hentet 04 25, 2022 fra The European Leadership Network: <https://www.europeanleadershipnetwork.org/bilateral-military-agreements-between-nato-member-states-and-the-soviet-union-on-the-prevention-of-incidents/>
- Thonhaugen, M., & Ramskjell, K. R. (2019, aug 13). *Russerne med «uvanlig stor» militærøvelse: – Lenge siden vi har sett noe slikt*. Hentet mai 07, 2022 fra NRK: https://www.nrk.no/nordland/russerne-med-_uvanlig-stor_-militaerovelse_-_lengesiden-vi-har-sett-noe-slikt-1.14658213

- Thoresen, B. J. (2018, juni 12). *Bekrefter øvingsbase for amerikanske marinestyrker i Troms*. Hentet mai 01, 2022 fra nordlys: <https://www.nordlys.no/setermoen/forsvaret/usa/bekrefter-ovingsbase-for-amerikanske-marinestyrker-i-troms/s/5-34-879740>
- Tojra, A. (2021). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. Oslo: Gyldendal norsk forslag.
- U.S. Naval Forces Europe and Africa / U.S. Sixth Fleet. (2020a, mai 01). *U.S., British ships conduct Anti-submarine exercise above Arctic Circle*. Hentet mai 05, 2022 fra c6f: <https://www.c6f.navy.mil/Press-Room/News/News-Display/Article/2172339/us-british-ships-conduct-anti-submarine-exercise-above-arctic-circle/>
- U.S. Naval Forces Europe-Africa/U.S. 6th Fleet Public Affairs. (2020b, mai 04). *U.S., U.K. Ships Operate in the Barents Sea*. Hentet mai 07, 2022 fra U.S. Naval Forces Europe and Africa / U.S. Sixth Fleet: <https://www.c6f.navy.mil/Press-Room/News/Article/2174342/us-uk-ships-operate-in-the-barents-sea/>
- Veum, E. (2018, nov 3). *Økt russisk aktivitet utenfor norskekysten*. Hentet mai 05, 2022 fra NRK: <https://www.nrk.no/urix/okt-russisk-aktivitet-utenfor-norskekysten-1.14277521>
- Viotti, P. R., & Kauppi, M. V. (2020). *International Relations Theory*. London : Rowman & Littlefield.
- Vissgren, J., Strand, T., & Lokman , G. (2019, aug 14). *Forsvarssjefen om russisk militærøvelse: – En nasjonal utfordring*. Hentet mai 06, 2022 fra NRK: https://www.nrk.no/urix/forsvarssjefen-om-russisk-militaerovelse_-_en-nasjonal-utfordring-1.14660898
- Wendt, A. (1992). Anarchy is what States Make of it: The Social Construction of Power Politics. *International Organization*, ss. 391-425.
- Wendt, A. (1999). *Social Theory of*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wilhelms, H., & Kalinina , K. (2021, mar 22). *Britisk spionfly over Nordflåten: – Stormakten er tilbake*. Hentet mai 09, 2022 fra NRK: <https://www.nrk.no/tromsogfinnmark/britisk-etterretningsfly-floy-langs-kysten-for-a-spionere-pa-rusland-1.15427809>
- Wilhelmsen, J. (2021, sep). Spiraling toward a New Cold War in the North? The Effect of Mutual and Multifaceted Securitization. *Journal of Global Security Studies*(3).
- Wilhelmsen, J., & Hjermand, A. (2022). *Russian Certainty of NATO Hostility: Repercussions in the Arctic*. Oslo: NUPI.
- Wilhelmsen, J., & Hjermand, A. R. (2021, des 22). *Russlands påstand: Norge som utpost for NATO-offensiv*. Hentet apr 10, 2022 fra NUPI: <https://www.nupi.no/Nyheter/Russlands-paastand-Norge-som-utpost-for-NATO-offensiv>
- Wilsgård, R., Stranden , I. L., Lorentzen, S., & Kolseth , H. M. (2021, feb 25). *Bombeflyene har landet på Ørlandet*. Hentet mai 07, 2022 fra NRK: <https://www.nrk.no/trondelag/amerikanske-bombefly-pa-vei-til-norge-1.15385640>

- Zakharov, R. (2020, mai 05). *В Баренцевом море закроют район проведения стрельб с участием ракетного крейсера «Маршал Устинов»*. Hentet fra tvzvezda: <https://tvzvezda.ru/news/2020551829-foH0H.html>
- Zysk, K. (2013, 01 29). *Vil vise muskler i nord*. Hentet 04 24, 2022 fra Aftenposten: <https://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/i/GGPb9/vil-vise-muskler-i-nord>
- Zysk, K. (2018). *RUSSLANDS MILITÆRSTRATEGI I ENDRING. IFS Insights*(12/2018). Hentet fra https://fhs.brage.unit.no/fhs-xmlui/bitstream/handle/11250/2577324/IFS%20Insights_12_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Østhagen, A. (2020, des). Stormaktpolitikk og økt spenning? Kunsten å skille mellom is og bart i Arktis. *Internasjonal politikk*, ss. 466–477.
- Åtland, K. (2014, 04 28). Interstate Relations in the Arctic: An Emerging Security Dilemma? *Comparative Strategy*. Hentet fra <https://www.tandfonline-com.ezproxy.nord.no/doi/full/10.1080/01495933.2014.897121>
- Åtland, K. (2016, 05 06). North European security after the Ukraine conflict. *Defence & security analysis*, ss. 163-176.

Vedlegg

Vedlegg 1.

Startdato	Sluttdato	Schedule	NOTAM tekst	Nedre høyde	Øvre høyde
28.04.2022 19:30	07.05.2022 20:30	APR28- MAY 07 1930- 2030	TEMPO DANGER AREA RUS SPACE MISSILE APR/MAY22 AREA 1 ACTIVATED AT PSN 715120N 0320500E - 710230N 0320500E - 714343N 0310800E - (715120N0320500E) IMPACT AREA FOR RUSSIAN MISSILES	SFC	UNL
26.04.2022 19:30	27.04.2022 20:30	DAILY 1930- 2030	TEMPO DANGER AREA RUS MISSILE APR22 AREA 1 ACTIVATED AT PSN 715120N 0320500E - 710230N 0320500E - 714343N 0310800E - (715120N0320500E) IMPACT AREA FOR RUSSIAN MISSILES	SFC	UNL
16.02.2022 07:00	22.02.2022 13:00	DAILY 0700- 1300	TEMPO DANGER AREA RUS FIRING AREA FEB22 ACTIVATED AT PSN 734600N0203000E - 743000N0230000E - 743000N0240000E - 730700N0320500E - 703600N0320500E - (734600N0203000E) IMPACT AREA FOR RUSSIAN MISSILES	SFC	UNL
11.09.2021 13:00	12.09.2021 16:00	SEP 11 1300- 1600, 12 0800- 1000 1200- 1600	TEMPO DANGER AREA ACTIVATED AT PSN: 713506N 0282642E - 714748N 0283600E - 714900N 0320000E - 710400N 0320000E - (713506N 0282642E). IMPACT AREA FOR RUSSIAN MISSILES	SFC	UNL
10.09.2021 07:00	11.09.2021 17:00	DAILY 0700- 1000 1400- 1700	TEMPO DANGER AREA ACTIVATED AT PSN: 7235N02010E - 7235N02150E - 7128N02425E - 7128N02245E - (7235N02010E). IMPACT AREA FOR RUSSIAN MISSILES	SFC	UNL
09.09.2021 19:00	10.09.2021 21:00	DAILY 1900- 2100	TEMPO DANGER AREA ACTIVATED AT PSN: 755900N0212600E - 755000N0220500E - 753400N0224700E - 752100N0225200E - 751500N0221300E -	SFC	UNL

			752400N0212900E - 753600N0205100E - 755300N0204300E - (755900N0212600E). IMPACT AREA FOR RUSSIAN MISSILES		
23.07.2021 19:00	25.07.2021 21:00	DAILY 1900- 2100	TEMPO DANGER AREA ACTIVATED AT PSN: 755900N0212600E - 755000N0220500E - 753400N0224700E - 752100N0225200E - 751500N0221300E - 752400N0212900E - 753600N0205100E - 755300N0204300E - 755900N0212600E - (755900N0212600E). IMPACT AREA FOR RUSSIAN MISSILES	SFC	UNL
02.06.2021 05:00	06.06.2021 19:00	DAILY 0500- 1900	TEMPO DANGER AREA ACTIVATED PSN 7410N 01935E - 7410N 02132E - 7200N 02710E - 7200N 02510E - (7410N 01935E) IMPACT AREA FOR RUSSIAN MISSILES	GND	FL560
27.05.2021 03:00	29.05.2021 19:00	DAILY 0300- 1900	TEMPO DANGER AREA ACTIVATED PSN 7130N 02030E - 7330N 02030E - 7330N 02400E - 7130N 02400E - (7130N 02030E) IMPACT AREA FOR RUSSIAN MISSILES	GND	FL550
13.04.2021 14:05	14.04.2021 15:00	DAILY 0600- 1500	TEMPO DANGER AREA ACTIVATED PSN 7240N 01500E - 7240N 03000E - 7200N 03000E - 7200N 01500E (7240N 01500E) RUSSIAN NAVY CONDUCTING MISSILES FIRINGS EXERCISES	Ingen info	Ingen info
20.03.2021 06:00	23.03.2021 07:30	DAILY 0600- 0730	TEMPO DANGER AREA ACTIVATED PSN 8200N 00715E - 8117N 00515E - 8139N00000E - 8200N00000E - (8200N 00715E). RUS MISSILE AREA MAR21	GND	UNL
18.02.2021 05:00	24.02.2021 19:00	DAILY 0500- 1900	TEMPO DANGER AREA ACTIVATED PSN 7330N 02200E - 7330N 02500E - 7200N 02500E - 7200N 02200E - (7330N 02200E). IMPACT AREA FOR RUSSIAN MISSILES	GND	UNL
02.07.2020 05:00	05.07.2020 19:00	DAILY 0500- 1900	TEMPO DANGER AREA ACTIVATED PSN 692700N 0100000E - 692700N 0113000E -	GND	UNL

			690000N 0113000E - 690000N 0100000E - (692700N 0100000E) IMPACT AREA FOR RUSSIAN MISSILES		
02.07.2020 05:00	05.07.2020 19:00	DAILY 0500- 1900	TEMPO DANGER AREA ACTIVATED PSN 6927N 01000E - 6927N 01130E - 6900N 01130E - 6900N 01000E - (6927N 01000E) IMPACT RUSSIAN MISSILES	GND	FL660
05.02.2020 03:00	07.02.2020 17:00	DAILY 0300- 1700	DANGER AREA 'RUS MISSILE AREA FEB20' ACTIVATED IN PSN 660000N 0030000E - 670000N 0030000E - 670000N 0060000E - 660000N 0060000E - 660000N 0030000E - (660000N 030000E)	SFC	FL660
25.11.2019 17:30	26.11.2019 19:00	DAILY 1730- 1900	TEMPO DANGER AREA ACTIVATED PSN 755900N 0212600E - 755000N 0220200E - 753100N 0225600E - 752100N 0225200E - 751500N 0221300E - 752400N 0212900E - 753600N 0205100E - 755000N 0203000E - (755900N 0212600E IMPACT AREA FOR RUSSIAN MISSILES	SFC	UNL
30.08.2019 13:45	04.09.2019 14:45		TEMPO DANGER AREA RUS MISSILE AREA 1	SFC	FL660
30.08.2019 13:45	04.09.2019 14:45		TEMPO DANGER AREA RUS MISSILE AREA 2	SFC	FL660
14.08.2019 03:00	17.08.2019 19:00	DAILY 0300- 1900	TEMPO DANGER AREA RN4 ACTIVATED AT PSN 724900N 0130900E - 734200N 0115000E - 735500N 0134000E - 730100N 0145900E - (724900N 0130900E) ROCKET TEST FIRING FOR RUSSIAN NAVY	SFC	FL560
14.08.2019 03:00	17.08.2019 19:00	DAILY 0300- 1900	TEMPO DANGER AREA RN3 ACTIVATED AT PSN 713000N 0030000E - 720000N 0030000E - 720000N 0053000E - 713000N 0053000E - (713000N 0030000E) ROCKET TEST FIRING FOR RUSSIAN NAVY	SFC	FL560
14.08.2019 03:00	17.08.2019 19:00	DAILY 0300- 1900	TEMPO DANGER AREA RN2 ACTIVATED AT PSN 665400N 0014900E - 672500N 0035500E - 664800N 0053000E - 660200N 0041000E - (665400N 0014900E) ROCKET TEST FIRING FOR RUSSIAN NAVY	SFC	FL560

14.08.2019 03:00	17.08.2019 19:00	DAILY 0300- 1900	TEMPO DANGER AREA ACTIVATED AT PSN 701600N 0145900E - 703200N 0131000E - 712100N 0134200E - 705900N 0162600E - (701600N 0145900E) ROCKET TEST FIRING FOR RUSSIAN NAVY	SFC	FL560
10.07.2019 16:00	11.07.2019 19:00	DAILY 1600- 1900	TEMPO DANGER AREA ACTIVATED PSN 755900N 0212600E - 755000N 0220200E - 753100N 0225600E - 752100N 0225200E - 751500N 0221300E - 752400N 0212900E - 753600N 0205100E - 755000N 0203000E - (755900N 0212600E) AS AN IMPACT AREA FOR A RUSSIAN MISSILE	SFC	UNL
11.04.2019 03:00	14.04.2019 19:00	DAILY 0300- 1900	TEMPO DANGER AREA ACTIVATED DUE RUSSIAN NAVY ROCET TEST PSN: 693000N 0085000E - 701900N 0085000E - 701900N 0105000E - 693000N 0101500E - (693000N 0085000E) REF MSG FROM MAIN AIR TRAFFIC MANAGEMENT CENTER OF RUSSIA	SFC	FL660
20.11.2018 05:00	22.11.2018 17:00	DAILY 0500- 1700	A TEMPO DANGER AREA 'MISSILE III' IS ESTABLISHED DUE TO RUSSIAN NAVY ROCKET TEST FIRING IN THE FOLLOWING AREA: 684930N 0093000E - 690930N 0103400E - 684930N 0112200E - 682830N 0102000E - (684930N 0093000E)	GND	FL560
20.11.2018 05:00	22.11.2018 17:00	DAILY 0500- 1700	RECIVED FROM MAIN AIR TRAFFIC MANAGEMENT CENTER OF RUSSIA: THIS IS TO INFORM YOU THAT THE RUSSIAN NAVY PLAN TO ROCKET TEST FIRINGS IN THE BASIN OF THE NORWEGIAN SEA: 20, 21, 22 NOV 2018. DAILY 0500-1700. CHARACTERISTICS OF IMPACT AREA: 684930N 0093000E - 690930N 0103400E - 684930N 0112200E - 682830N 0102000E - (684930N 0093000E)	GND	FL560

06.11.2018 05:00	09.11.2018 19:00	DAILY 0500- 1900	RECEIVED FROM MAIN AIR TRAFFIC MANAGEMENT CENTER OF RUSSIA: THIS IS TO INFORM YOU THAT THE RUSSIAN NAVY PLAN TO ROCKET TEST FIRINGS IN THE BASIN OF THE NORWEGIAN SEA: 06, 07, 08, 09 NOV 2018. DAILY 0500-1900. CHARACTERISTICS OF IMPACT AREA : 7115N 02902E - 7135N 02902E - 7135N 03014E - 7115N 03014E - (7115N 02902E)	GND	FL560
01.11.2018 07:00	03.11.2018 14:00	DAILY 0700- 1400	RECEIVED FROM MAIN AIR TRAFFIC MANAGEMENT CENTER OF RUSSIA THIS IS TO INFORM YOU THAT THE RUSSIAN NAVY PLAN TO ROCKET TEST FIRINGS IN THE BASIN OF THE NORWEGIAN SEA: 01, 02, 03 NOV 2018. DAILY 0700-1400. CHARACTERISTICS OF IMPACT AREA : 6230N 00200E - 6600N 00450E - 6425N 00900E 6202N 00405E - (6230N 00200E)	GND	FL560
16.06.2018 05:00	17.06.2018 19:00	DAILY 0500- 1900	FOLLOWING RECEIVED FM MAIN AIR TRAFFIC MANAGEMENT CENTER OF RUSSIA AT 090826: THIS IS TO INFORM YOU THAT THE RUSSIAN NAVY PLANS MILITARY EXERCISE IN THE BASIN OF THE NORWEGIAN SEA: 16,17 JUNE 2018. DAILY 0500-1900. CHARACTERISTICS OF IMPACT AREA : 7240N 02520E 7240N 03010E 7206N 02934E 7225N 02500E 7240N 02520E PURSUANT TO ICAO ANNEXES 11,15 AND FOR SAFETY OF AIR TRAFFIC IN THE AREA YOU ARE KINDLY REQUESTED TO ISSUE INTERNATIONAL NOTAM TO TEMPORARILY CLOSE ABOVE AREA FOR FLIGHTS FROM SURFACE TO 10000M (FL330). ANY CHANGES TO THE	SFC	FL330

			SCHEDULE WILL BE FORWARDED TO YOU IMMEDIATELY. PLEASE SEND THE ISSUED NOTAM TO: AFTN: UUUWYWYX FAX: +7 495 6010797. E-MAIL:SYNNIKOV AT MATFMC.RU,ORLOV UNDERBAR OI AT MATFMC.RU		
29.03.2018 16:30	30.03.2018 18:30		RECIVED FROM MAIN AIR TRAFFIC MANAGEMENT CENTER OF RUSSIA: THIS IS TO INFORM YOU THAT THE MINISTRY OF DEFENSE OF RUSSIA PLANS TO LAUNCH MISSILE IN THE SPACE IN THE PERIOD FROM 1715 TO 1830 ON 29 (ALT. DATE 30) MARCH 2018 AND TO SINK ITS FRAGMENTES IN THE WATERS OF THE BARNTS SEA. CHARACTERISTICS OF IMPACT AREA:: 755900N 0212600E - 755000N 0220500E - 753400N 0224700E - 752100N 0225200E - 751500N 0221300E - 752400N 0212900E - 753600N 0205100E - 755300N 0204300E - 755900N 0212600E - (755900N 0212600E). TARGET DATE MAR 29, ALTERNATE DATE MAR 30		
29.03.2018 16:30	30.03.2018 17:15		RECIVED FROM MAIN AIR TRAFFIC MANAGEMENT CENTER OF RUSSIA: ROCKET IMPACT AREA IN THE BARENTS SEA: 755900N 0212600E - 755000N 0220500E - 753400N 0224700E - 752100N 0225200E - 751500N 0221300E - 752400N 0212900E - 753600N 0205100E - 755300N 0204300E - 755900N 0212600E - (755900N 0212600E)		
13.10.2017 09:15	14.10.2017 10:10	DAILY 0915- 1000	WARNING FOLLOWING RECIEVED FM MAIN AIR TRAFFIC MANAGEMENT CENTER OF RUSSIA: RUSSIA PLANS TO LAUNCH MISSILE IN THE SPACE IN THE PERIOD	GND	UNL

			FROM 0915 TO 1010 ON OCTOBER 13,		
08.08.2017 05:00	08.08.2017 17:00		FOLLOWING RECVID FM MAIN AIR TRAFFIC MANAGEMENT CENTER OF RUSSIA AT 1707281144: RUSSIAN NAVY WILL LAUNCH ROCKET IN THE BASIN OF THE NORWEGIAN SEA AT PSN 693148N 0134130E - 695148N 0125100E - 701736N 0141800E - 695806N 0150900E - (693148N 0134130E)	SFC	FL560
14.07.2017 06:30	14.07.2017 08:00		RECEIVED FROM MAIN AIR TRAFFIC MANAGEMENT CENTER OF RUSSIA THIS IS TO INFORM YOU THAT THE RUSSIAN SPACE AGENCY PLAN TO ROCKET TEST FIRINGS IN THE BASIN OF THE NORWEGIAN SEA. CHARACTERISTICS OF IMPACT AREA : N814100 E0000000 - N820000 E0000000 - N820000 E0083000 - N811500 E0062600 - N814100 E0000000		
19.10.2016 07:00	21.10.2016 16:00	DAILY 0700- 1600	RECEIVED FROM MAIN AIR TRAFFIC MANAGMENT CENTER OF RUSSIA: RUSSIAN NAVY TRNG FLTS IN HIGH DEA AREA OF THE NORTH SEA PSN 6300N 00000E - 6300N 00400E - 6150N 00300E - 6150N00000E - (6300N 00000E)	SFC	FL180